

DE COSTUME VAN DE STAD MESEN

1547

**Originele tekst met overzetting in het
modern Nederlands**

Johan BEUN

**Ieper
2004**

Voorwoord

Het gewoonterecht van Mesen werd reeds in 1934 uitgegeven door Willy Van Hille in de reeks *Bulletin de la Commission Royale des Anciennes Lois et Coutumes de Belgique*, tome XIV, fascicule I, onder de titel *La Coutume de Messines*. Hiervoor maakte hij in de eerste plaats gebruik van een kopie uit de 18de eeuw die zich bevindt in de Koninklijke Bibliotheek van België, fonds Merghelynck, nr.146 en in de tweede plaats van de originele tekst die zich toen bevond in het Rijksarchief van Brugge, fonds Ieper, 1ste reeks, nr. 719. Met uitzondering van enkele kleine afschrijffouten¹ is de tekst van Van Hille zeer betrouwbaar. Het is van die uitgave dat wij gebruik maakten voor onze tekstuitgave. Bij twijfel raadpleegden we de originele tekst die zich tot voor enkele jaren in het Rijksarchief van Brugge bevond en nu berust in het Stadsarchief van Ieper, fonds kasselrij Ieper, 1ste reeks, nr. 2454.

Omdat de tekst in zijn oorspronkelijke vorm moeilijk te begrijpen is, hebben we gepoogd om die over te zetten in modern Nederlands. We zijn er ons van bewust dat de moderne termen niet steeds dezelfde betekenis hebben en dezelfde lading dekken als de vroegere, maar we menen toch de costume van Mesen begrijpelijker gemaakt te hebben. Voor de overzetting in modern Nederlands maakten we gebruik van de diverse costumen die prof. dr. Jos Monballyu van de faculteit rechten van de Katholieke Universiteit van Leuven, afdeling Kortrijk, op het internet plaatste. Vooral de costume van Waasten, die dicht tegen die van Mesen aanleunt en in het Frans vertaald werd, was voor ons van groot nut. De oude rechtstermen haalden we uit K. Stallaert, *Glossarium van verouderde rechtstermen*, Leiden 1886-93 en de andere woorden uit Verwijs (E.) en Verdam (J.), *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's Gravenhage, 1885-1916, 9 delen of uit Frédéric Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IXe au XVe siècle*, Paris 1938. We maakten ook gebruik van het internet om de betekenis van bepaalde woorden terug te vinden. De betekenis leidden we dan af uit andere oude teksten of haalden we uit enkele woordenlijsten die we aantreffen op de site van de K.U.L.A.K. of uit het heel omvangrijke *Deutsches Rechtswörterbuch* van de Universiteit van Heidelberg. De kennis die we opdeden bij het samenvatten van een honderdtal processen van de kamer en de vierschaar van de kasselrij Ieper was een goede hulp voor het begrijpen van de rechtspleging. Teneinde het verschil met de oorspronkelijke tekst zo klein mogelijk te houden, hebben we niet steeds gekozen voor een keurig Nederlandse zinsbouw maar eerder voor een zinsbouw die meer tegen de originele aanleunt.

De taak die we op ons genomen hebben, was zeer tijdrovend. We hopen dan ook dat we hiermee nuttig werk verricht hebben.

Johan Beun.

---

¹ De belangrijkste fouten zijn: art. 2: interdit i.p.v. interdt, arts. 16, 19, 39 en 71: sijne i.p.v. fijne, art. 23: vernouckt i.p.v. vernoucht, art. 29: "niet" vergeten en IIII i.p.v. XII, art. 33: truy i.p.v. tzy, art. 56: ende i.p.v. en, art. 62: werde i.p.v. verde, art.71: vignere i.p.v. viguere, art. 84: zule i.p.v. zulc, art. 103: kinderen i.p.v. hinderen, art. 170: op i.p.v. of, art. 206: zeinghe quetse i.p.v. enighe questie, art. 208: preemtoiremde i.p.v. preemtoirement, art. 214: zonder i.p.v. zouden, art 234: de de i.p.v. der en huuse i.p.v. hanse.

***Tabule van den rubricken ende tijtlen
daer bij men lichtelic vinden mach de materie
ghetracteert in dezen naervolghende kuerbouck***

<i>Eerst van daghinghe non comparitie ende contumatie up eenen verweere</i>	<i>art. II</i>
<i>Van der verweere comparerende</i>	<i>art XVIII</i>
<i>Van tachterbliven van partien voor ende naer litiscontestatie</i>	<i>art. XXXI</i>
<i>Van deelinghe van eede</i>	<i>art. XXXV</i>
<i>Van te kennen ofte loochenen cedule, marck ofte handteekene</i>	<i>art. XXXIX</i>
<i>Van garante</i>	<i>art. XLII</i>
<i>Van bortucht ende zekere</i>	<i>art. XLVI</i>
<i>Van den procureurs</i>	<i>art. XLVIII</i>
<i>Van pandene ende pandinghen te wederstane</i>	<i>art. LIII</i>
<i>Van arresten</i>	<i>art. LXIV</i>
<i>Ordene van procederen in swoensdach poortghedinghe</i>	<i>art. LXXIII</i>
<i>Van renten te coopene ende afwinninghe van huusen</i>	<i>art. LXXIX</i>
<i>Van generale of duergaende waerhede</i>	<i>art. XCVI</i>
<i>Van straten ende vesten te scauwene</i>	<i>art. XCIX</i>
<i>Boeten van den heere dienende in swoendach poortghedinghe</i>	<i>art. CXII</i>
<i>Van injurie</i>	<i>art. CXXIII</i>
<i>Van verboden wapene ende ghevechte</i>	<i>art. CXXVII</i>
<i>Articlen van pollicie</i>	<i>art. CXLII</i>
<i>Vanden zelven</i>	<i>art. CLXVII</i>
<i>Van drinckene ende nachsgane</i>	<i>art. CXCII</i>
<i>Van dootscauwinghe</i>	<i>art. CXCVI</i>
<i>Levende scauwinghe</i>	<i>art. CCI</i>
<i>Van ghyssele ende verzekerthede</i>	<i>art. CCVI</i>
<i>Van yssuwe</i>	<i>art. CCXII</i>
<i>Trecht vander poorterie</i>	<i>art. CCXXV</i>
<i>Van den zelven ende van tvermoghen van scepenen</i>	<i>art. CCXXXVII</i>
<i>Van compromissen van huwelick ende ravestissement</i>	<i>art. CCXLII</i>
<i>Van ghifte ghedaen tusschen levende ende by testamente</i>	<i>art. CCXLVIII</i>
<i>Van inbringhene</i>	<i>art. CCLII</i>
<i>Van contracten ende conventien ende tpeniteniteren van diere</i>	<i>art. CCLVII</i>
<i>Van coop van erfvachticheden ende naershede</i>	<i>art. CCLIX</i>
<i>Capitle van partaigen ende successien</i>	<i>art. CCLXXI</i>
<i>Van weezegoede ende voochdien</i>	<i>art. CCXCIII</i>
<i>Van executien</i>	<i>art. CCCVIII</i>
<i>Van cessie van goede</i>	<i>art. CCCXVII</i>
<i>Van vanghenesbrake ofte arrestbrake</i>	<i>art. CCXVIII</i>
<i>Correctie op t'article gecoteert 148</i>	
<i>Sallaris van de officiers, clercq ende messagier deser stede</i>	
<i>Ordonnantie politicque van 11 maerte 1692</i>	
<i>Ordonnantie politicque van 7 januari 1698</i>	
<i>Ordonnantie politicque van 24 meye 1721</i>	
<i>Ordonnantie politicque van 16 septembre 1756</i>	

**Tafel van de rubrieken en titels
om de onderwerpen vastgelegd in deze keurboek
gemakkelijk terug te vinden**

Eerst over het niet verschijnen op de dagvaarding en verstek van een verweerder	art. 2
Als de verweerder verschijnt	art. 18
Over het achterblijven van partijen voor en na de betwisting van de eis	art. 31
Over het vorderen van de eed	art. 35
Het erkennen of loochenen van schuldbekentenis, merkteken of handtekening.	art. 39
Over borg	art. 42
Over borgtocht en verzekering	art. 46
Over procureurs	art. 48
Over het verpanden en verzet tegen de verpanding	art. 53
Over beslaglegging en arrestaties	art. 64
Orde van procederen in het poortgeding van de woensdag.	art. 74
Over het kopen van renten en afwinnen van huizen.	art. 79
Van generale of doorgaande waarheid	art. 96
Van straten en vestingen te schouwen	art. 99
Boeten van de heer voortkomende in het poortgeding van de woensdag	art. 112
Van beschimpen	art. 123
Van verboden wapens en gevecht	art. 127
Voorschriften van openbare orde	art. 142
Over hetzelfde	art. 167
Over drinken en het nachtleven	art. 192
Over lijkschouwing	art. 196
Levende schouwing	art. 201
Van gijzeling en verzekering	art. 206
Van issue	art. 212
Het recht van de poorterij	art. 225
Over hetzelfde en de bevoegdheid van de schepenen	art. 237
Van huwelijksvereenkomsten en giften aan de langstlevende	art. 242
Van giften inter vivos en per testament	art. 248
Over de aangifte van vroegere giften	art. 252
Over contracten en het herroepen ervan	art. 257
Over het kopen van erfachtigheden en naasting	art. 259
Over delingen en successies	art. 271
Over wezengeod en voogdijen	art. 293
Over het uitvoeren van het vonnis	art. 308
Overdracht van goederen	art. 317
Over gevangenisbraak	art. 318
Correctie op artikel 148	
Salaris van de officieren, klerk en bode van de stad	
Politieke ordonnantie van 11 maart 1692	
Politieke ordonnantie van 7 januari 1698	
Politieke ordonnantie van 24 mei 1721	
Politieke ordonnantie van 16 september 1756	

Kueren, statuuten, ordonnantien ende costumen ghekuert, ghestatueert, gheordonneert ende onderhouden binder stede, poorterie ende scependomme van Meessene metgaders up de uutwonende ofte haghepoorters van diere.

Naer dat alle de statuuten, costumen ende ordene van procederene te vooren ghepracticquiert ende onderhouden binnen dezer stede ghestelt ende ghecolligiert zijn, elc onder zijn rubricque ende tijtle ende daernaer ghecommunicquiert tsamen metten heere, scepenen ende notable oude costumiers der zelve stede, de welcke bij ghemeenen accoorde hebben eenighe punten ghecorrigeert, verandert, gheampliert ende vernieuwt, zijn hendelinghe gheresolveert de naervolghende artikelen van nu voorts te houdene ende onderhoudene als staende ende blivende wetten, naer de welcke hem eenen yghelicken van nu voorts up de toecommende questien ende processen zal moeten reghelen ende zijn zake beleeden zonder eenighe andere costumen ofte usancen tallegierene noch in faicte te legghene contrarie van dezen, daerup ende up de extraicten daeruut ghetrocken onder thandtecken van den clerck alle zaken dien angaende huer wijdieren ende decideren zullen. Ende omme dat alle questien bij deze naervolghende costumen ende die daerup resulteren niet en moghen ghedecideert zijn, zullen de zelve staen ende blijven ter dispositie ende interpretatie van den ghescreven rechten, wel verstaende altyts dat hier in niet en zijn ghecomprehendeert de kueren van der draperie waerderers ende andere neeringhen.

I

Alvooren es te wetene dat Mervrauwe van Meessene heeft ende behoort thuerer stede ende poorterie van Meessene, vulle jurisdictie de hooghe justitie, middele ende nedere, hebbende authoriteyt aldaer te stellene ende committerene eenen hoochbailliu, schoutheeten ende poortbailliu, ende voorts te creerene ende vermakene alle jare up Sinte Michiels dach, eenen vullen banck van zeven

Keuren, statuten, verordeningen en gewoonterecht gekeurd, voorgeschreven, geordonneerd en onderhouden in de stad, poorterie en scependom van Mesen alsook op de uitwonende of hagepoorters van Mesen

Nadat alle voorschriften, gewoonten en procedures die hiervoor in de stad gebruikt en onderhouden werden, opgesteld en per rubriek verzameld werden en daarna, in overleg met de heer, schepenen en notabele oude costumiers van de stad, verbeterd, aangepast en vernieuwd werden, zijn uiteindelijk de volgende artikelen aangenomen die vanaf nu moeten onderhouden worden als vaste wet die iedereen moet volgen, zonder andere costumen of gebruiken daartegen aan te voeren en waarnaar alle zaken zullen bijgelegd en geveld worden. En omdat niet alle kwesties met de navolgende costumen beslecht kunnen worden, moet voor die andere kwesties het geschreven recht gevolgd worden. Men moet weten dat hierin de keuren van de draperiekeurders en andere neringen niet begrepen zijn.

1.

Alvorens moet men weten dat mevrouw van Mesen in haar stad en poorterie van Mesen volle jurisdictie heeft, de hoge, middele en lage justitie, en de machtiging heeft om er een hoogbaljuw aan te stellen, een schout en een poortbaljuw en verder elk jaar op Sint-Michielsdag een volle bank van zeven schepenen samen te stellen. De schepenen hebben op hun beurt de machtiging om een griffier of klerk aan te stellen, een bode.

scepenen ter electie van elc anderen, de welcke hebben, vuter macht hemlieden ghegheven, ooc autoriteyt te stellene eenen greffier of clerck, eenen messagier, twee tresoriers, loyers ende andere officiers, de welcke officiers ende wetten useren ende exerceren, elc respectivelic int zijne, tfaict van der justitie zowel int criminele ende civile als in andere neeringhen met zulcke hoocheden, preeminentien ende prerogativen als doet de stede van Ypre, heffende de zelve stede van Meessene assysen van wijn ende biere ende ijssuwe ter betalinghe van sprincen demajnen ende aijden, ende ter onderhoudenesse van dieze, ende useert dordonnantien ende costumen hiernaer volghende.

Eerst van daghinghe non comparitie ende contumatie up eenen verweere

II.

Ende, omme dat daghinghe tbegin sel es, den interdt ende van den substantialen van allen processen, zal die materie alvooren ghetraecteert zijn, ende eerst hoe men procederen zal bij daghinghe ter camere.

III.

Alvooren es gheordonneert dat men van nu voordan zowel ter zelve camere als in vierschare procederen zal bij toure vander rolle die den clerck ghehouden werdt te houdene ende onderhoudene ende oock telcken daghe dienende te vernieuwene metter staet vander zake, volghende de laetste retroacte.

IV.

Item, omme hier in ordene te stellene, es gheordonneert dat men alle weke houden zal twee ordinaire camerdaghen, te wetene sdicendaechs ende svrindaechs ter gheliefte vander wet, beghinnende ten IX en half naer tverlaten vanden clocxkinne, die gheayert zullen moeten wezen bij vier scepenen bij toure ten minsten, ende den voorseyden clerck elck up huerlieden eedt totten elf heuren gheslegghen, voor welcke tijt ende heure alle partien ghecontumasseert ende versteken. comparerende of procureur over

twee schatbewaarders, loders en andere officieren. Deze officieren en wetten voeren de justitie uit zowel in het criminele, het civiele als in andere neringen, met hetzelfde gezag en dezelfde voorrechten en voorrang als de stad Ieper. De stad Mesen heft accijnsen van wijn en bier en issue ter betaling van de domeinen en beden van de prins en tot onderhoud van de stad en gebruikt de verordeningen en costumen die hierna volgen.

Eerst over het niet verschijnen op de dagvaarding en verstek van een verweerder

2.

En omdat de dagvaarding het begin is, de instap en een wezenlijk onderdeel van elk proces, wordt dat onderwerp hier het eerst behandeld. Eerst hoe men moet procederen bij de dagvaarding voor de kamer.

3.

Vanaf nu zal men in de kamer als in de vierschaar procederen bij beurtrol die de klerk zal bijhouden. Elke nieuwe rechtsdag zal de rol aangepast worden volgens de laatste retroacta.

4.

Elke week zal men twee gewone kamerdagen houden, te weten op dinsdag en op vrijdag van half tien, na het luiden van het klokje, tot klokslag 11 uur en dat met minstens vier scepenen, om beurt, en de klerk. Voor het verstrijken van de tijd kunnen de verstoken partijen of hun procureur nog verschijnen om het verstek op te heffen.

hemlieden werden ontfanghelick de zelve contumatien te purgierene.

V.

Item, in den ghevalle dat up eenighe van de voorseyde daghen heilichdach ware, werdt den zelve camerdach gheproroguiert ende ghecontinueert totten naesten dicendach of vrindach werckedach zijnde, zonder dat men van nu voort, omme eenighe vrije marcten, dien dach zal laten te houdene dan drie daghen voordien eersten toochdach ende drie daghen naer den laetsten toochdach van de zelve marcten, ghemerct dat partijen litiganten huere zaken moghen doen vervolghen bij procureurs.

VI

Item, zullen ter zelve camere verhandelt, ghetracteert ende gheappointiert wezen, alle nieuwe ende raeuwe actien, personele ende civile, van cleender importantien die niet en dienen in swoensdaechs poortghedinghe sommierlic ende zonder figure of train van langhen processe eyst, moghelick andere difficile ende van meerder importantie bij ordinairn processe, naerden heesch vander actie ende zo hier naer int corte verclaerst werdt.

VII

Item, scepenen zullen sommierlic procederen in zaken niet excederende III lb. parysise ofte de weerde van diere, in zaken die notoire zijn ende blijcken moghen up den voet, ghelijc bij tovergheven van den waenderers, pertsenaers, prenters ende andere officiers, in zaken wettelic ghepasseert, daer confessie, kennesse of condempnatie of es ende dierghelicke, wel verstaende dat men altyds admitteren zal dexceptien van partijen die dienen ter decisie van der zake.

VIII

Item, alle claghers, crediteurs, ofte scultheeschers die huer sculdenaren ofte gheoblegierde zullen willen betrecken ter voorseyde camere omme raeuwe ende ombewettighe zaken ofte sculden, werden ghehouden te verzouckene anden messagier dezer stede up hemlieden een daghinghe. de

5.

Ingeval dat een van gezegde dagen een heiligdag is, wordt de kamerdag verschoven naar de volgende dinsdag of vrijdag. Vanaf nu mag men niet nalaten van kamerdag te houden omwille van de vrije jaarmarkt tot drie dagen voor de eerste toogdag en drie dagen na de laatste toogdag, wetende dat de pleitende partijen hun zaken mogen doen vervolgen door procureurs.

6.

In de kamer zullen mogen behandeld of aangesneden worden, alle nieuwe zaken en zaken die nooit eerder voorgekomen zijn, persoonlijke en burgerlijke, van kleiner belang die niet moeten gebeuren in het poortgeding van de woensdag en geen lang proces eisen. Ook belangrijker zaken kunnen, al naargelang de eis van de rechtszaak, bij gewoon proces behandeld worden, zoals hierna in het kort verklaard wordt.

7.

De schepenen zullen beknopt procederen in zaken die het bedrag van 3 pond parisis niet overschrijden, in zaken die algemeen gekend en klaarblijkelijk zijn, zoals die doorgegeven door de keurders, lakenkeurders aan de pers, prenters en andere officieren, in zaken die wettelijk verleden werden, waarvan bekentenis, kennis of veroordeling is en dergelijke, wel te verstaan dat men altijd de uitzonderingen van de partijen die dienen tot de beslissing van de zaak, zal aanvaarden.

8.

Alle aanklagers, crediteurs of schuldeisers die hun schuldenaren voor nieuwe en niet wettelijk bekende zaken of schulden in de kamer willen betrekken, moeten de stadsbode verzoeken om een dagvaarding te doen. De bode moet die dan doen daags voor de kamerdag voor een inwoner van de stad en twee dagen ervoor voor een

welcke daghinghe den zelven messagier ghehouden wert te doene up de inwonende dezer stede ten lanxsten sdaechs voordē zonnen onderganck van den zelven camerdach, ende up duutwonende ende hagepoorters twee daghen te vooren, emmers datter tusschen de daghinghe ende den dach dienende ter camere eenen dach tusschen zij, daervooren den zelven messagier hebben zal van elcker daghinghe binder stede XII deniers par. ende daer buuten ter tauxatie naer de distantie vander plecke.

IX

Item, wel verstaen dat deerste daghinghe zal moghen ghedaen zijn ten huuze ende domicilie daer den zelven uutwonende poortere zijn huus ende poorterscip houdt binnen dezer stede.

X

Item, welcke eerste daghinghe zoo ghedaen zijnde ende bijden messagier ghecertiffiert voor scepenen, werdt de ghedaeghde bij hem ten verzoucke van den heesschere voortgheheescht ende bij zijnder non comparitie of procureur over hem, wert jehens hem ghewezen deffault, ende gheordonneert te herdaghen peremptoirement ende met *O inthimatie*, welc deffault ende den heesch van den heesschere int corte gheteekent werden bij den voorseyden clerck, ter bewaernesse van elcken ende zal daervooren ontfaen XII deniers par.

XI

Item, nemaer de zelve tweede daghinghe peremptoire ende alle andere met *O inthimatie* zullen moeten ghedaen zijn ter wonste van den ghedaechden ende zonderlinghe vanden uutwonende poortere hem, zijne huusvrouwe ofte mesnieden, inthimerende dat hij eens te vooren ghedachvaert gheweest es, ten huuze daer hij zijn poorterscip houdt ende dat bij zijne non comparitie up hem deffault gheconsenteert es.

XII

uitwonende of hagepoorter. De bode krijgt daarvoor 12 deniers parisisis in de stad en erbuiten volgens de afstand.

9.

De eerste dagvaarding mag gedaan worden in het huis in de stad waar de uitwonende poorter zijn domicilie heeft.

10.

Wanneer de gedaagde, of zijn procureur, na die eerste dagvaarding niet opdaagt, wordt verstek gevonnist en bevolen opnieuw te dagvaarden, afdoende en met *O inthimatie* (met kennisgeving dat het hof in elk geval zal procederen, of de verweerder komt of niet). Het verstek en de eis van de eiser worden door de klerk betekend waarvoor die 12 deniers parisisis ontvangt.

11.

De tweede afdoende dagvaarding en alle andere met *O inthimatie* moeten gedaan worden in de woonst van de gedaagde. De uitwonende poorter, zijn vrouw of dienstpersioneel moeten ervan verwittigd worden dat hij al gedagvaard werd in het huis waar hij zijn poorterschap houdt en dat, als hij niet verschijnt, op hem verstek is toegestaan.

12.

Item, indien den deffaillant anderswaerf ghedachvaert zijnde met O inthimatie zo voorseyt es, niet en compareert, werdt ghecontumaceert ende versteken van exceptien ende weeren, en de bij vertute van dien den heesschere gheadmitteert zijnen heesch te veriffierene bij eede in zaken onder de III lb. par.

XIII

Item, nemaer indien den heesch excedeert of compt tot III lb. par., werdt den heesschere gheordonneert zijn intendit inhoudende heesch ende conclusien, over te ghevene ende den voornoemden ghecontumaceerden te doen dachvaerden O inthimatie omme hem tzelve te doen doene ende tzelve intendit te zien veriffierene indien hij eenighe preuve heeft. Ende indien hij gheene en heeft zal tzelve moghen verclaersen waerop scepenen, indient hemlieden goet dynckt ende de zake vinden daertoe uuter qualiteyt van den heesschere of andersins ghedispondeert, zullen mogen ordonneren te doen dachvaerdene den voornoemden ghecontumaceerden O inthimatie alsboven omme den zelven heesschere te zien admitteren tzijnen eede ende daerjehens te zegghene indien hem verweerdere goeddynct.

XIV

Item, ten welcken daghe dienende indien den zelven ghecontumaceerden ooc in ghebreke es te compareerene, werdt danof versteken die volghende ende naerden behoorlicker eedt ofte verifficatie van sheesschers heessche werdt den verweerdere ghecondempneert in tprincipael en de costen ter tauxatie, behoudens altijts dat den heesschere alvooren docere van zijnder actie of qualifficatie daerup hij hem fundeert.

XV

Item, nemaer indien den voorseyden ghecontumaceerden verweerdere compareert omme den heesschere eedt te zien doene ofte zijne exhibitie of preuve, zal moghen responsiven gheven up zijn intendit ende andwoorden per verbum credit vel non simpliciter zonder dat hij eenighe exceptien of andere redenen proponeren mach. als

Als de afwezige na deze dagvaarding met O inthimatie weer niet verschijnt, wordt hij verstoken van verweer en mag de eiser zijn eis onder eed bevestigen, tenminste als de waarde van de zaak de drie ponden niet overschrijdt.

13.

Als de zaak de drie ponden overschrijdt, moet de eiser zijn schriftelijk relaas met eis en besluiten, indienen en de verstokene doen dagvaarden om hetzelfde te laten doen en het relaas van de eiser te zien bevestigen als die enig bewijs heeft. Als de eiser geen bewijzen heeft zal hij zijn eis mogen toelichten waarop de schepenen, als ze het goed vinden en de eis gegrond vinden, zullen mogen bevelen de verstokene te doen dagvaarden met O inthimatie om de eiser zijn eis bij eed te zien bevestigen en die tegen te spreken als hij dat wilt.

14.

Als de beklaagde dan nog niet verschijnt, wordt hij, na de eed van de eiser of de verificatie van zijn eis, veroordeeld voor het principaal en de kosten volgens tarief, onder voorbehoud dat de eiser kan overtuigen van zijn zaak of van de kwalificatie waarop hij steunt.

15.

Als de beklaagde wel verschijnt om de eiser zijn eed te zien doen of zijn bewijs te leveren, dan mag die op zijn erewoord antwoorden op het schriftelijk relaas zonder andere reden aan te halen waarvan hij, door zijn voorgaande verstek, verstoken is.

danof ghepriveert ende verstecken zijnde bij de voorleden contumacie.

XVI

Item, tzelve ghedaen den heesschere zal moghen voort procederen ende de faicten bij den verweerere gheloochent veriffieren zo hij daertoe gheadmitteert wert ende tzijnen rade vinden zal, doende dachvaerden den zelven verweerere O inthimatie ten dien fijne ende omme te commen lichten namen ende toenamen ende copie van der productie.

XVII

Item, omme dat scult van huushuere ende verteerde costen gheprevilegiert es gheweest, es gheordonneert dat alle debiteurs ende sculdenaren ten eerster daghinghe bij huere non comparitie versteken werden van exceptien ende weeren ende bij vertute van dien den heesschere voetstaens gheadmitteert te veriffiere ne bij eede de scult van een jaer huushuere ende van den verteerde costen ghedaen up een ghelach zonder meer, behoudens tverclaers ende certifficatie van den messagier den verweerere ter diere cause ghedachvaert hebbende.

Vander verweerere comparerende

XVIII

Item, nemaer indien den verweerere, of procureur over hem comparerende, ter eerster of tweeder daghinghe zo voorseyt es, verzouct heesch ende daerup andwoorden ende procederen wille, zal hebben, ghereserveert up tvoorgaende laetst article, dat hij voetstaens zal moeten andwoorden, deze delayen, te wetene dach van rade of van appensement, anderen dach ende eenen derden dach up versteken tzijne van andwoorde ende dat bij vertute van dien, den heesch vanden heesschere ghehouden worde over ghekendt ende den verweerere daerinne ghecondempneert ende in de costen.

XIX

Item, als hadde den verweerere eenighe exceptien dilatoire ofte andere daerup alvooren behoorde recht ghedaen te zijne.

16.

Dat gedaan zijnde, mag de eiser verder procederen en de feiten die de verweerder verlooehende, nagaan en daarvoor de verweerder doen dagvaarden met *O inthimatie*.

17.

Omdat schulden van huishuur en gelagkosten bevoorrecht zijn, worden de schuldenaars na de eerste dagvaarding, als ze niet komen opdagen, verstoken van verweer en mag de eiser onmiddelijk de schuld bij eed bevestigen, tenminste als de bode het bewijs levert dat de verweerder daarvoor wel gedagvaard werd.

Als de verweerder verschijnt

18.

Maar als de verweerder, of zijn procureur, bij de eerste of tweede dagvaarding, verzoekt de eis te aanhoren en daarop wilt antwoorden en procederen, zal hij daartoe de volgende uitstellen krijgen, behalve in het geval van vorig artikel waar hij direkt moet antwoorden, namelijk een dag van beraad, een tweede en een derde dag. Als hij binnen die drie dagen niet antwoordt, wordt hij van antwoord verstoken. Hij wordt dan verondersteld de eis te erkennen en daarvoor en voor de kosten veroordeeld.

19.

Mocht de verweerder enige redenen tot uitstel hebben of andere redenen waarop eerst recht moet gedaan worden, dan zal hij die toch samen

dies niet jeghenstaende zal die moeten tsamen proponeren ende concluderen tallen fijnen verzouckende bij protestatien up elcken fijn bij ordene recht, up de verbuerte ende lamproye die ter contrarie doen zal van XX schel. par. te betalene ten buffette van scepenen.

XX

Item, den verweere antwoordende tzij bij gheschrifte of verbalic, den heesschere zal daerup moghen replicquieren, ende partijen zo voort procederen tot quadruplicquieren zonder breeder te scrivene up de verbuerte ende lamproye van XII schel. par, ten buffette van scepenen ende en zullen de zelve partijen naer andwoorde in elcke procedure maer hebben een delay gheheeten absentie van rade zonder meer.

XXI

Item, partijen zoo procederende werden ghehouden, de procureurs de zake te stellene te faicte, als die daer toe ghedisponeert es, zonder meer te concluderene int advijs up de ghelijcke lamproye van XII schell. par. bij elcken vanden procureurs te verbuerene die faicten in zijn scripturen gheposeert zal hebben.

XXII

Item, de zake zo te faicte ghestelt of bij scepenen ghewezen zijnde, zullen partijen huere verifficatie ende productie moghen tsamen doen, of den verweere zal den heesschere moghen laten vooren gaen indient hem goet dynct ende zal zijn preuve moeten vuldaen hebben binnen twee camerdaghen, ende den verweere insghelycx binnen twee ander camerdaghen daernaer, up danof versteken tzijne, ne ware dat deene van partijen meer daechs van noode ware, uut zekere redenen den juge uut zijnder officie ende omme de favorabiliteyt vander preuve zonder hem ten dien moghen zekeren dach prefigieren.

XXIII

Item, den zelve tijt omme commende indien den heesschere of verweere of beede, tsamen hem vernoucht houden van preuve.

moeten aanvoeren en besluiten op alle punten, recht verzoekende met verklaring op elk punt in volgorde, op de boete, van wie dat niet zou doen, van 20 schellingen parisis, te betalen op het buffet van de schepenen.

20.

Als de verweerder antwoordt, hetzij schriftelijk hetzij mondeling, zal de eiser mogen replikeren en de partijen zo verder procederen tot kwadrupleren en niet verder op boete van 12 schellingen parisis, te betalen op het buffet van de schepenen. Na elk antwoord krijgen de partijen maar een tijdsperiode genoemd 'absentie van rade' (afwezigheid van de raad) en niet meer.

21.

Bij de partijen die zo procederen, moeten de procureurs de zaak, als die daarvoor geschikt is, op feiten stellen, zonder in het advies meer te besluiten op een zelfde boete van 12 schelling parisis voor ieder procureur die feiten in zijn schriften zal gesteld hebben.

22.

Als de zaak op feiten gesteld is of door de schepenen uitgesproken is, dan zullen de partijen hun verificatie en voorlegging van bewijsstukken samen mogen doen. Als het hem goed uitkomt, mag de verweerder de eiser laten voorgaan. De eiser moet dan binnen de twee kamerdagen zijn bewijs voorgelegd hebben. De verweerder moet dan binnen de twee volgende kamerdagen hetzelfde doen. Als een van de partijen meer dagen vandoen heeft, kan de rechter een bijkomende dag vastleggen.

23.

Als de eiser of verweerder, wanneer de tijd verstreken is, zich vergenoegd zal hebben van zijn bewijs, moet die dat verklaren en op de rol

zullen tzelve moeten verclaersen ende doen noteren up trolle ende indien yemant van hemlieden ten voorseyden ofte gheprefigierden daghe niet vuldaen en heeft, zal danof ten verzoucke van partie versteken zijn.

XXIII

Item, ende zo wie ghedachvaert zijnde, zo wel ten verzoucke van partie als van den heere, omme goet ende gherechtich oorcondscip van waerheden te draghene, in ghebreke es of refuseert te commene, zal verbueren jehens den heere de boete van III lb. par. ende nietmin wert daertoe bedwonghen bij ghijzele vanghenesse ende detentie van zijnen persoon, tot hij de waerheit ghedeposeert zal hebben newaere dat den ghedaechden redelicke zinnen of redenen den messagier verclaersde waeromme hij dies ongehouden ware.

XXV

Item, indient bevonden ware dat den depositant yet ghedeposeert hadde jehens de waerheit, wert ghecorrigeert van valscheiden, naer de dispositie van ghescreven rechte.

XXVI

Item, partijen vernoucht of versteken zijnde van productien zo voorseyt es, zullen moghen jehens elcanders productie ende oorcondscip raprochen geven ende daer naer salvatien ende zo de zake concluderen in rechte.

XXVII

Item, nemaer waert dat zij in reprochen ofte salvatien voortghestelt hadden ende mentien ghemaect ghelijck van acten, letteren ofte andere bewijzen, zullen die moghen daeran appenderen of verzoucken daertoe gheadmitteert te zijne voor de conclusie zonder dat partijen zullen moghen poseren ofte voort stellen eenighe faiten ofte redenen niet dienende ter materie van reprochen of salvatien, up XX schell. par. ten buffette van scepenen ende up peyne dat bij den juge daerup gheen regard ghenomen noch recht ghedaen en werdt.

doen zetten. Als een van hen op de vastgestelde dag nog niet voldaan heeft, dan zal hij, als de tegenpartij dat verzoekt, daarvan verder verstoken zijn.

24.

Wie als getuige gedagvaard wordt op verzoek van een partij of van de heer en in gebreke blijft of weigert te komen, zal verbeuren 3 pond parisis voor de heer en zal vastgehouden worden tot hij getuigenis aflegt, tenzij hij aan de bode afdoende redenen kan voorleggen.

25.

Als iemand betrappt wordt op het afleggen van valse getuigenissen, wordt hij, volgens de schikking van het geschreven recht, veroordeeld voor valsheid.

26.

Partijen die bewijsstukken voorgelegd hebben of daarvan verstoken zijn, zoals hiervoor gezegd is, mogen tegen elkaars bewijsstukken bezwaren indienen en daarna vrijpleitende elementen en zo de zaak besluiten in rechte.

27.

Als in bezwaarschriften of ter vrijpleiting, melding gemaakt wordt van akten, brieven of andere bewijzen, dan zullen die erbij gevoegd mogen worden. Ze mogen echter geen redenen opgeven die niet dienen als bezwaar of ter vrijpleiting op straf van 20 schelling parisis te betalen aan het buffet van de schepenen. De rechter zal met die laatste dan ook geen rekening houden.

XXVIII

Item, de zake zo gheconcludeert zijnde in rechte of int advijs, werden de procureurs van partijen ghehouden te makene inventaris ende calandrier vanden sticken van hueren processe ende die te furnierene inden handen vanden clerck, employerende daarmede alle huere sticken ghedinghet metgaders dacten substantiale vanden zelve processe, te wetene acten van verstekene, van verdragene ofte employen ende acten van conclusie in rechte ofte int advijs ende de zake zo behoorlic ghefurniert zijnde, scepenen zullen procederen, ter absolutie ofte condempnatie van partijen thuerlieden aysemente.

XXIX

Item, omme remedie te stellene ende te restringierene tallen temerairen processen, es gheordonneert dat eenen heesschere hem vanterende ende funderende up eenighe faicten in ordinairn processen, indien hij bij sententie verclaerst werdt niet ontfangelick, zal boeten beneden den III lb. par. XX schell. par. ten prouffytte vanden heere ende daerboven III lb. deen helft den heere ende dander helft den aermen dezer stede.

XXX

Item, als yemant kosten anghewezen werden, den heesschere zal die moghen doen stellen ende extrahieren bij den clerck ende doen dachvaerden O inthimatie de ghecondempneerde omme van sheesschers weghe die over te zien ghevene ende diminutien daerup te stellene indient hem goet dynct, ende den verweerere daerup ghedient thebbene van diminutien alleenlick by apostillen up dorriginale of danof versteken zijnde, scepenen zullen procederen ter tauxatie.

Van tachterbliven van partijen voor ende naer litiscontestatie

XXXI

Alle zaken die bij beede partijen niet gheachtervolcht ende ghecontinueert en worden vallen van selfs interrupt ende uut

28.

Als de zaak also afgesloten is, in rechte of in het advies, dan moeten de procureurs een inventaris opmaken van de stukken van hun proces en die aan de klerk geven. Die stukken zullen tijdens het proces, gebruikt worden samen met de wezenlijke akten van het proces zoals akten van verstek, overeenkomsten en akten van besluiten in rechte of in het advies. Als de zaak behoorlijk ten uitvoer gelegd is, zullen de schepenen procederen tot vrijspraak of veroordeling van de partijen.

29.

Om een einde te stellen aan de vermetele processen en die te beperken, is het wettelijk bepaald dat een eiser, die zich in gewone processen beroept en steunt op enige feiten die bij vonnis niet ontvankelijk verklaard worden, zal boeten, beneden de 12 pond parisis, 20 schelling voor de heer en daarboven 3 pond, de helft voor de heer en de andere helft voor de armen van de stad.

30.

Als aan iemand kosten aangewezen werden, zal de eiser die door de klerk mogen doen bepalen en uittrekken en de veroordeelde doen dagvaarden met *O intimatie* om die van eiserswege te zien overgeven. Als het hem goeddunkt, mag de verweerder daarop verminderingen stellen. En als de verweerder daarop gediend heeft van verminderingen, wat alleen gebeurt met kanttekeningen op het origineel, of als hij daarvan verstoken is, zullen de schepenen procederen volgens tarief.

Over het achterblijven van partijen voor en na de betwisting van de eis.

31.

Alle zaken die door beide partijen niet voortgezet worden, vervallen vanzelf, zelfs bij de eerste afwezigheid. Ze mogen wel op de eerste

wetten al eyst metten eersten achterblivene, nemaer moghen wel ten eersten daghe dienende gheredreschiert zijn bij consente van beede partijen inden eersten staet.

XXXII

Item, indien den heessehere achterblijft voor litiscontestatie valt vanden instantie vande zake ende werdt ghecondempneert ten verzoucke vanden verweerere comparerende in de kosten.

XXXIII

Item, naer andwoorde ofte litiscontestatie, indien partie tzij heesschere of verweerere by wien in de zake te procederen stondt, in ghebreke es te compareerne ende te procederene, wert ten vervolghe van zijne partie versteken van diere acte daerup de zake stont ende hij voorts procederende scepenen zullen recht doen up de zake voor hemlieden ghedinghet ne ware dat partie belet hadde gheweest bij nootzakelicke zinnen, waerof hij scepenen ten eersten daghe dienende informerende zullen hem ex officio releveren van tvoorsejde versteken ende restitueren de zake inden eersten staet.

XXXIV

Item, indien deene van beede partijen teenighen daghen dienende in ghebreke es te comparerene, als waert ooc dat bij hem in de zake niet te procederen en stonde, werdt zulc een defaillant ten verzoucke van zijne wederpartie comparerende voort gheheescht ende by non comparitie hem anghewezen tproftyt vanden daghe welc profyt werdt dat den voorseyden defaillant hem daernaer willende presenteren, zal moeten zijne partie alvooren eer hy ontfaen wert uplegghen VI schell. par. te wetene II schell. par. by hem verschoten ten buffette voor den voortheesch ende de reste voor hem.

Van deelinghe van eede

XXXV

Item, den verweerere den heesch van den heesschere ghehoort hebbende, indien hy dien ontkent den zelven heesschere, midts dat hy gheen preuve en heeft. zal moghen den

dienende dag erna, met toestemming van beide partijen, weer in de vorige staat opgenomen worden.

32.

Als de eiser achterblijft voor de betwisting van de eis, vervalt de rechtsvordering van de zaak en wordt de eiser, op verzoek van de verweerder die wel verschijnt, veroordeeld tot de kosten.

33.

Als de eiser of de verweerder, die aan de beurt is, achterblijft na het antwoord of betwisting van de eis, wordt hij van die actie verstoken. Als hij daarna verder procedeert, zullen de schepenen recht doen op de zaak zoals die voor hen gedingd werd. Als de partij evenwel belet was met ernstige reden, zullen de schepenen op de eerstvolgende dienende dag het verstek opheffen en de zaak in de vorige staat herstellen.

34.

Indien een van beide partijen op een dienende dag niet verschijnt, zelfs al moet hij in de zaak niet procederen, dan wordt hij op verzoek van de tegenpartij die wel verschijnt, voortgeëist en bij niet verschijnen krijgt hij het profijt van de dag. Dat profijt is 6 schellingen parisis die de afwezige, als hij zich daarna wil presenteren, alvorens ontvangen te worden, zal moeten betalen aan de tegenpartij. Daarvan gaan evenwel 2 schellingen naar het buffet voor de voorteis.

Over het vorderen van de eed

35.

Als de verweerder de eis van de eiser gehoord heeft en die ontkent, zal de eiser, als hij geen bewijs heeft, de eed van de verweerder mogen vorderen en de verweerder mag de eed doen

voornomden heesch ofte de pointen van dien decisie inhebbende vander principale zake, den verweerere stellen ter deelinghe van eede ende den verweerere zal kuere ende optie hebben, den eedt taccepterene ofte refererene.

XXXVI

Item, ende zo wanneer van nu voorts den heeschere zyn zake ghestelt ende gherefereert zal hebben ter deelinghe van eede ende daerup den zelven verweerere den eedt gheaccepteert heeft, en zal den zelven heeschere danof niet moghen peniteren noch en werdt daer naer niet ontfanghelick de contrarie te doen blijcken nemaer den verweerere volghende de voornomde relatie ende acceptatie zal den eedt doen.

XXXVII

Item, ende indien den verweerere den heesch kende nietmin proponeerde voor zijn deffencie betalinghe, transactie, quijtscheldinghe of andere zaken decisoire, indien den zelven verweerere danof ooc gheen proeue en heeft, mach den originalen heeschere de zelve exceptie stellen ter deelinghe van eede, ende den heeschere werdt dien angaende ghehouden den eedt taccepterene ofte refererene.

XXXVIII

Item, nemaer den heeschere of verweerere en es niet ghehouden eenighe relatie of acceptatie van eede te doene, van eenighe particuliere faicten in de schrifturen ghestelt ofte verbalic gheproponeert, nen zy up pointen die inbringhen decisie vander zake.

Van te kennen ofte loochenen cedule, marck ofte handteekene

XXXIX

Item, zo wie ghedachvaert werdt ende ghesproken omme to kennen ofte loochenen zyn cedule, handteekene of marck ende in ghebreke es te comparerene werdt up deerste

ofwel de eed van de eiser vorderen.

36.

Vanaf nu, als de eiser de eed van de verweerder zal gevorderd hebben en als de verweerder de eed aanvaard heeft, mag de eiser zich niet herroepen maar moet de verweerder de eed doen.

37.

Als de verweerder de eis erkent maar ter zijner verdediging, betaling, transactie, kwijtschelding of andere zaken aangeeft maar daarvan geen bewijs kan leveren, mag hij de eed vorderen van de originele eiser. De eiser wordt dan gehouden de eed te aanvaarden of de eed van de verweerder te vorderen.

38.

De eiser of verweerder is niet verplicht van de eed te doen op bijzondere punten, schriftelijk of mondeling voorgesteld, tenzij die punten beslissend zijn voor de zaak.

Het erkennen of loochenen van schuldbekentenis, merkteken of handtekening.

39.

Wie gedagvaard werd om zijn schuldbekentenis, merkteken of handtekening te erkennen of te loochenen en niet opdaagt, wordt op de eerste zittingsdag bij verstek veroordeeld en krachtens

daghinghe jehens hem ghewezen diffault ende bij virtute van dien de zelve cedula, handteeken of marck ghehouden over ghekent ende gheordonneert den verweerere te herdaghen peremptoirement omme tproffyt van den eersten deffaulte te zien wijzen ende hem condempneren int onderhoudt van diere, daerinne den zelven diffaillant bij non comparitie ghecondempneert werdt behoudens dat den messagier certiffiere hem ten fijne daervooren ghedachvaerdt hebbende.

XL

Item, indien den verweerere ter eerster of tweede daghinghe comparerende kende zyn cedula of andere teeken, niet min proponeerde exceptien van betalinghe, quytsceldinghe ofte andere redenen peremptoire, werdt gheadmitteert by den juge omme binnen XIII daghen daernaer vande zelve exceptien te docerene up danof versteken ende ghecondempneert tzyne int onderhoudt van dies voorseyt es.

XLI

Item, indien den verweerere de zelve zijne cedula, marck of handteekene loochende ende danof de contrarie duechdelick blijct, wert ten vervolghen vanden heere criminelick of civilick ghecorrigeert naer de discretie vanden juge.

Van garante

XLII

Item, wie betrocken es omme eenighe civile zaken, danof hy zyne actie van garante heeft up anderen, hem werdt gheconsenteert een daghinghe O inthimatie omme zyn garant te sommerene verclaersende zynen garandeur.

XLIII

Item, byder oude costume dezer stede eenen gheoblegierden by belofte of anderssins die zal willen verreecken ende halen zyn recouvre ende garandt up eenen anderen, werdt daeromme alvooren ghehouden hem vanden originalen heeschere te laten betreckene ende heesch ghehoort hebbende voor andwoorde te sommerene ziin garandt. ende

dat, wordt het merkteken of de handtekening als erkend aangezien. Er wordt dan bevolen de verweerder afdoend te herdagen om het profijt van het eerste verstek te zien vonissen en hem te veroordelen tot het opbrengen van datgene waarin hij bij verstek veroordeeld werd, op voorwaarde dat de bode bevestigt dat hij daarvoor gedagvaard werd.

40.

Indien de verweerder bij de eerste of tweede dagvaarding zijn schuldbekentenis, merk of handtekening erkent en uitzondering van betaling, kwijtschelding of andere afdoende redenen voorstelt, wordt hij door de rechter toegelaten om binnen de veertien dagen die uitzonderingen uiteen te zetten, anders wordt hij daarvan verstoken en veroordeeld tot het onderhouden van het bovenstaande.

41.

Als de verweerder zijn schuldbekentenis, merkteken of handtekening verloochent terwijl het tegendeel duidelijk blijkt, wordt die door de heer vervolgd en crimineel of civiel veroordeeld volgens het oordeel van de rechter.

Over borg

42.

Wie betrokken is voor burgerlijke zaken waarvoor een andere voor hem borg staat, mag zijn borg doen dagen met *O inthimatie*.

43.

Volgens de oude costume, moet iemand die zijn schuld van zijn borg wilt krijgen, zich eerst door de originele eiser laten betrekken en de eis gehoord hebbende, als antwoord zijn borg doen sommeren. Als de borg niet opdaagt of verklaart niet te willen of te moeten garant staan, dan zal de verzoeker zich daartegen verzetten zoals het hoort. Mocht de schuldenaar betalen of verder

indien den garandeur niet en compareert of comparerende verclaerst dat hy niet garanderen en wille of dies ongheschieden tzyne, zal den verzouckere protesteren naer style, up pericle, indien den gheoblegierden betaelde ofte voort procederende in de zake litiscontesteerde zonder de voorscreven sommatie ghedaen thebbene, van ghesecludeert te zijne van de voorscreven actie van garante.

XLVIII

Item, ende indien den garandeur niet en woondt binnen dezer stede of vremde es ende verzouct tgarant an te nemene over den originalen verweere, weert daertoe gheadmitteert, midts by hem zekere te doene tghewysde te betalene ende den heesschere onverlet ende zyn optie latende dexecutie te doene tzy up den principalen verweere of up den boorghe van den garandeur ende up zyn verzouck zal hebben dach omme tantwoordene.

XLV

Item, eenen verweere verzocht hebbende garandt zo voorseyt es, priveert hem zelve bij dien ende werdt daer naer gheexclueert te moghen proponeren exceptien declinatoire, als daer bij gheaggreert hebbende de jurisdictie van den juge.

Van bortucht ende zekere

XLVI

Item, wie hem boorghe constitueert ende verkent voor eenen vremden ghearresteerden persoon of voor eenighe partij die zal willen procederen te wette, die bortucht zal huer verstaen te betalene tprincipael ende de wettelicke costen daeruit spruutende daervooren men den zelve boorghe naer condempnatie zal moghen doen executeren onverlet blivende zyn recouvre te verhalene up den principalen.

XLVII

Item, wie hem van nu voordan boorghe verkent voor eenen anderen die zal gheschieden zyn als borghe ende principael zonder dat hy hem zal moghen helpen metter

procederen en de schuld betwisten, zonder zijn borg gemaand te hebben, dan mag hij zijn borg verder niet meer betrekken.

44.

Indien de borg geen inwoner van deze stad of geen poorter is en hij verzoekt borg te staan voor de originele verweerder, dan wordt dat toegestaan mits hij verzekert het gevonniste te betalen en de eiser ongehinderd te laten en hem de optie te laten van de gerechtelijke verkoping te doen, hetzij op de verweerder hetzij op zijn borg. Op zijn verzoek zal de borg dan een zittingsdag krijgen om te antwoorden.

45.

Een verweerder die om borg verzocht heeft zoals gezegd werd, ontnemt zich daardoor het recht van wrakende uitzonderingen te mogen aanvoeren omdat hij daarbij de rechtsbevoegdheid van de rechter aanvaard heeft.

Over borgtocht en verzekering

46.

Wie zich borg stelt voor een vremde gearresteerde persoon of voor een partij die zal willen procederen, dan beslaat die borgtocht het principaal en de gerechtskosten, op welk bedrag men na de veroordeling zal mogen wettelijk beslag leggen. Dat belet niet dat hij zijn borg mag verhalen op de hoofdschuldenaar.

47.

Wie zich van nu voort, borg stelt voor een andere, zal verantwoordelijk zijn als borg en als hoofdschuldenaar zonder dat hij zich zal mogen beroepen op de costume of uitzondering van

costume of exceptie van rechte van discussie ende divisie.

recht van discussie en verdeling.

Van den procureurs

Over procureurs

XLVIII

Item, van nu voordan niemant en zal moghen agieren in vierscaren, in wat materie dat zy, noch ooc in camere in zaken van III lb. par. uppewaert, ne zy by procureur die daer toe ontfaen en behooric eedt ende bortucht ghedaen zal hebben voor XX karolus guldenen.

48.

Vanaf nu mag niemand nog in de vierschaar of in de kamer optreden in zaken boven de drie ponden parisis zonder procureur die daarvoor aanvaard wordt, behoorlijke eed afgelegd heeft en een borg van 20 carolusgulden zal gesteld hebben.

XLIX

Item, de zelve procureurs zullen ghehouden zyn alle camerdaghen ende dinghedaghen zo wel int crieme als civile tayerene up den redelicken sallis jehens den heere ende partie up ghesuspendeert te zyne van huerlieder procureurscip boete arbitraire ende voorts de scade ende interest dat partie zoude moghen daerby draghen zelve te betaelene ende recouvreren up huerlieden borghe.

49.

De procureurs zullen gehouden zijn alle kamerdagen en dingedagen, zowel in het criminele als in het civiele, op te treden voor een redelijk salaris op boete van geschorst te worden, een boete te krijgen en verder de schade die de partij daardoor zou geleden hebben zelf te betalen en te verhalen op hun borg.

L

Item, dat gheen procureur hem vervoorderen en zal hem te presenteren ofte occuperen over partie ne zy dat hy daer toe by procuratie ofte constitutie apud acta gheauthoriseert zy up de boete van XX schell. par. ten buffette van scepenen

50.

Geen enkele procureur mag zich over een partij ontfermen tenzij hij daartoe bij procuratie of aanstellingsakte gemachtigd is, op boete van 20 schellingen op het buffet van de scepenen.

LI

Item, welcke constitutie of stablissatie ende de macht van diere en gheduert maer een jaer naer tpasseren, emmers niet langhere dan de questie ende tproces roert daerup ende ten wat fijnen die ghepasseert is.

51.

De procuratie duurt maar één jaar na het verlijden van de aanstelling en niet langer dan de zaak, waarvoor die verleden werd, loopt.

LII

Item, ende omme hier in ordene te stellene scepenen en zullen gheen zaken wydieren, ne zy dat de zelve procuratie ofte stablissatie metten inventaris ende andere sticken ghefurniert zyn.

52.

De scepenen zullen geen zaken mogen beslechten tenzij de procuratieakte of aanstellingsakte, samen met de inventaris en de andere stukken, voorgelegd werd.

Van pandene ende pandinghen te wederstane

LIII

Alvooren, wie vercreghen heeft eenighe sententien, condempnatie, appointementen kennessen volontaire of extraicte van weezegoede of weezeghelde croysende, eer den officier die zal moghen legghen ter executie zal alvooren de heeschende partie up eenen maendach tusschen twee zonneshynen die moeten doen wyzen executoire dat men heet panden binnen jare ende daghe, naer dat die verkent ende ghepasseert de weezen thueren goede ghedaen of tprincipael ende croix ghevallen werdt, doende tzelve insinueren by den messagier deghone die ghepant es, ende naer drie daghen gheexpireert de zelve insinuatie ghedaen zynde, indien hy de zelve pandinghe niet en wederstaet, de voorseyde wettelichede doen ter executie legghen up den persoon ende tgoet vanden ghecondempneerden bevonden binder stede ende poorterie.

LIII

Item, den heesschere zal moeten by goeden verclaerse ende extimatie licquideren de paymenten, somme, cause ende waervooren hy den gheoblegierden of gecondempneerden verzouct te pandene.

LV

Item, ende den heesschere zal moghen den principalen debiteur ende zyne borghe tzamen panden zo wel voor tprincipael als voor den croix ende voor dordinaire costen daeruut spruutende ende naer tuutwyzen van zynder wettelichede die ter executie doen legghen.

LVI

Item, indien zulcke wettelicheden binnen jare niet ghepandt en zyn emmers bin den jare voor texpireren vanden letsten paymente ofte oock ghepant zynde binnen X jaren daer naer niet ter executie gheleyt en worden, verliezen vigeur van executien.

LVII

Item, wie binnen derden daghe naer tpanden ende insinuatie als voorsevt es. verzouct

Over het verpanden en verzet tegen de verpanding

53.

Wie een uitspraak, veroordeling, schikking of vrijwillige kennisgeving, wezengood of uitgezet wezengeld toegewezen kreeg, moet alvorens de officier daarvoor zal mogen beslag leggen, dat op een maandag doen vonnissen met recht van aanslaan en verkoop. Dat noemt men panden binnen het jaar nadat de uitspraak verkend is, nadat de kennisgeving verleden is, nadat de wezen in het bezit van hun goed gesteld zijn of nadat het kapitaal en de intrest vervallen zijn. De gepande wordt dan door de bode daarvan in kennis gesteld en als hij zich na drie dagen niet tegen de verpanding verzet, wordt de rechtspleging uitgevoerd op zijn persoon en zijn goed bevonden binnen de stad en het schependom.

54.

De eiser zal moeten het preciese bedrag en de reden opgeven waarvoor hij de veroordeelde verzoekt te panden.

55.

De eiser mag de principale debiteur samen met zijn borg panden, zowel voor het principaal als voor de intrest en de kosten. Hij mag die, na het aantonen van zijn wettelijk erkende schuld, ter executie doen leggen.

56.

Indien die wettelijk erkende schulden binnen het jaar niet gepand zijn, tzt voor het vervallen van de laatste betaling, of als ze gepand zijn en binnen de 10 jaar niet volbracht werden, verliezen ze kracht van uitvoering.

57.

Men kan zich tegen de verpanding verzetten binnen de drie dagen na het panden en de

pandinghe te wederstane werdt daer toe ontfanghelic, mits namptierende ten eersten dinghedaghe dat men dinghen zal, de somme daervooren hy ghepant es, welcke nampte den heesschere zal moghen lichten met zekere ende recepisse, ten welcken daghe den opposant zal moeten overgheven de redenen van zijnder oppositie of wederstaen vander voorseyde pandinghe.

LVIII

Item, indien den zelven ghepanden opposant ten eersten dinghedaghe niet en compareert, wert die zelve pandinghe ten verzoucke van den heesschere aldaer verweere ghewezen van weerden of oock indien partijen procederende den zelven opposant succumbeert ende tervalt, wert ghecondempneert in de boete van III lb. par. ten prouffite van den heere ende andere III lb. par. ten prouffite van partie ende inde kosten.

LIX

Item, ende van nu voordan en wert gheen noot, de huuzen te ziene van den personen die men verzouct te panden nemaer zal den officier met twee scepenen moghen panden te visschebancke ofte voor de halle.

LX

Item, ende indien den ghepanden uitwonende ende vremde es, den clerck wert ghehouden te formerene een billet ende daerin scrivenen tvornomden panden dat te doen vestene ande halle ende indien hy haghepoortere es, men zal tzelve panden insinueren daer by zyn poorterscip houdt.

LXI

Item, niemant en zal moghen voor den principalen heesschere anderen panden ne zy dat hy specialick daertoe gheauthoriseert zy by procuratie.

LXII

Item, wie ghepant wordt of wettelic verkent zal hebben zynen persoon ende al zyn goet te pande ende te wette of ter heerlicke executie, en wert uut crachte van diere pandinghe of condempnatie niet voorde executorelicke

betekening ervan, mits op de eerstvolgende dingedag de som waarvoor men gepand is in onderpand te geven. De eiser mag die som heffen met borg en ontvangstbewijs. De opposant moet de reden van zijn weerstaan van de verpanding opgeven.

58.

Als de opposant op de eerstvolgende dingedag niet verschijnt, dan wordt de verpanding op verzoek van de eiser, geldig verklaard. Als de opposant wel verschijnt maar de zaak verliest of hervalt, dan wordt hij veroordeeld tot de boete van 3 ponden parisis voor de heer, 3 ponden voor de partij en de kosten.

59.

Van nu voort is het niet meer nodig dat men de huizen kan zien bij het panden, maar de officier en twee schepenen zullen mogen panden bij de visbanken of voor de halle.

60.

Als de gepande buiten Mesen woont of een vreemde is, moet de klerk een biljet maken met de aankondiging van de verpanding en dat aan de halle bevestigen. Als hij hagepoorter is zal men hem van de verpanding in kennis stellen daar waar hij zijn poorterschap houdt.

61.

Niemand mag namens de principale eiser, iemand panden tenzij hij daarvoor speciaal gemachtigd is bij procuratie.

62.

Wie gepand werd of zijn persoon en al zijn goed wettelijk verkend zal hebben te pande en te wette of heerlijke executie, kan niet voor meer aangeslagen worden dan voor zijn goed gelegen binnen de stad en het schependom.

dan zo verde zijnen persoon ende goet bevonden werdt binder stede ende scephendomme.

LXIII

Item, volghende de costume lest onderhouden den heere en es niet ghehouden te pandene eenighe acten ofte condempnatie van boeten of braeken.

Van arresten

LXIV

Eerst eenen yghelicken zal moghen bij eene vanden drie roeden doen arresteren alle vremde personen gheen poorters ofte inwonende wezende ende huerlieder goet bevonden binnen dezer stede ende scephendomme midts te verclaersene de cause ende somme.

LXV

Item bijder costume men zal moghen doen arresteren voor scaden ende interesten licquiderende ende extimerende de somme.

LXVI

Item, alle ghearresteerde zullen ontslegghen zyn vanden arreste ende huerlieder goet midts te doene goeden souffisanten zekere, met poorters ofte inwonende dezer stede, te betalene tgundt daervooren hy of zyn goet ghearresteert es, ende de costen daervut spruutende indient zo ghezeyt es, ofte anderssins zal moeten namptieren of in vanghenesse gaen.

LXVII

Item, indien eenen crediteur verstonde dat een poortere of inwonende of ooc vremde bevonden binnen dezer stede, yet sculdich ware, eenen anderen vremden zynen debiteur, den zelven principalen crediteur zal moghen doen arresteren onder den zelven persoon zulk goet ofte penninghen, als hy onder hem heeft rustende ende sculdich es den zelven zynen debiteur ende den zelven vremden zoo ghearresteert up tverzouck vanden crediteur die tarrest heeft ghedaen doen, ende tzijnen propren costen. zal moeten eer hv gheslaect

63.

Volgens de laatste costume is de heer niet gehouden van te panden voor boeten of braken.

Over beslaglegging en arrestaties

64.

Iedereen mag door een van de drie roeden (hoogbaljuw, poortbaljuw en schout), alle vremde personen die geen poorter zijn of niet in Mesen wonen, laten arresteren of laten beslag leggen op hun goed dat zich binnen de stad en het scephendom bevindt, mits de reden en het bedrag te vermelden.

65.

Volgens de costume zal men mogen doen beslag leggen op goederen voor schade geleden bij het vereffenen en bepalen van het verschuldigd bedrag.

66.

Elke gearresteerde kan van de arrestatie of beslaglegging ontslagen worden als hij voldoende waarborg geeft met poorters of inwoners van de stad, of het bedrag betaalt waarvoor hij gearresteerd werd, eventueel met de kosten. Anders moet hij onderpand geven ofwel in de gevangenis gaan.

67.

Als een crediteur weet dat zijn schuldenaar, zijnde een poorter, een inwoner van de stad of een vremde die in de stad verblijft, nog tegoed heeft bij een andere vremde debiteur, dan zal de principale crediteur mogen doen beslag leggen op dat tegoed dat die aan zijn debiteur schuldig is. De gearresteerde zal dan moeten, eer hij ontslagen wordt, behoorlijk voor de schepenen verklaren of hij iets schuldig is en hoeveel.

werdt behoorlick verclaersen voor scepenen of hy yet sculdich es ende hoe vele.

LXVIII

Item, den officier ende arresteerdere zal moeten note houden vanden arresten ende teekenen den dach, cause up wien ende te wiens verzoucke hy eenighe arresten ghedaen heeft omme daerof ten eersten poortghedinghe in vierscaren rappoort verclaers ende tarrest inkennen te doene.

LXIX

Item, naer behoorlicke certifficatie van den zelven arreste ende plock bij heessche ghedaen bij den heesschere, den officier zal in vierscharen dach maken, den principalen zynen boorghe ende alle andere die ten arreste spreken willen jehghens den naesten dinghedach, welcke daghinghe den messagier ghehouden werdt behoorlic ende competentelic tinsinuerene den zelven ghearresteerden zynen borghe of den persoon onder wien tzelve arrest ghedaen es, wel verstaende dat scepenen up tverzouck van partie naer tinkennen van den voorseyden arreste de zaken zullen moghen renvoyeren in dien staet ter camere.

LXX

Item, indien eenen vutwonende of vremden persoon yemant doet arresteren werdt ghehouden zekere te doene voor de costen vanden ghearresteerden persoon ende jehghens hem te rechte te stane indien hy dat verzouct.

LXXI

Item, ende alle vremde ende vutwonende zowel heesschende als verweerende die zullen willen procederen te wetten, tzy in materie van arreste of anderssins, zullen moeten kiezen een huus ende domicilie binnen dezer stede omme aldaer alle daghinghe ende intimatien (ten wat fyne dat zij) ghedaen te wordene die sorteren zullen effect ende van zulcken viguere werden, of zy ghedaen waren thueren persooone wel verstaende dat zy ooc zullen daertoe moghen kiezen huerlieder procureur.

68.

De officier die arresteert, moet nota houden van de arresten die hij legt. Hij moet de dag en de reden optekenen, alsook op wie en op wiens verzoek gearresteerd werd, om daarvan op het eerste poortgeding in vierschaar, verslag te geven en om kennisgeving van het arrest te doen.

69.

Na behoorlijke bevestiging van de beslaglegging en de officiële overdracht door de eiser, zal de officier in vierschaar, de hoofdschuldenaar, zijn borg, en alle andere die nopens het arrest willen spreken, dagvaarden om te verschijnen op de eerstvolgende dingedag. De bode is gehouden die dagvaardingbehoorlijk te kennen te geven aan de gearresteerde, zijn borg of aan de persoon onder wie het arrest gedaan is. De schepenen mogen na de kennisneming, op verzoek van de partijen, de zaak, in die staat, naar de kamer verwijzen.

70.

Als een uitwonende of vreemde persoon iemand doet arresteren, is die gehouden de kosten te verzekeren en tegenover de gearresteerde terecht te staan mocht die dat verzoeken.

71.

Alle vreemde en uitwonende, zowel eisers als verweerders, die zullen willen procederen voor de wet, hetzij in materie van arrest of anders, zullen een huis en domicilie moeten kiezen in de stad alwaar alle dagvaardingen en kennisgevingen zullen gedaan worden. Die dagvaardingen hebben dezelfde rechtsgeldigheid als zouden ze op hun persoon gedaan zijn. Ze mogen daarvoor ook het huis van hun procureur kiezen.

LXXII

Item, naer doude costume indien de partie die ghehecht ghearresteert ofte in vanghenesse es, verzouct ghehoort te zyne ende wet up zynen derden dach alzo wel jeghens den heere als jeghens partie, werdt den heere ende wet sculdich wet te doene van derdendaghe te derdendaghe, midts dat den zelven verzouckere alvooren oplegghen ende betalen zal voor huerlieden traveil, moyte ende occupatie ij lb. ij schell. par. ende voorts wie inde zake procederende dienen zal, tzy heesscher of verweerer, betalen telcken dinghedagbe ghelijcke somme totter decisie vander zake ten costen van onghelijcken.

LXXIII

Item, men zal naer de costume niemant moghen arresteren ofte vanghen als waert ooc om ghewysde civile zake up zondaghen, apostel daghen ofte andere hoochtijden van den jare.

Ordene van procederen in swoensdach poortghedinghe

LXXIII

Alvooren, als den heere zal willen dinghen van swoensdach poortghedinghe naer doude costume werdt ghehouden sondaechs daervooren tzelve te commen insinuerene scepenen zittende inde prochiekercke ter hooftmesse ende elders daer hy die vinden zal den zelven dinghedach ghebiedende ter presentie van scepenen naer de zelve hoochmesse te ziene ende hoorene van elcken.

LXXV

Item, in welc ghedinghe zullen inneghestelt ende gheachtvolcht zyn alle arresten twisten ende boeten van den heere die hem alleene aangaen, actien van injurien ende dierghelijcke ende men zal moeten alle zaken uutdinghen (als onlancx leden gheordonneert ende onderhouden es) voor de noene.

LXXVI

Item, men zal houden de ordene van procederene int daghen ende up de delayen ghelyck hier vooren ghezeyt es. vande zaken

72.

Als, volgens de oude costume, een partij die in hechtenis zit, verzoekt gehoord te worden of wet verzoekt op zijn derde dag, zowel tegen de heer als tegen een partij, dan zijn de heer en de wet schuldig van wet te doen van derde dag tot derde dag, mits de verzoeker daarvoor 3 ponden 2 schellingen parisis betaalt. En verder zal diegene die in de zaak wil opkomen, hetzij de eiser of de verweerder, elke dingedag tot de beslissing van de zaak, een gelijke som betalen die op de rekening komt van hij die ongelijk heeft.

73.

Volgens de costume, zal men niemand mogen arresteren, zelfs voor een uitgesproken zaak, op zondag, aposteldag of hoogdag.

Orde van procederen in het poortgeding van de woensdag.

74.

Als de heer op woensdag zal willen dinghen, moet hij, volgens de oude costume, dat de zondag na de hoogmis, aan alle schepenen kenbaar maken en de dingedag gebieden.

75.

In het poortgeding worden alle arresten, twisten en boeten die alleen de heer aangaan, ingesteld en vervolgd, alsook processen van smaad en dergelijke. Alle zaken moeten voor de middag uitgedingd zijn, zoals onlangs geordonneerd werd.

76.

Men zal dezelfde volgorde van procederen toepassen, aangaande de dagvaardingen en de uitstellen, als in de kamer. Voor een snelle

dienende ter camere ende scepenen zullen omme dexpeditie van partijen de zake uuten zelve poortghedinghe moghen renvoyeren ter camere.

LXXVII

Item, dat niemant wie by zy spreken en zal in ghebanner vierschare hy en vermake hem alvooren te wette ende dat hem by den heere gheconsenteert zy up de boete van x schell. par.

LXXVIII

Item, wie by den heere in ghebanner vierschare ghecalengiert werdt van wantalen zal boeten ij schell. par.

Van renten te coopene ende afwinninghe van huusen

LXXIX

Item, zo wie ernelicke, onlosselicke of lyfrente coopt up eenich huus ofte erfve gheleghen binnen dezer stede ende scependomme zal moghen volghen ende afwinnen voor de achterstellen tgheheele bezet daerinne gheffecteert, zonder dat hy ghehouden es, syne rente te laten splytene ende deelene up diversche persoonen ende by partijen tontfanghene al waert dat tselve bezet by de erfvachtighe ghespleten ende zo ghecommen waere in vele diversche handen.

LXXX

Item, ende omme te procederene ter afwinninghe vanden assignement, es ghenouch dat den rentier zyn achterstellen gheheescht heeft, den pachtere of die de meeste partie daerinne toebehoort, XIII daghen eer hy procedeert ten drien gheboden ende weere.

LXXXI

Item, nemaer zo wie by afsplitinghe of anderssins eenighe partijen van den voorseyde rente schuldich es, ende den rentier zyn poortie begheert te betalene, zal moghen namptieren ende consigner den rentier de zelve zyne portie, daarmede hy quyte ende onghhouden werdt in de naervolghende

afhandeling mogen de schepenen de zaak uit het poortgeding naar de kamer verwijzen.

77.

Niemand mag spreken in gebannen vierschaar tenzij hij zich vooraf bij de wet aangeboden heeft en de toelating van de heer bekomen heeft en dat op boete van 10 schellingen parisis.

78.

Wie door de heer, in gebannen vierschaar, aangeklaagd wordt voor het begaan van vormfouten in het pleidooi, wordt beboet met 2 schellingen parisis.

Over het kopen van renten en het afwinnen van huizen.

79.

Wie een erfelijke -, onlosselijke - of lijfrente, gevestigd op een huis of erf gelegen in de stad en scependom, koopt, zal voor de betaling van achterstellen, het gehele pand mogen doen vervolgen en afwinnen zonder dat hij zijn rente moet opsplitsen als het pand in meerdere handen is.

80.

Om te procederen ter afwinning van het bezet, is het voldoende dat de rentenier veertien dagen voordien zijn achterstellen van de pachter, of hij die de grootste deel van de rente moet betalen, geëist heeft vooraleer hij procedeert met drie afkondigingen en inbezitneming van het goed.

81.

Wie een deel van de rente schuldig is en die aan de rentenier wenst te betalen, zal die mogen deponeren waardoor hij gespaard blijft van de afwinningskosten. Mocht hij toch enige schade hebben, dan mag hij die eisen van zij die in gebreke bleven van hun deel te betalen, hetzij van hen persoonlijk, hetzij uit het betreffende

costen van afwinninghe in zulcker wys, indien hy ter cause vander zelve afwinninghe eenighe scade of interest droughe zal actie hebben die te recouvreren up dandere die in ghebreke werden huerliedder portie te betalen personelick ofte reelic up tzelve bezet tzynder optie.

LXXXII

Item, wie int vercoopen ofte belasten van eenighe huuze ofte erfachticheden verzweghe eenighe rente diere te vooren up lach zal boeten LX lb. par. jeghens den heere ende stede elck de helft ende partie anderssins verzekeren.

LXXXIII

Item, zo wie ter inninghe van eenighe achterstellen van renten zal willen commen, bezet ende gherealiseert up eenighe huuzen ofte erfachticheden, werdt ghehouden (volghende doude costume) te procederene by drie gheboden ende tbezitten van der weere deen den anderen continuelic volghende.

LXXXIII

Item, ende zo wie vercreghen heeft eenighe wettelichede daerby zynen debiteur gheoblegiert heeft generalic zynen persoon ende al zyn goet ende in specialiteyt eenighe erfachtichede, zal zulc een crediteur naer tinhouden van diere daermede den voorseyden gheoblegierden ende zyn goet moghen panden ende daer naer ter executie te doen legghen up synen persoon ende al zyn goet bevonden binnen dezer stede ofte afgaende zijn actie personele zal moghen procederen uut crachte vander zelve wettelichede ende pandinghe ter afwinninghe vander specialiteyt by drie gheboden ende weere ghelyc men doet voor gherealiseerde rente.

LXXXV

Item, nemaer indien eenen ghecondempneerden by eenighe wettelichede van naerpandinghe daerup vercreghen sprekende generalic up zynen persoon ende al zyn goet bevonden binnen dezer stede anders gheen goet en hadde binder zelve stede dan huusen of erfven. zal indien ghevalle den

pand.

82.

Wie bij het verkopen van een huis of erf, of bij het belasten met een rente, verzwijgt dat er al een rente op rust, zal beboet worden met 60 ponden parisis, de helft voor de heer en de helft voor de stad. Hij moet de rentenier dan op een andere manier van zijn rente verzekeren.

83.

Wie zal willen komen ter afwinning van enige achterstellen van renten, bezet op huizen of erfachtigheden, is (volgens de oude costume) gehouden eerst te procederen met drie opeenvolgende afkondigingen en de inbezitneming van het goed.

84.

Wie een wettelijke schuldbrief verkregen heeft waarbij de debiteur zijn persoon en zijn volledig bezit in het algemeen en enkele erfachtigheden in het bijzonder verbonden heeft, zal de crediteur de schuldenaar en zijn goed mogen panden voor de beschreven som en beslag doen leggen op zijn persoon en al zijn goed bevonden binnen deze stad, of, afgaande van het personeel recht, zal hij krachtens dezelfde wettelijke schuldbrief en verpanding, mogen procederen voor de afwinning van de bijzondere borg met drie afkondigingen en inbezitneming zoals men doet voor een rente die wettelijk verleden werd.

85.

Indien een veroordeelde van napanding op zijn persoon en goed bevonden binnen deze stad, geen ander goed in de stad heeft dan huizen en erven, zal de crediteur ook daarop mogen procederen ter afwinning van zijn schulden met afkondigingen en inbezitneming.

crediteur met zynder voorseyde wettelichede ende pandinghe daerup ooc moghen procederen ter afwinninghe bij gheboden ende weere.

LXXXVI

Item, den crediteur of rentier die zal willen intenteren deze voorseyde actie zal compareren up eenen maendach ten visschebancken up de marct ende verzoucken anden officier ende twee scepenen uut crachte van zyne wettelicke briefven een eerste ghebodt up zulcke erfachtichede als hy denommeren zal, verclaersende den proprietaris of pachtere van diere, ende de somme, of voor hoevele jaren achterstellen hy tzelve ghebodt verzouct twelcke werdt van veerthien daghen.

LXXXVII

Item, de XIII daghen omme commende zal verzoucken een tweede ghebodt van achte daghen ende die omme commende een derde ende letste ghebodt van drie daghen.

LXXXVIII

Item, welcken gheboden moeten telckent by den messagier den bezittere of proprietaris gheinsinueert zyn.

LXXXIX

Item, naer welcke voorseyde drie daghen up den eersten maendach vander nieuwer maendt daer naer volghende den schoutheeten trecken zal met vyf scepene ter plaetse contentieuse omme de weere te bezitten aldaer men wyzen zal by maninghe ende vonnesse den scultheesschere of rentier erfachtichede te bezittene dach makende by den zelve officier alle die ter zelve weere yet zegghen wille te compareerne in vierscharen ten eersten woensdach poortghedinghe welcken dinghedach den proprietaris ofte pachtere gheinsinueert werdt by den messagier.

XC

Item, ten welcken daghe dienende den heesschere zal by procureur doen verdoogen de voorleden proceduren ende hebbende ghedaen lezen synen lettren van drie

86.

De crediteur of rentenier die de bovengenoemde zaak wil in gang zetten, zal op een maandag voor de visbanken op de markt moeten verschijnen en de officier en twee schepenen verzoeken, krachtens zijn wettelijke brieven, een eerste afkondiging te doen op het erfgoed dat hij zal aanduiden, met vermelding van de eigenaar of de pachter en de som of voor hoeveel jaren achterstel hij in die afkondiging verzoekt. De afkondiging geldt voor veertien dagen.

87.

Na die veertien dagen moet hij om een tweede afkondiging van acht dagen verzoeken en daarna om een derde en laatste van drie dagen.

88.

Elke afkondiging moet door de bode bij de bezitter of de eigenaar betekend worden.

89.

Na de gezegde drie dagen, op de eerste maandag van de nieuwe maand, zal de schout met vijf schepenen ter plaatse gaan om het pand in het bezit te nemen. Men zal er de schuldeiser of rentenier in het bezit van de erfachtigheid stellen en allen die op hetzelfde goed iets willen zeggen, dagvaarden om op het eerstvolgend woensdagse poortgeding in de vierschaar te komen. De eigenaar of pachter wordt door de bode in kennis gesteld.

90.

Op die dag van het poortgeding zal de procureur van de eiser zijn brieven van drie afkondigingen en inbezitneming doen lezen en de voorteis op de gedaagde en op allen die daarop iets in te

gheboden ende weere, verzoucken den voortheesch up den ghedachden ende alle andere die daer jehens zegghen willen, de welcke naer de voortheesch ende certificatie vander daghinghe bij non comparitie versteken werden van exceptien ende weere, ende by virtute van dien den heesschere overlegghende zyne brieven van constitutien van renten, assignement boucken ofte andere souffisant bewijs, wert naer verificatie van zynder scult ghedaen ten bezette metter roede voor principael ende costen.

XCI

Item, wie naer tbezitten vander weere ende naerdien de zake dienen zal int poortghedinghe hem opposerende zal willen ghehoort zyn, werdt daertoe gheadmitteert midts namptierende ne ware dat hy proponeerde, exceptien peremptoire van betalinghe of dierghelycke die hy ghehouden werdt te betooghene binnen den eersten naervolghenden dinghedach zonder ander delay.

XCII

Item, naerdien den rentier of crediteur ghedaen wert te bezette zal danof den bezittere (nietjegenstaende de huere die hij danof heeft) ruminghe ghebieden te doene binnen drie maenden daernaer up de boete van LX lb. par., indien hy niet en obediert, de vier deelen ten prouffite vanden heere ende vyfste ten prouffite vanden afwindere voor zyn interrest dat by daerbij zoude moghen draghen, binnen welcken tyt men tzelve bezet zal moghen verhueren by twee kercgheboden voor drie jaren ende niet meer, ende den erfachtighen en zal dat niet moghen stellen noch verhooghen jehens den wille vanden zelven afwindere.

XCIII

Item, binnen welcke drie jaren den erfachtighen zal moghen tzelve bezet handslaen midts uplegghende ende betalende alle dachterstellen vander rente ofte tprincipael van andere wettelicke ende de costen vander afwinninghe, metgaders ooc alle nootzakelike refection ghedaen by den zelven afwindere ofte pachtere hebbende

brenghen hebben, verzoeken. Bij het niet-verschijnen na de voorteis en bevestiging van de dagvaarding, wordt de gedaagde verstoken van verweer en wordt krachtens dit, de eiser die zijn bewijsstukken voorlegt, na verificatie van zijn schuld, met de roede in het bezit gesteld voor het principaal bedrag van de schuld en de kosten.

91.

Wie na het bezetten van het goed en nadat de zaak in het poortgeding voorgekomen is, zich verzet en wil gehoord worden, wordt dat toegelaten mits hij onderpand geeft. Hij moet geen onderpand geven als hij afdoende uitzondering van betaling of dergelijke kan opgeven, die hij dan binnen de eerstvolgende dingedag moet aantonen.

92.

Nadat de rentenier of crediteur in het bezit van het goed gesteld werd, zal hij de vorige bezitter, niettegenstaande zijn lopende huur, gebieden het huis te ruimen binnen de drie maanden op boete van 60 ponden parisis, 4/5 voor de heer en 1/5 voor de afwinner voor de schade die hij zou oplopen. De rentenier zal het bezette goed mogen verhuren met twee afkondigingen aan de kerk voor drie jaar en niet meer. De erfachtige zal niet mogen instellen of verhogen als de afwinner dat niet wilt.

93.

Binnen die drie jaar mag de erfachtige terug de hand aan het bezet slaan mits het betalen van de achterstellen van de rente of het kapitaal van de schuld en de kosten van de afwinning, alsook de door de afwinner of pachter gedane herstellingen.

rekeninghe vander opheve.

XCIIII

Item, indien voor texpireren vande zelve drie jaren den debiteur tzelve bezet niet en lost, den afwindere zal dat moghen doen decreteren ende vercoopen bij subhastatien, met thuuden vanden clocxkine ende tbernen van drie kershenden te doene up drie maendaghen continuelic elc anderen volghende.

XCV

Item, wie tzelve afgewonnen bezet bliven zal werdt in de reele ende actuele possessie ghestelt en terstondt gheerft, midts zekere doende tprincipael vanden coope up te legghene binnen drie maenden daernaer, inden handen vander wet, danof den zelven afwindere zal moghen de principale rente ende achterstellen metgaders alle de wettelicke costen aftrecken ende tresidue zal blyven ten prouffite van den debiteur.

Van generale of duergaende waerhede

XCVI

Volghende doude costume den heere zal alle jare of alst hem belieft voor vastenavont moghen ghebieden een duergaende vrye waerhede ende generale inquisitie doen up allen verholen faicten mesuussen ende boeten tzijnder kennesse niet ghecommen ghevallen ende gheperpetreert binder worleden jaren sichtent de laetste waerhede bij eenighe inwonende, ende zo wat mans hoofden boven den XVIII jaren huer selfs wezende ende beneden de LX jaren int generale by halleghebode te diere ghedachvaert zynde by achterblivene niet en obegiert, wert ten vervolghe vanden heere ghecondempneert in de boete van III lb. par., ten ware dat yemant uuten lande ware de welcke thus commen synde naer dinsinuatie, ghedaen vande voorseyde vrye waerhede, wert gbehouden ten verzoucke vanden heere commen deposeerne ende verclaersene van zynder ghewetenheyte up de vraghe vanden zelven heere up ghelycke boete.

XCVII

94.

Als voor het verstrijken van de drie jaar, de debiteur het bezet niet afgelost heeft, zal de afwinner het mogen laten decreteren en verkopen per opbod, met het luiden van het klokje en het branden van drie kaarseinden, en dat op drie opeenvolgende maandagen.

95.

Diegene aan wie het afgewonnen bezet zal toegewezen worden, wordt in het reëel en actueel bezit ervan gesteld en ingeërfd, mits de verzekering van het kapitaal van de koop binnen de drie maanden te betalen in handen van de wet. De afwinner mag het kapitaal van de rente en de achterstellen, alsook de wettelijke kosten, aftrekken. Het overschot gaat naar de debiteur.

Van generale of doorgaande waarheid

96.

Volgens de oude costume zal de heer elk jaar een doorgaande vrije waarheid mogen gebieden en een algemene onderzoek doen naar alle voor hem verborgen feiten, boeten en misdrijven door inwoners gepleegd sedert de laatste waarheid. Elke man van boven de 18 jaar en onder de 60 jaar die, na de algemene dagvaarding door afkondigingen aan de halle, niet opdaagt, krijgt een boete van 3 ponden parisis tenware dat hij in het buitenland vertoeft. Als hij dan thuiskomt moet hij, als hij door de heer daartoe verzocht wordt, komen verklaren wat hij weet.

97.

Item, wie bevonden ende verclaerst werdt bedreghen, eenighe zaken ghecommitteert of verbuerdt thebbene, werdt ghedachvaert ten naesten ghedinghe omme de cause van diere den heere te verandwoordene up zynen heesch ende conclusien ende voort procederene zoot behooren zal.

CVIII

Item, volghende doude costume wel gheobserveert zo wat inwonende om zyn ongheregelt ende scandaleux leven by goede informatie by scepenen ghehoort bevonden werdt onnut ende niet prouffitellic inde zelve stede werdt by vonnesse van scepenen ghebannen ofte uutghezeyt vuter zelver stede ende scependomme ten zulcken termyne als hemlieden naer tbevynt ende gheleghentheynt vander faicten goet dyncken zal up peyne arbitraire.

Van straten ende vesten te scauwene

XCIX

Alvooren den heere zal eens siaers tusschen paesschen ende den eersten dach van hoymaendt, moghen doen scauwen met scepenen de straten ende vesten of grachten dezer stede behoudens dat tzelve by halleghebode uutgheroupen, ghecondicht ende bevel ghedaen zy de ghebreken te beteren binnen XIII daghen daer naer.

C

Item, de zelve XIII daghen verleden zynde die men in ghebreke ende desobeyssant vint, den heere zal die by vonnesse callengieren in de naervolghende boeten.

CI

Item, eerst wie by tmaken of verstellen van eenighe huuzen, glenden, hagen of andere edificien vernaut de straten ofte ooc de marct by dien afnemende huere oudde wydde die zal verbueren de boete van X lb. par. ende hem werdt gheordonneert tzelve te weerene ofte betere ende wie hem vervoordert eenighe huuzen, temmeraigen, mueren of andere edificien, staende ter straten ende ten voorhoofde, af te brekene ofte weerene ende ooc te laten ruvnerene by fraulde. zal

Wie schuldig bevonden wordt, wordt op het naaste geding gedagvaard om te antwoorden op de eis en conclusies van de heer en verder te procederen zoals het hoort.

98.

Volgens de oude costume wordt een inwoner die een ongeregeld en schandelijk leven leidt en de stad geen nut oplevert, bij vonnis van schepenen uit de stad en het schependom verwezen of gebannen en dat voor een termijn die ze gepast oordelen volgens de bevinding en de gelegenheid van de feiten, op vast te stellen straf.

Van straten en vestingen te schouwen

99

Eenmaal per jaar, tussen pasen en 1 juni, zal de heer met de schepenen de straten en grachten van de stad mogen doen schouwen. Daarvan moet voorafgaandelijk afkondiging aan de halle gedaan worden met het bevel van binnen de veertien dagen de gebreken te herstellen.

100

Als die veertien dagen verstreken zijn, zal de heer diegene die in gebreke gebleven zijn, bij vonnis bestraffen met de volgende boeten.

101

Wie bij het zetten of herstellen van huizen, schuttingen, hagen of andere gebouwen de straat of de markt vernauwt, zal beboet worden met 10 ponden parisis en moet het gezette afbreken of verbeteren. Wie huizen, timmerwerk, muren of andere gebouwen aan de straatkant afbreekt of frauduleus laat vervallen, zal eveneens met 10 ponden parisis beboet worden, de helft voor mevrouw en de helft voor de stad, tenzij dat het is om binnen de drie maanden een nieuw te bouwen en dat met de toestemming van de wet.

verbueren de boete van X lb. par., deen helft ten prouffite van mervrauwe, ende dander helft ten prouffite van der stede, ne ware omme binnen drie maenden daernaer andere ende betere daervooren te stellene ende dat bij consente vander wet.

CII

Item, niemant en zal binder stede ende scependomme moghen planten up de straten, noch elders buuten zyn ghehelde, eenighe boomen up de boete van III lb. par., voor den heere ende de boomen verbuert ten prouffijte vander stede.

CIII

Item, wie binnen dezer stede ende scependomme heeft staende eenighe boomen up de strate ofte elders daerby de zelve straten verdonkert worden ofte ooc zijne ghebuerem omme de lucht ende drooghen vanden lakenen zeere hinderen, scepenen danof behoorlich gheinformeert zynde, zullen omme tghemeen welvaert die moghen bevelen te weerene up zekere boeten.

CIII

Item, niemant en zal eenen anderen moghen zo naer delven dat hy daer by grief dede in zyn erfve, huuzen of haghén up de boete van III lb. par. ende tinterest van partien te repareren.

CV

Item, elc zal moeten buten der stede ende binder scependomme jeghens tzyne verheffen ende delfven de dycken te minsten drie voeten diepe tot inden bodem ende vier voeten wijt boven, up de boete van III lb. par.

CVI

Item, elc zal moeten buuter stede en de binden scependomme beteren de quade slaghen ende pitten in de strate neffens de caulchie up de boete van III lb. par.

CVII

Item, lemmere beneden in de dycken, lemmere bevonden inde straten, overhanck van boomen up de strate onder de XIII voeten. ende onghedect houdt van erde es de

102.

Niemand mag in de stad en het schependom, bomen planten op de straat of elders buiten zijn domein, op boete van 3 ponden parisis voor de heer en de bomen verbeurd voor de stad.

103.

Wie in de stad en het schependom bomen staan heeft op de straat of elders, waardoor die straten verduisterd worden of die erg hinderen voor de gebuurs door hun lucht af te nemen en voor het drogen van het laken, zullen de schepenen voor de gemene welvaart, mogen bevelen die te weren op straf van boete.

104.

Niemand zal zo dicht bij iemands erf, huis of haag mogen delven dat hij die daardoor beschadigt, op boete van 3 ponden parisis en de schade te herstellen.

105.

Iedereen buiten de stad en binnen het schependom, moet de gracht naast zijn eigendom vereffenen en uitgraven tot 80 cm diep en 110 cm breed, op boete van 3 ponden parisis.

106.

Iedereen, buiten de stad en binnen het schependom, moet de slagen en putten in de straat naast de kalsei, herstellen op boete van 3 ponden parisis.

107.

Belemmeringen in de grachten of op straat, overhangende bomen onder de 3m 83 en hout dat niet met aarde bedekt is, worden allemaal beboet met 20 schelling parisis.

boete van elcken pointe XX schell. par.

CVIII

Item, dat niemant en vernauwe ofte vulle de stede vesten, die breet zyn moeten boven binden boorden ten minsten XIII voeten, ende diepe van den zelve boorden tot in den bodem zes voeten up de boete van III lb. par. ende daer die breeder zyn dan de voorseyde XIII voeten, zo die tanderen tyden ghevonden ende uitgeleyt zyn by ghezworen landmeters ende danof note ghehouden es, niement die en vernauwe up de boete van III lb. par.

CIX

Item, dat gheen huetters, hantschoenmakers leertouwers of andere huerlieden leir, haer, vellen, turven of andere zaken infecterende twatere en zullen moghen spoelen ofte legghen inde zelve grachten up ghelycke boete van III lb. par.

CX

Item, dat, niemant en zal moghen planten of stellen eenighe hemelicheden ofte upgaende boomen up de stede vesten ofte de vulichede legghen dan vyf voeten van daer up de boete van elcke hemelichede III lb. par. ende van elcken boom XX schell. par. ende nietmin te weerene.

CXI

Item, zo wie werpen zal in de zelve stede vesten of oock in den flosch, olye, of ander grachten binden scependomme gheleghen, beesten om versmooren ofte caroingnen zal verbueren XX schell. par. ende indien den jeghenlande die daerinne laet ende niet en weert binnen twee daghen zal boeten ghelycke XX schell. par.

Boeten van den heere dienende in swoendach poortghedinghe

CXII

Alvooren, wie zweeren ende blasphemeren zal den name Gods, zyne ghebenedide moedere Maria of zyne heiligen daerof by costumen irreverentelic ende ydelick sprekende, up dat danof souffisantelick blyct. zal ten vervolghen

108.

Niemand mag de stadsgrachten vernauwen of opvullen op boete van 3 ponden parisis. De grachten moeten 3m 83 breed zijn en 1m 64 diep. Daar waar ze breder zijn dan 3m 83 en zo opgemeten werden door gezworen landmeters die daarvan nota genomen hebben, mogen ze ook niet versmald worden op boete van 3 ponden parisis.

109.

Huidevetters, handschoenmakers, leertouwers of andere lieden, mogen geen leder, haar, vellen, turven of andere zaken die het water infecteren, in die grachten spoelen of leggen op boete van 3 ponden parisis.

110.

Niemand mag wc-huisjes zetten, bomen planten of vuilnis leggen op minder dan 1m 37 van de stadsgrachten op boete van 3 ponden parisis voor een wc-huisje en 20 schelling voor een boom en hij zal die ook moeten wegdoen.

111.

Wie in de stadsgracht, de Flos, de Olie of andere grachten binnen het schependom dieren werpt om te verdrinken, of krenge erin werpt, zal 20 schelling verbeuren. Als de aangelande die erin laat en binnen de twee dagen er niet uithaalt, zal die ook 20 schelling parisis boeten.

Boeten van de heer voortkomende in het poortgeding van de woensdag

112.

Wie zweert, god lastert of gewoon oneerbiedig of ijdel spreekt over God, de H. Maria en de heiligen, zal door de heer vervolgd worden en de eerste keer beboet worden met 3 ponden parisis, de tweede keer met 10 ponden parisis

van den heere ghecondempneert zyn voor deerste reyze inde boete van III lb. par. ende voor de tweede reyze in de boete van X lb. par. ende voorts arbitralick ghecorrigeert naer de grootte ende continuatie vanden delicte ende indien de blasphemie inorm ende detestable ware, wert ghepuniert (als van vilain crime) inder tonghen bij pelloirine, fustigatie of anderssins ter discretie.

CXIII

Item, wat man of wyf ghehuwet binnen dezer stede, by souffisante oorconden bedreghen ofte gheattrapeert es levende in overspele, zal voor deerste reyze verbueren de boete van LX lb. par. ten prouffyte van den heere, ende voor de tweede reyze dobbele, den heere ende de stede elc de helft, ende de derde reyze up den ban ter discretie vander wet.

CXIII

Item, ende die niet ghehuwet en es adulterende met eenen die ghebonden ende ghehuwet es tzy man of wyf zal verbueren de boete van XX lb. par.

CXV

Item, een man die claerlic weet zyn wijf adulterende ende daerjehens niet en zegt, es te punierene van ghedoochsamichede bij banne of anderssins ter discretie.

CXVI

Item, wie houdt vule onnutte herbergen receptorende ende logierene, putiers ofte oneerbaer vrouwen tzelve wel wetende zal verbueren de boete van X lb. par.

CXVII

Item, een weerd of werdinne die stellen of logieren zal eenighe vremde rabauden of beziecte lieden zal verbueren III lb. par.

CXVIII

Item, wie achterhaelt wert van wouckere in wat maniere ende by wat subtylhede die ghetricquiert es, zal verbueren de boete van X lb. par. ende wert bovendien ghecondempneert partie (indien zoe dat verzouct) reparatie te doene, van der bescadichede ofte restitutie van tghuent dies

en de volgende keren naar willekeur. Als de godslastering enorm en afschuwelijk is, wordt hij als een misdadiger bestraft met de schandpaal, geseling of een andere straf na beraadslaging.

113.

Een gehuwde man of vrouw die in overspel leeft, als dat uit voldoende getuigenissen blijkt of als die daarop betrapt wordt, verbeurt de eerste keer 60 ponden parisis voor de heer, de tweede keer het dubbele, voor de heer en de stad elk de helft, en de derde maal wordt die, na beraadslaging van de wet, verbannen.

114.

Wie niet gehuwd is en omgaat met een getrouwde man of vrouw, zal beboet worden met 20 ponden parisis.

115.

Een man die weet dat zijn vrouw overspel pleegt en daartegen niets zegt, wordt gestraft voor gedoogzaamheid met de ban of anders na beraadslaging.

116.

Wie vuile onnuttige herbergen houdt en hoeren of oneerbare vrouwen ontvangt en logeert en dat weet, zal beboet worden met 10 ponden parisis.

117.

De waard of waardin die vreemde vagebonden of zieken zal logeren wordt beboet met 3 ponden parisis.

118.

Wie betrapt wordt op woeker, om het even op welke manier, krijgt een boete van 10 ponden parisis en wordt veroordeeld om de benadeelde, als die dat verzoekt, schadeloos te stellen of om hem terug te geven wat hij ten onrechte ontvangen of afgehouden heeft.

hy jeghens redene ende recht ontfanghen ofte ghedefalquiert heeft.

CXIX

Item, dat niemant wie hy zy binnen dezer stede ne dobbele noch spele met teerlinghen in wat manieren dat zy, ne zy in tafelspel, verkeerspel ende in dierghelijcke spelen, die ligghen meest in industrie ende conste ofte ooc mommen om cleen ghelt nieuavende, derthienavende, vastenavonde ende Sinte Maertinsavont, up de boete zo wel den speilder als den weerdt die tzelve ghedoocht, elc van III lb. par.

CXX

Item, wie anderen geldt of pandt leent om tvoornomde ongheorlooft spel vanden teerlinck te spelene en heeft gheen actie dat weder te heesschene, zo ne heeft ooc den speildere gheen reparatie vander injurie hem int spelen ghedaen noch den weerdt vander scade of verlies int spelen ghedoocht.

CXXI

Item, dat niemant wie hy zy poortere ofte inwonende levende by den aelmoesenen vander goede lieden, hem en vervoordere van nu voordan te gaen drynckene binnen ofte buuten derzelver stede noch oock te spelen eenich spel om ghelt te winnen ofte verliezen ende dat up de verbuerte den drynckere of speildere by daghe XX schell. par. ende by nachte III lb. par. ende de weerden die zulcke gasten admitteren ende ontfaen thuerlieder huuze by daghe III lb. par. ende by nachte X lb. par. ende waert zoo dat yemant bevonden ende achterhaelt zynde de voornomde boeten gheincurreert thebbende insolvent ware die te betalene, zullen ghepuniert zyn by vanghenesse arbitrairlic.

Item, ende indien eenighe vanden zelve speilders ofte drinckers huerlieder cleederen verspeilden, verdroncken ofte beleenden om spelen ofte dryncken den heere danof de kennesse hebbende, zal diezelve cleederen moghen halen voor zyn boeten waer hij die binder stede vinden can, ende zal nietmin den weerdt zyn ghelach verliezen ende den speildere zyn prouffyt van den spele.

119.

Niemand binnen deze stad mag spelen met dobbelstenen of teerlingen tenzij in tafelspel, verkeerspel en dergelijke spelen, die meer nijver en kunst zijn. Men mag ook niet maskeren voor kleingeld met nieuwjaar, driekoningen, vastenavond en Sint-Maartensavond op boete van 3 ponden, zowel voor de speler als de waard die het gedooft.

120.

Wie aan iemand geld of pand leent om het ongeoorloofd teerlingspel te spelen, kan het niet wettelijk teruggeisen. Ook de speler of de waard kunnen de schade, die door het spelen opgelopen werd, niet teruggeisen.

121

Geen enkele poorter of inwoner die leeft van de aalmoezen der goede lieden, mag binnen of buiten de stad gaan drinken of spelen om geld. De overtreder wordt beboet met 20 schelling overdag en 3 ponden parisis bij nacht en de waard met 3 ponden parisis overdag en 10 ponden parisis bij nacht. Wie die boete niet kan betalen krijgt een gevangenisstraf.

Als iemand van die spelers of drinkers zijn kleren verspeelde of ze verpande om te spelen of te drinken, zal de heer die kleren mogen opeisen als boete. De waard zal zijn gelag verliezen en de speler de winst van het spel.

CXXII

Item, zo wat vreemt persoon binnen dezer stede uut eenighe taveernen secretelick vertrecken zal ofte uut ontdraghen wil zyn ghelach jeghen den danck van den weert ofte weerdinne zal verbueren de boete van III lb. par. ende bedwonghen zyn by executie tzelve zyn ghelach te betalene.

Van injurie.

CXXIII

Item, wie eenighe officiers, bailliu, scepenen, clerck, messagier, sheeren dienaers, loyers, warderers of andere officiers ghestelt van mervrouwen, van heeren ende wet weghe injuriert of qualic toespreict ter cause van huerlieder officie ende int exerceren van dien zal boeten X lb. par. jeghens den heere ende X lb. par. jeghens de stede ende boven dien ghecorrigeert zyn by banne uutzegghene of anderssins ter discretie ende naer dexigentie vander misdaet.

CXXIII

Item, wie eenen anderen priveen persoon injuriert by woorden, gheschriften of anderssins zal boeten jeghens den heere X lb. par. ende de gheinjurierde partie condigne reparatie doen civilick.

CXXV

Item, wie anderen heet lieghen in jugemente als waert met goeder cause boet III lb. par.

CXXVI

Item, ende als schelt den gheinjurierden quyte de injurie hem ghedaen, of dat hy danof gheen reparatie en verzouct den heere en zal daeromme niet laten up den injuriant te procedere voor zyn boete omme tinterest van justitien.

Van verboden wapene ende ghevechte.

CXXVII

Item, dat niemant wie by zy gaende achter stede voordan en zal moghen draghen eenighe verboden ende offensive wapenen als langhe messen, pvcken, hallebaerden.

122

Vreemde personen die ongemerkt de herberg verlaten zonder aan de waard of waardin te betalen, zullen beboet worden met 3 ponden parisis en gerechterlijk gedwongen worden hun gelag te betalen.

Van beschimpen

123

Wie enige officieren, baljuw, schepenen, klerk, bode, dienaars van de heer, loders, waardeerders of andere officieren, aangesteld vanwege mevrouw, de heer en de wet, beschimpt of kwalijk toespreekt tijdens het uitoefenen van hun ambt, zal beboet worden met 10 ponden parisis voor de heer en 10 ponden parisis voor de stad. Bovendien wordt hij gestraft met verbanning of anders volgens de grootte van de misdaad.

124

Wie een bijzondere beschimpt met woorden of geschriften, zal beboet worden met 10 ponden parisis voor de heer en moet voor de beschimpte partij eerherstel doen.

125

Wie tijdens het vonnis zegt dat de andere liegt, al is het met goede reden, zal beboet worden met 3 ponden parisis.

126

Ook al scheldt de beschimpte persoon de belediging kwijt en verzoekt hij niet om eerherstel, niettemin zal de heer, in het belang van de justitie, zijn boete van de beschimper eisen.

Van verboden wapens en gevecht

127

Niemand mag in de stad verboden en offensieve wapens dragen zoals lange messen, pieken, hellebaarden, werpsperen, vorken, voetbogen, handbogen, vuurwapens, knotsen of aldus

javelynen, vorcken, staleboghden, handtboghden, bussen, maetsen, of dierghelycke ghemaecte stocken, ne zy duergaende lieden, edelmannen, officieren ende ghildebroeders, zonder fraulde up de boete van X lb. par. ende de zelve wapene verbuert.

CXXVIII

Item, wie anderen in evelen wille met eenighe vande voornomde wapenen, griefde quetsede ofte bloet latede zal verbueren de boete van LX lb. par.

CXXIX

Item, wie anderen smyt in evelen wille met kannen, candelaers, of ghelycke instrumenten ofte oock werpt met steenen boet X lb. par. ende indien daarmede anderen bloetladede boet XXX lb. par.

CXXX

Item, wie anderen vreezen ende up hem pooghen zal fait te doene in evelen wille met verboden wapene zal boeten by daghe X lb. par. ende by nachte LX lb. par. ende wie fait dade by daghe zal boeten LX lb. par. ende by nachte twee waerf LX lb. par. ende bovendien wert ghecondempneert den ghequetsten beteringhe te doene naer de grootte van den faite ende der gheleghentheyte van der zake ter discretie.

CXXXI

Item, wie anderen quetst die ten besten spreict van tusschen gane om bescudden den facteur zal boeten als vooren ende den ghequetsten condigne reparatie doen van den quets ende injurie.

CXXXII

Item, wie anderen in evelen wille slaet of steict met handt of vuyst int anschyn ofte up den borst, begbiet met drancke ofte wil doen dryncken jehens zynen danck, zal boeten III lb. par.

gemaakte stokken, tenzij doorgaende lieden, edelmannen, officieren en gildebroeders, op boete van 10 ponden parisis en het wapen verbeurd.

128

Wie anderen opzettelijk met een van de verboden wapens kwaad deed, kwetste of verwondde, zal verbeuren de boete van 60 ponden parisis.

129

Wie opzettelijk kannen, kandelaars of andere dergelijke dingen naar iemand gooit, of met stenen werpt, boet 10 ponden parisis en als hij daarmee iemand tot bloedens toe verwondt, 30 ponden parisis.

130

Wie iemand overdag bedreigt en met verboden wapens poogt te kwetsen, zal met 10 ponden parisis boeten en 's nachts met 60 ponden parisis. Wie overdag het misdrijf effectief pleegt, boet met 60 ponden parisis en 's nachts met tweemaal 60 ponden parisis. Hij wordt daarenboven veroordeeld om de gekwetste te vergoeden.

131

Wie iemand kwetst die tussenkomt om de misdadiger te verhinderen, zal boeten als hiervoor en de gekwetste eerherstel doen van zijn kwetsuur en belediging.

132

Wie iemand opzettelijk slaat, wegduwt, een vuistslag in het gezicht of op de borst geeft, begbiet met drank of tegen zijn wil doet drinken, zal boeten met 3 ponden parisis².

---

² Op 9 maart 1779 werden Martinus en Jacobus BESEMEN, jongemannen, wonende bij hun vader in de stad Mesen door de poortbaljuw gedagvaard voor een gevecht met slaan, vloeken en kloppen met gevaar van ongelukken. Verweerders beweren niets misdaan te hebben tegen artikel 132 van de costume van Mesen. R.A. Brugge, kasselrij Ieper IV, nr.22: Gedingen van de stad Mesen 1775-1795, f° 16.

CXXXIII

Item, wie anderen trect by den hare ofte steict met voeten zal verbueren III lb. par., ende treckende by den hayre updat hij boven dien hem noch smete ter aerde, ende daer stake of trappelde met voeten wert dobbel boete.

CXXXIII

Item, naer de costume als waert dat eenen inwonende eenighe vanden voorseyde boeten van vechtene ende vreezene verbuerde buuter stede ende scependomme, den heere dat verstaende zal hemlieden danof moghen calengieren inde boete ghelyc of die ghebuert ende ghecommitteert ware binder zelve stede (nietjeghenstaende eenighe preventie van anderen officiers).

CXXXV

Item, naer de zelve costume alle de voornomde boeten van vechtene ende van twiste die ghebueren ende vallen zullen binder vryheyt vander meessenmarct zullen dobberen.

CXXXVI

Item, wie betrocken zynde zal willen proponeren zyn deffentie van noodweere, ende daer naer souffisantelick doet blycken, werdt onghehouden vander boete ende zal den facteur ende aggresseur ghecondempneert zyn inde zelve boete die den zelve facteur hem deffenderende verbuerdt heeft, ende boven dien partie reparatie doen van den quets ende injurie.

CXXXVII

Item, ende wie eenighe van deze voorscreven boeten verbuerende insolvent ware, werdt ghepuniert inden lichame ter discretie.

CXXXVIII

Item, wie eenighe officiers, wethouders dienaers van den heere, tresorier, waerderers, loyers ofte andere eedt ghedaen hebbende ter cause van huerlieder officie ofte int exerceren van dien eenich belet deden by faite ofte handelinghe up hemlieden deden in evelen wille dat ware de boete van LX lb.

133

Wie aan iemand zijn haar trekt of tegen hem schopt, zal 3 ponden parisis verbeuren en als hij iemand bij het haar trekt en hem daarbij nog op de grond gooit en dan tegen hem schopt, krijgt hij dubbele boete.

134

Als een inwoner enige van de gezegde boeten van vechten en bedreigen oploopt buiten de stad en het schependom zal, volgens de costume, de heer hem mogen beboeten alsof dat het in de stad gebeurd was (niettegenstaande eventuele tussenkomst van andere officiers).

135

Volgens dezelfde costume zullen alle boeten van vechten en twisten die gebeuren tijdens de vrije jaarmarkt van Mesen, verdubbelen.

136

Wie kan bewijzen dat hij handelde uit wettige zelfverdediging, zal de boete die hij normaal zou krijgen niet moeten betalen. Diezelfde boete zal dan aan de aggressor opgelegd worden die bovendien de verwonding of beschimping schadeloos moet stellen.

137

Wie die boete niet kan betalen zal een aangepaste lijfstraf opgelegd krijgen.

138

Wie een officier, wethouder, dienaar van de heer, schatbewaarder, keurder, loder of andere beëdigde officier in het uitoefenen van zijn ambt, hindert door misdrijf of opzettelijk misdrijf op hem pleegt, wordt beboet met 60 ponden parisis, de helft voor de stad en de helft voor de heer, en krijgt een arbitraire straf. Als zij de

par. deen helpt voor de stede ende dandere helpt voor den heere ende arbitraire punitie, ende indien zy eenighe vanden zelve officiers quetseden ende bloetladeden of de roede van justitien braken dat ware den facteur up den vuyst ban ofte andere arbitraire punitie.

CXXXIX

Item, wie anderen slaen, steken of fait zal poghen te doene omme zaken die hanghen onghedecideert in wetten al waert datter gheen opene wonde of bloet en volghde zal den facteur verbueren de boete van LX lb. par.

CXL

Item, wie committeert fortse publicque ofte privee ghelyc van verlachde laeghe, eenen anderen te bespringhene in zyn huus of ghehelde of lock, eenen ghevanghen den officier te nemene ende ontmakene, zal ghepuniert zijn naer ghescreven rechte, wel verstaende dat den juge de punitie zal moghen converteren in boeten pecunielle naer tbevynt ende de gheleghentheyte vanden faite.

CXLI

Item, ende wie van yemant tonghelicke claecht bij annuntiatien of anderssins ofte eenen anderen betreckende in materie van twisten, vechtene ofte injurien, tevalt van zynen voortstelle, tzy dat den heere met hem ghevoucht zy of niet, zal boeten III lb. par.

Articlen van pollicie.

CXLII

Alvooren, dat niemant upden donderdach ofte zaterdach marcdach zynde en zal moghen vercoopen eenighe ware als coorne evene, cruut, boonen ofte andere graen noch ooc eenighe botere, caes, eyers of andere victuaille ende etelicke ware, dan up de marct voor de halle int viercantede vander caulchie upde boete den coopere ende vercoopere elc van XX schell. par.

CXLIII

Item, dat gheen vercoopers van buuten upden zelve donderdach en zal moghen vercoopen

officier kwetsen tot hij bloedt, of zijn roede van justitie breken, dan zullen ze onmiddelijck verbannen worden of een andere arbitraire straf krijgen.

139

Wie iemand slaat, schopt of misdrijf op hem poogt te plegen omwille van een hangend proces, zal beboet worden met 60 ponden parisis, zelfs als er geen bloed vloeit.

140

Wie openbaar of privaat geweld pleegt, zoals zich in hinderlaag leggen, iemand aanvallen in zijn huis, tuin of appartement, een gevangene die zijn officier ontvlucht, zal gestraft worden volgens het geschreven recht, wel verstaende dat de rechter de straf zal mogen omzetten in een aangepaste geldboete.

141

Wie over iemand klaagt met aanklacht of anders, of wie iemand voor het gerecht daagt voor twist, vechten of beschimping en op zijn beslissing terugkomt, zal beboet worden met 3 ponden parisis, of de heer zich bij hem gevoegd heeft of niet.

Voorschriften van openbare orde

142

Niemand mag op donderdag of zaterdag, die marktdagen zijn, eetwaren verkopen zoals koren, haver, kruid, bonen of andere granen, alsook boter, kaas, eieren of andere eetwaar, elders dan op de markt voor de halle, binnen het gekasseide vierkant, op boete van 20 schelling parisis de koper en verkoper.

143

Verkopers van buuten Mesen mogen, tussen 1 oktober en 15 maart, op de donderdagmarkt

ter zelve marct eenigh etelike ware als voorseyt es, dan van bamesse tot half maerte snuchtens naer dat de clocke X ghesleghen wert, ende van half maerte tot bamesse voor de clocke IX ghesleghen werdt up de boete van XX schell. par. den coopere.

CXLIII

Item, ende men zal upden zelve donderdach houden al tjaer duere de grundemarct naer den elf heuren ghesleghen ende de coornemarct naer de XII heuren ende zo wie voor dezelve XI ende XII heuren coopt ende vercoopt zal elc boeten XX schell. par.

CXLV

Item, tsaterdaechs zal men naer den XII heuren ghesleghen moghen vercoopen alle manieren van grunde ende van victuaille ghelyc men tot nu ghedaen heeft.

CXLVI

Item, ende dat gheen backers ofte backeghen hemlieden en vervoorderen, commende inde marct te coopene te dinghene of besprekene eenich coorne ghepresenteert te coope voor de clocke een ghesleghen werdt up de boete van III lb. par. ten prouffite van den heere.

CXLVII

Item, dat niemant tgoet ofte ware die hy ghecocht heeft terstont up den zelve tyt vercoopende niet en verdiersse up de boete van III lb. par.

CXLVIII

Item, dat alle taverniers die wyn ende bier ende alle andere die eenich goet vercoopen of leveren by mate ghehouden zyn te houdene, rechte juuste mate gheyct ende de wijnmaten ghepint jeghens de mate van dezer stede ende wie de contrarie bevonden werdt doende zal telcker reyze verbueren in maten te cleene van wyne X lb. par. ende voorts die onghepint zyn, ende in mate van biere, olye, ayzyn, verjuus of andere goet, zal verbueren telcken de boete van III lb. par. ende de maten verbuert.

CXLIX

Item, dat elc houde recht ende lovael

geen eetwaren zoals hierboven, verkopen voordat de klok 10 uur geslagen heeft en tussen 15 maart en 1 oktober, niet voordat de klok 9 uur geslagen heeft, op boete van 20 schelling parisis voor de koper.

144

Op dezelfde donderdag wordt gans het jaar door groentenmarkt gehouden na 11 uur en korenmarkt na 12 uur. Wie voor diezelfde uren koopt of verkoopt wordt beboet met 20 schellingen parisis.

145

Op zaterdag mag men na 12 uur alle soorten groenten en eetwaren verkopen zoals men totnogtoe gedaan heeft.

146

Dat geen bakkers of bakkerinnen naar de markt komen om koren te kopen, te bedingen of te bespreken voor klokslag 1 uur op boete van 3 ponden parisis voor de heer.

147

Wie waar gekocht heeft en het terstond terug verkoopt, mag dat niet aan een hogere prijs doen, op boete van 3 ponden parisis.

148

Alle herbergiers die wijn en bier verkopen en alle anderen die per vochtmaat verkopen of leveren, moeten werken met maten die geijkt zijn en wijnmaten die gepint zijn met de maat van deze stad. Wie een te kleine of ongepinte wijnmaat gebruikt zal beboet worden met 10 ponden parisis en voor de maat van bier, olie, azijn, verjuus en andere vloeistoffen zal hij met 3 ponden parisis beboet worden en de maten verbeurd.

149

Dat iedereen wettelijke gewichten gebruikt.

<i>ghewichte groot ghenouch gheeyt ende gheteekent van zes ponden nederwaert up de boete van III lb. par. nederwaert.</i>	groot genoeg, geijkt en getekend van 6 ponden (2,586 kg) neerwaerts, op boete van 3 ponden parisis neerwaerts.
<i>CL</i> <i>Item, dat elc houde rechte elle gheteekent metten teekene ghecostumeert zonder fraulde daerinne torboorene up de boete van III lb. par.</i>	150 Dat iedereen de gerechte elle gebruikt, getekend met het gewone teken, zonder bedrog te plegen op boete van 3 ponden parisis.
<i>CLI</i> <i>Item, omme te weghene alle maniere van goede van ghewichte van XV ponden uppewaerts alzo wel dat by den poorters ende inwonende ghecocht ende vercoocht wert, als dat van buuten ghebrocht wert van vremde lieden, zal de pachtere vander grooter scale moeten doen ycken tghewichte jehens tghewichte van Ypre ende houden zulcke scale als men t'Ypre houdt ende zal den pachtere hebben, voor zynen sallaris ende moyte van elcken honderde III deniers par. ende daerondere ten advenante ende zo wie in andere huuzen of scalen doen weghe dan ter zelve scale zal boeten XX schell. par. ende den weghe III lb. par.</i>	151 Alle koopwaar van boven de 15 ponden (6,465 kg), zowel die die door de poorters en inwoners gekocht en verkocht wordt, als die die door vreemden in de stad gebracht wordt, moet door de pachter van de grote schaal gewogen worden. De pachter moet de gewichten van Ieper gebruiken. Hij krijgt daarvoor 3 deniers parisis per honderd pond gewicht (43,100 kg) en eronder in verhouding. Wie in andere huizen of met andere schalen doet wegen, zal beboet worden met 20 schelling parisis en de weger met 3 ponden parisis.
<i>CLII</i> <i>Item, dat mete houdt clauweure dan die daer toe eedt ghedaen zullen hebben up de boete van X lb. par.</i>	152 De maat moet de spijkering dragen (?) van hij die daartoe beëdigd is, op boete van 10 ponden parisis.
<i>CLIII</i> <i>Item, dat gheen tavernier of hostillier zynen wyn zal moghen vercoopen, voor die byden heere ende wet ghefuert ende ghestelt wert ten prijze up de boete van X lb. par.</i>	153 Geen enkele herbergier of hotelhouder mag zijn wijn verkopen vooraleer hij door de heer en de wet gekeurd en geprijsd werd, op boete van 10 ponden parisis.
<i>CLIII</i> <i>Item, nemaer een tavernier mach wel leenen zynen wyn vyf dumen wan ende niet daerboven up de boete van III lb. par.</i>	154 Er wordt aan de herbergier wel tot 5 duimen (12,45 cm) lege ruimte in het vat toegestaan maar niet meer op boete van 3 ponden parisis.
<i>CLV</i> <i>Item, dat niemant wyn van eenen lande hoogher en leene in eenen ganck voor tfueren, dan den wyn vanden zelve lande letst ghefuert was up de boete van III lb. par.</i>	155 Niemand mag wijn, voor het keuren, aftappen tegen een hogere waarde dan de waarde waarop wijn van hetzelfde land de laatste maal geprijsd werd.
<i>CLVI</i> <i>Item, alle die willen fueren ende huere wvn</i>	156 Allen die hun wijn wensen omgeslagen en

ten pryze ghestelt hebben om vercoopen, werden ghehouden dat te verzouckene (uuthanghende eenen tinnen pot) anden heere ende wet, die tzelve doen zullen by maninghe ende vonnesse, behoudens dat den weert of weerdinne ghehouden werden taffirmerene den rechten coop (dies verzocht zynde) ende te betalene trechte ghecostumeert ende de scepeneen inde absentie van de baillius zullen moghen fueren.

CLVII

Item, zo wie ende wat tavernier zynen wyn of bier hoogher vercoopt tzy ten tappe of ghehaelt in kannen dan die ghefuert of ghestelt es, zal boeten van wyne X lb. par. ende van biere III lb. par.

CLVIII

Item, elc tavernier als zynen wyn tzy wit of root ghefuert werdt, zal ghehouden zyn binnen den zelve daghe te doen scrivene in groote lezelicke letteren zonder scemp wat elc scoop ghefuert es ende dat hanghende of stellende voor zyn duere an een vaentkin daer te latene zo langhe als tzelve stick loopen zal ende ooc niet langhere up de boete van XX schell. par.

CLVIII

Item, dat elc hostillier, tavernier of cabarettier die wyn of bier in hebben, twelcke ontsteken ofte ontgonnen es, ghehouden werden, tzelve alle inwonende te treckene in kannen voor ghelt of pandt zonder dat te refuseren up de boete van III lb. par.

CLX

Item, dat niemant wie hy zy eenich wyn of bier en zal moghen indoen noch kelderen voor anderstont dat hy den pachtere van der assyse danof gheadverteert heeft up de boete van X lb. par., de stede ende mervrauwe indien iemant der contrarie dade, ende niemant en zal eenighen wyn mueghen indoen dan de ghezwoeren wynscrooders up ghelycke boete.

CLXI

Item, dat niemant wie hy zy hostillier, tavernier of andere anspreke, doe anspreken

geprijsd te hebben om die te verkopen, moeten dat verzoeken aan de heer en de wet door een tinnen pot uit te hangen. Die zullen dat dan doen met maning en vonnis, waarbij de waard of waardin zonodig de gerechte aankoop moeten kunnen aantonen en het gewone recht betalen. In afwezigheid van de baljuws zullen de schepenen mogen omslaan.

157

De herbergier die zijn wyn of bier hoger verkoopt dan dat die geprijsd is, hetzij aan de tap, hetzij afgehaald in kannen, zal boeten voor wyn met 10 ponden parisis en voor bier met 3 ponden parisis.

158

Als de wyn, hetzij rode hetzij witte, geprijsd werd, zal de herbergier nog dezelfde dag de prijs per stoop in grote leesbare letters moeten opschrijven en die voor zijn deur aan een vaantje hangen of zetten. Hij moet dat daar laten zolang als het stuk loopt en ook niet langer op boete van 20 schelling parisis.

159

Elke hotelhouder of herbergier die een vat wyn of bier begonnen is moet, tegen geld of pand, de kannen van alle inwoners vullen zonder dat aan iemand te weigeren, op boete van 3 ponden parisis.

160

Niemand mag wyn of bier indoen of kelderen zonder daarvan de pachter van de accijnsen verwittigd te hebben op boete van 10 ponden parisis voor de stad en mevrouw. Niemand mag wyn indoen behalve de beëdigde wyncontroleurs op dezelfde boete.

161

Geen enkele hotelhouder of herbergier mag kooplieden, pelgrims of andere personen die

of volghen, coopliden pilgrims of andere personen inde stede commende buuten der stede, der binnen, inde kercke noch elders, dan alleenlick elc voor zyns selfs duere up de boete te verbuerene by den ghonen die de contrarie doen zal van III lb. par.

CLXII

Item, dat alle ghildebroeders, alzo wel van Sint Jooris ghilde, Sinte Sebastiaens ghilde als vander rethorycke, zyn ghehouden alle jare den tweeden dach vander meessemarct snavonts te commene voor de halle van dezer stede eer tauweet uitgaet ende aldaer te gane met heeren ende wetten in ordene elc met zynen stocke ende wapene, ghildewys ende alzo te volghene rondsomme daer tauweet gaet, tot dat de zelve heeren ende wetten up huerlieder halle zijn, ende zo wie ten dien vermaent zynde bij den bode van elcker ghilde niet en compt boet X schell. par., te wetene V schell. par. ten prouffite van den heere ende andere V schell. par. ten prouffite vander ghilde.

CLXIII

Item, dat elcke neeringhe up den heiligen sacramentdach, de octave van diere, ende up den heiligen Cruusdach in september hemlieden reghelen zullen met kerssen, tortsen omme de processe te decorerene ende vercierene als tandere tyden gheordonneert ende tot nu toe onderhouden es gheweest up de boete van III lb. par., elcke neerringhe ende correctie.

CLXIII

Item, dat ooc de ghildebroeders van de voornomde ghilden die jaerlicx pensioen vander stede hebben, vinden zullen in de processie ghildewijs, naer oude costume ende up verbuete ende afcortinghe vanden zelve pensioene telckewaers van III lb. par.

CLXV

Item, de zelve ghildebroeders zullen ooc dies vermaendt zynde moeten commen ter assistentie vanden heere ter eere ende omme tvulcommen van justitien up correctie arbitraire.

naar de stad komen aanspreken of doen aanspreken buiten de stad, in de stad, in de kerk of om het even waar, behalve voor zijn eigen deur, op boete van 3 ponden parisis.

162

Alle gildebroeders, zowel die van Sint-Joris, Sint-Sebastiaan als van de rederijkerskamer, moeten elk jaar op de tweede dag van de jaarmarkt 's avonds alvorens de wacht uittrekt, voor de halle van de stad komen en daar in stoet met de heer en de wet, elk met zijn wapen, de wacht volgen tot de heren van de wet terug aan de halle zijn waar ze binnegaan. Wie vermaand werd door de gildebode en niet komt, boet met 10 schelling parisis, de helft voor de heer en de helft voor de ghilde.

163

Elke nering moet op sacramentsdag, de octaaf van sacramentsdag en op H. Kruisdag op 14 september, met kaarsen en toortsen in de processie meegaan zoals dat vroeger geboden werd en tot op heden gedaan werd, op boete van 3 ponden parisis en een straf.

164

Ook de gildebroeders van die gilden, die jaarlijks pensioen van de stad krijgen, moeten naar gewoonte, meegaan in de processie en dat op straf van afhouding van telkens 3 ponden parisis van hun pensioen.

165

De gildebroeders moeten ook, als ze daartoe gemaand worden, de heer bijstaan als zijn gevolg of om het uitoefenen van de justitie en dat op arbitraire straf.

CLXVI

Item, dat niemant up den toochavent vander meessenmarct noch up den eersten toochdach snuchtens eenighe lakenen in groots vercoopen en zal voor anderstont dat tclocxkin up de halle snuchtens gheluunt zy up de boete den coopere ende vercoopere elc van III lb. par., ende den heere of zyne dienaers al de ghone die contrarie doen moghen beslaen behoudens dat hy alle jare sachternoens up den zelven toochavent dit article doet publicieren.

Vanden zelven.

CLXVII

Item, dat eenen yeghelicken wie hy zy gheestelic of weerlic van nu voordan ghehouden werdt hem te voorziene van leeren elc naer de hoochde van zynen huuze zes voeten up tdack en de voorts van suelen ofte oosvaten ter beschermenesse van den brande, welke leeren den pachtere zelve zal moghen doen maken ten costen van zynen meestere, die hem payment werden int betalen van zijnder huere, ende de ghone die den heere met scepenen tallen tyden alst hem belieft omme gaende, vinden zal de zelve provisie van leeren ende suelen niet ghedaen hebbende, zal verbueren de boete van XX schell. par., ende indien de zelve leeren niet souffisant of vert waren, ende de sporten uute ofte ghebroken waren zal verbueren voor tgebreck van elcke sporte of die breken zal int upterden II schell. par., zonder dat men ghehouden wert van dezen teenighen anderen tyden meer publicatie te doene.

CLXVIII

Item, men zal in groote droochten of vorst moghen ghebieden ten ghelimeerden tyden, de zelve leeren uut te stekene ende watere voor elcx duere te stellene up zekere boete.

CLXIX

Item, dat niemant wie hy zy hem en vervoordere te gane in eenighe schueren ofte stallen met kerssen zonder lanteerne up de boete van III lb. par.

CLXX

166

Daags voor de eerste toogdag van de jaarmarkt en op de eerste toogdag zelf, vooraleer het klokje 's morgens geslagen heeft, mag niemand laken in het groot verkopen op straf van 3 ponden parisis voor de koper en de verkoper. De heer of zijn dienaers mogen beslag leggen op het verkochte goed, op voorwaarde evenwel dat dit gebod elk jaar in de namiddag voor de eerste toogdag afgekondigd wordt.

Over hetzelfde

167

Iedereen, zowel wereldlijken als geestelijken, moeten over een ladder beschikken die zo hoog is dat die 1,64 m op het dak komt, alsook over emmers of regentonnen en dat tegen de brand. De pachters zullen de ladders mogen doen maken op kosten van de eigenaar en ze van hun huur aftrekken. Als de heer en de schepenen, bij hun controle, zien dat er geen ladder en emmers voorzien zijn, krijgt men 20 schelling par boete. Als de ladders te kort of rot zijn en sporten weg of gebroken, zal per ontbrekende of kapotte sport 2 schelling parisis boete aangerekend worden.

168

In tijden van grote droogte of vorst zal men mogen gebieden van die ladders uit te zetten en water aan de deur te zetten.

169

Niemand mag in een schuur of stal gaan met een kaars zonder lantaarn op boete van 3 ponden parisis.

170

Item, ende dat niemant en zal moghen desschen of andere werck doen in schueren of stallen by der keersse al waert dat die stonde in een lanteerne up de boete van III lb. par., de twee deelen ten prouffite van den heere ende tderde vanden anbringhere.

CLXXI

Item, dat niemant ten voorhoofde vander marct noch up strate binder stede ende scependomme noch ooc up tkerchhof en zal moghen legghen noch hoopen eenich mers of grues al waert ooc voor zyn duere ende dat langhere late ligghen dan drie daghen up de boete van III lb. par., ne ware dat yemant temmerde of metsede zonder fraulde ende scade.

CLXXII

Item, dat niemant ten voorhoofde bringhen of smyten en zal eenighe andere vulichede, croingnen of prien up de boete van XX schell. par.

CLXXIII

Item, dat niemant wie by zy, zal moghen halen of doen halen eenighe aerde vander marct of strate dan alleenlic de waze diemen scuuffelt ende vaecht vander straten of steenweghen, die elc jeghen tzyne ghehouden es wech te doene terstont van dat die ghescuuffelt of ghevacht es, naer tinhouden vanden ouden kueren up de boete indien iemant de zelve aerde applicquierde tzyne prouffite van X lb. par.

CLXXIII

Item, tallen tyden als den messagier of bode dezer stede ghebieden zal de straten te vaghene zal elc moeten obegieren int breedte zo verde als zijn huus ende erfve bestrect ende tvuul ende de waze weeren up de boete van X schell. par.

CLXXV

Item, dat niemant wie hy zy en zal moghen water sceppen vutten flossche over de mueren, hy en doe datte commende ten kele ofte inganghe van dien up de boete van XX schell. par., deen helft ten prouffite van den heere, ende dandere ten prouffvte van der

Niemand mag dorsen of ander werk verrichten in de schuur of stallen met kaarslicht, zelfs al staat die kaars in een lantaarn, op boete van 3 ponden parisis, 2/3 voor de heer en 1/3 voor de aandrager.

171

Niemand mag op de markt of op straat in de stad en het schependom, alsook op het kerkhof, een hoop mest of steengruis, langer dan drie dagen laten liggen, zelfs niet voor zijn eigen deur, op boete van 3 ponden parisis, tenzij hij aan het timmeren of metselen is.

172

Niemand mag vuil of krenge op straat gooien op boete van 20 schellingen parisis.

173

Niemand mag aarde van de markt of de straat wegnemen, behalve de aarde van de straat of de steenwegen die men schoffelt en opveegt en die iedereen, bij zijn eigendom, onmiddelijk na het vegen, moet wegdoen, zoals in de oude keuren opgetekend staat. Hij die aarde van de straat gebruikt, krijgt een boete van 10 ponden parisis.

174

Telkens als de stadsbode zal gebieden de straat te vegen, moet iedereen dat doen over de volle breedte van zijn huis of erf en het vuil en modder wegnemen, op boete van 10 schelling parisis.

175

Niemand mag water uit de Flossche scheppen van over de muur. Hij moet dat doen vanaf de ingang of de keel, op boete van 20 schelling parisis, de helft voor de heer en de helft voor de stad.

stede.

CLXXVI

Item, wie zyn paerden zal willen wateren en zal in den zelven flosch niet moghen ryden met eenighe waghene, karren, of eijchden up de boete van XX schell. par.

CLXXVII

Item, dat niemand inden zelven flosch en zal moghen ghieten of smyten eenighe steenen, doode prien of eenighe andere vulicheden, noch ooc spoelen eenighe lakenen, cleederen of gaerne up de boete van III lb. par.

CLXXVIII

Item, dat niemant up zes voeten naer den zelven flosch en wassche of spoele lakenen, cleederen, gaerne of andere zaken, noch twatere vut en ghiete naer de zelve mueren up de boete van XX schell. par.

CLXXIX

Item, dat niemant met eenighe karren of waghene binnen dezer stede ende scependomme en galoppere of draven en zal up de boete van X schell. par.

CLXXX

Item, wie eenighe waghene met paerden of een paert inghespannen laet alleene staen zonder eenen strynck af te slane, boet V schell. par.

CLXXXI

Item, dat van nu voordan binnen alle den jare up zondaghen noch up mesdaghen niemant hem vervoorderen en zal te wasschene of spreedene huerlieder cleederen up de marct noch ter strate ten voorhoofde up de boete van XX schell. par.

CLXXXII

Item, dat niemant hem en vervoordere up zondaghen of gheboden mesdaghen te werckene of te doen werckene eenich verboden werck up de boete van III lb. par.

CLXXXIII

Item, ende dat niemant hem en vervoordere te smytene met steenen of te schietene met

176

Wie zijn paerden wil drenken in de Flossche mag er niet inrijden met wagen, kar of eg, op boete van 20 schellingen parisis.

177

Niemand mag stenen, dode beesten of ander vuil gieten of gooien in de Flossche en ook geen laken, klederen of garen spoelen op boete van 3 ponden parisis.

178

Niemand mag dichter dan 1,64 m van de Flossche laken, klederen, garen of andere zaken wassen of spoelen noch zijn water, naar de muren toe, weggieten op boete van 20 schellingen parisis.

179

Niemand mag met kar of wagen in de stad of het schependom galopperen of draven, op boete van 10 schellingen parisis.

180

Wie een wagen, waarvoor een of meer paerden gespannen zijn, alleen laat zonder die vast te binden, boet 5 schellingen parisis.

181

Vanaf nu mag niemand nog op zondag of op de tweede feestdag, zijn klederen wassen of te bleken leggen of laten drogen voor zijn huis op de markt of op de straat, op boete van 20 schelling parisis.

182

Dat niemand op zondag of op geboden feestdagen verboden werken doet of laat doen, op boete van 3 ponden parisis.

183

Niemand mag met stenen gooien of met blaaspijpen schieten nabij de grote of de kleine

blaespipen omtrent de groote of cleen kercke daerby de glasveinsters in sticx ghesmeten worden up de boete van XX schell. par. ende de blaespypen verbuert.

CLXXXIII

Item, dat niemant, wie hy zy en zal moghen schieten met bussen noch ooc met boghen ofte boochskins of andere instrumenten, daerby grief zoude mueghen ghebueren (tenzy scottelic tusschen doelen) up de boete van X lb. par. ende de zelve bussen ende instrumenten verbuert.

CLXXXV

Item, dat niemant binnen alle den gheheelen jare en late gaen of weeden binnen dezer stede zyn beesten zonder wachten up de boete van XX schell. par.

CLXXXVI

Item, zo wie laet loopen eenighe zwynen ongheringhelt ende onghescilt zal boeten voor elcken zwynen XX schell. par.

CLXXXVII

Item, indien iemant zijn beesten laet loopen in ander lieden hoven of scade, of ooc up tkerchhof zal boeten van elcker specie van beesten III lb. par. ende de scade te reparerene, ende elc es vanghere up ende int zyne ende wert van dien vanghen int overgheven gheloofte bij eede.

CLXXXVIII

Item, dat niemant en zal houden gaende achter stede, noch laten zwemmen inden flosch olye of vesten, eenighe gansen, of aenden, up de boete van X schell. par. van elcker aende of gans ende de verbuerte van diere.

CLXXXIX

Item, ende waert datter eenighe vande voornomde boeten verbuert waren bij den cnaven of ioncwvfs insolvent wezende ofte by

kerk waardoor glasramen stuk gegooid worden, op boete van 20 schellingen parisis en de blaaspijpen verbeurd.

184

Niemand mag met vuurwapens, bogen of boogjes of met andere instrumenten schieten als daarbij schade kan gebeuren, tenzij binnen een afschutting tussen doelen, op boete van 10 ponden parisis en de vuurwapens en instrumenten verbeurd.

185

Niemand mag in de stad zijn beesten laten lopen of weiden zonder toezicht, op boete van 20 schellingen parisis.

186

Wie varkens laat lopen zonder ringel en schel, zal per varken met 20 schellingen parisis boeten.

187

Niemand mag zijn beesten in iemand anders hof³ of op het kerkhof laten lopen. Voor elk dier krijgt hij 3 ponden parisis boete en moet hij de schade herstellen. Iedereen mag op zijn erf betrappen en zijn aangifte onder ede wordt geloofd.

188

Niemand mag ganzen of eenden houden, laten lopen in de stad of laten zwemmen in de Flossche, Olie of stadsgrachten op boete van 10 schellingen parisis per gans of eend en het dier verbeurd.

189

Als een knaap of meisje zonder geld of kinderen die nog onder voogdij van hun ouders of voogd staan. een van voornoemde boeten oplopen. zal

³ Toen in 1792 een koe van kanunnik Pardoën in zijn tuin, die hij pachtte van voorschepen Louis François Spriet, liep en er schade aanrichtte, werd de kanunnik door de stadschepenen beboet met 30 schelling volgens de costume van de kasselrij, kapittel 22, art. 2: Wie beesten laat lopen in andermans koren boet 3 ponden par. en in andermans vruchten 30 schellingen. Cfr. R.A.Brugge, kasselrij leper IV, nr.22: Gedingen van de stad Mesen 1785-1795.

eenighe kinderen wezende inde protectie ende gouvernemente van vadere, moedere of vooght, dat dezelve vadere of andere in dat gheval dezelve boeten zullen moeten betalen.

CXC

Item, dat niemant wie hy zy hem en vervoordere te makene of te houdene eenighe openbare vergaderinghe van volcke ghelijck van brulochten, venduwen, openbare danserie ofte spelen, zonder tconsent van den heere up de boete die danof instelders of cause wezen zullen van III lb. par.

CXCI

Item, dat gheen vulders en zullen moghen commen vuten comme, vullerie of huuze ter strate, om spoelen, om water te halen of anderssins zy en hebben rondsomme hemlieden een scortcleet of bale ghegort up de boete van X schell. par.

Ende omme de groote ende clamdestine dieften diemen daghelicx ziet ghebuieren by eenighe suspecten personen int halen vanden houtte, schooven, ende ander goet, ander lieden toebehoorende, es gheordonneert dat den heere met twee scepene zal moghen huusbezouck doen ende justeren zulcke huuzen alst hem believe zal ende daer hij eenighe vruchten of ander suspect goet achterhalen of betrapen can, dinwonende vanden zelven huuze werden ghehouden up tghevrach vanden heere voetstaens te verclaersene ende vertooghene waer zy tzelve goet ghecocht ofte ghehadt hebben up tzelve by faulte van dien ghehouden ende gheverifiert te zyne voor diefte ende rapine ende dien volghende up hemlieden te procederene naer dexigentie van den sticke.

Van drinckene ende nachsgane

CXCII

Item, dat gheen inwonende dezer stede en zal moghen zitten drincken in taverne up zondaghen of mesdaghen binnen tdoen ende celebreren vander prochiemesse, sermoene ende vespere, ne ware dat zy met passerende of duergaende lieden zaten, up de boete van elcken person van XX schell. par. ende de

die boete door hun vader of voogd moeten betaald worden.

190

Niemand mag openbare bijeenkomsten, zoals bruiloften, verkoppingen, danspartijen en spelen houden, zonder daarvoor de toelating van de heer verkregen te hebben, op boete van 3 ponden parisis.

191

De vollers mogen niet uit hun kuipen, vollerij of huis, op straat komen om te spoelen, water te halen of iets anders, zonder dat ze een schortkleed aangetrokken hebben of een doek omgegord hebben op boete van 10 schelling parisis.

Om de vele diefstallen die dagelijks gebeuren, zoals van hout, schoven en ander goed die aan andere lieden toebehoren, wordt bevolen dat de heer met twee schepenen huiszoekingen zal mogen doen. Als hij er verdachte waren aantreft, zullen de bewoners op vraag van de heer, onmiddelijk moeten kunnen verklaren en aantonen waar ze het goed gekocht of gekregen hebben, anders worden ze verdacht van diefstal en roof en zal op hen geprocedeerd worden.

Over drinken en het nachtleven

192

Geen enkele inwoner van de stad mag op zon- of feestdag, in een herberg zitten drinken tijdens de parochiemis, het sermoen en de vespers, tenzij hij met voorbijgangers is, op boete van 20 schelling parisis voor de persoon en het dubbele voor de waard of waardin.

weerd of werdinne dobbele.

CXCIII

Item, dat niemant drincken en zal naer de veerdeclocke gheluu, ne zy zittende verzelscript met lieden van buuten up de boete, den drynckere ende weert alsboven.

CXCIII

Item, dat niemant en zal moghen gaen achter de stede naer thuden vande voornomde veerdeclocke zonder kerslicht ne ware lieden van buuten of uut andere huuzen naer zyn huus paysivelic commende al zonder fraulde up de boete van III lb. par.

CXCV

Item, ende van deze voorscreven boeten, daer gheen kennesse van schepenen en dient of preuve, de officiers werden gheloofd van tbeslaen of vanghen up hueren eedt.

Van dootscauwinghe

CXCVI

Volghende doude costume van faicten, delicten ende criemen ghedaen ende gheperpetreert binnen dezer stede ende scephendomme daer dootscauwinghe of ghebuert es, midts dat den delinquant niet ghecryghelic en es zal den heere terstont moghen doen inscriven ende annoteren, al zyn goet bevonden binnen dezer stede ende met vrienden ende maghen of andere claghende partie vanden dooden tzamen of den heere alleene, omme tinterest van justitien moghen procederen in tpoortghedinghe jeghens den facteur up wien int scauwen de doot gheleyt es, ofte jeghens wien de vehemenste presumptien zyn vander doot ende verzoucken een daghinghe personele dewelcke ghedaen wert by den heere ende twee scepenen ter bertecque by hallebode ende daernaer by den messagier gheinsinueert ter laetste domicilie vanden

193

Niemand mag nog drinken nadat de avondklok geluid heeft, tenzij hij in het gezelschap van buitenlieden is. De drinker en de waard worden beboet als hierboven.

194

Niemand mag, na het luiden van de avondklok, zonder kaarslicht in de stad lopen tenzij hij van buiten de stad of uit een ander huis komt en rustig naar zijn huis gaat op boete van 3 ponden parisis.

195

Aangezien voor de voorschreven boeten geen kennis van de schepenen of bewijsvoering nodig is, worden de officiers die de overtreders betrapten, op hun verklaring onder ede geloofd⁴.

Over lijkschouwing

196

Volgens de oude costume van misdrijven bedreven in deze stad en schependom, waarop lijkschouwing volgt, zal de heer, als de dader niet kan gevat worden, onmiddelijk al zijn goed dat binnen de stad gevonden wordt, mogen laten registreren en optekenen. De heer mag dan alleen, of samen met de vrienden en de familie van de dode of een andere aanklager, procederen in het poortgeding tegen de dader die na de lijkschouwing van moord beticht wordt of ervan verdacht wordt. Hij mag om dagvaarding op de dingedag verzoeken. De dagvaarding wordt gedaan door de heer en twee schepenen met afkondigingen vanop de erker van de halle en daarna door de bode op de laatste woonplaats van de dader.

---

⁴ Op 12 september 1780 werden Pieter DERATEZ, herbergier in de Drie Koningen op de Ieperhoek, en zijn inwonende zuster en broer, door de poortbaljuw gedagvaard omdat hun herberg nog open was na het luiden van het klokje. Pieter ontkent het recht van de eiser omdat die na het luiden van het klokje niet in zijn herberg geweest is. R.A. Brugge, Kasselij Ieper IV, nr. 22, f° 26v°.

facteur voor den zelven dinghedach.

CXCVII

Item, indien hy in ghebreke es te compareerne in persooene men zal jehens hem wyzen deffault ende ordonneren hem te herdaghen up zyn tweede deffault ende up peyne van banne ende confiscatie van goede ende daernaer up 'tIII^{de}, IIII^{de} ende laetste deffault superabundant.

CXCVIII

Item, ter welcker laetste daghinghe ende naer 't IIIIe deffault wel ende wettelic ghegheven wert den facteur by non comparitie verstecken van exceptien ende weeren ende by virtute van dien omme dat hy hem baensculdich maect, midts zynder vlucht of non comparitie, werdt in vierscharen ghebannen teeuwighen daghen up zyn hoeft uut alle mer vrouwen landen ende voorts uutten lande ende graefsepe van Vlaenderen ende zyn goet verclaerst gheconfisquiert.

CXCVIII

Item, nemaer indien den ghedaechden comparerende verzouct ghehoort te zyne, wert daertoe ontfanghelick midts hem ghevanghen te ghevene inden handen vanden heere, omme tantwoordene tzynen heessche ende conclusien ende men zal inde zake moghen procederen van derdendaghe te derdendaghe totter decisie ende partie ordonneren te dinghene verbalic of by ghescrijften ter discretie.

CC

Item, naer doude costume van quetsen of faicten daer dot naer ghevolcht es, indien den facteur tzelve binnen derdendaghe naer toverlyden of scauwen van den dooden niet over en brynt, werdt ghehouden over moort.

Levende scauwinge

CCI

Naer doude costume alle poorters ofte

197

Als de gedaagde niet verschijnt, zal men op hem verstek vonnissen en bevelen hem opnieuw te dagvaarden op straf van bij zijn tweede verstek verbannen te worden en zijn goederen aangeslagen en daarna op het derde en dan nog eens op een vierde en laatste verstek dat eigenlijk overbodig is.

198

Na de vierde dagvaarding, die wettelijk gedaan werd, en het vierde verstek, wordt de dader verstoten van verweer en omdat hij als voortvluchtig aangezien wordt, wordt hij, in vierschaar, voor eeuwig verbannen uit alle landen van mevrouw en uit het graafschap Vlaanderen⁵ en zijn goed wordt verbeurd verklaard.

199

Maar als de gedaagde opdaagt en verzoekt gehoord te worden, dan kan dat mits dat hij zich gevangen geeft in de handen van de heer. Hij mag dan antwoorden op de eis en de besluiten en men zal in die zaak mogen verder procederen tot het eindvonnis.

200

Volgens de oude costume wordt de dader van doodslag, indien hij zich binnen de drie dagen na het overlijden of na de lijkschouwing niet aangeeft, vervolgd voor moord.

Levende schouwing

201

Volgens de oude costume, zullen alle poorters en

---

⁵ In 1451 verkreeg abdis van Mesen van Filips de Goede, hertog van Boergondië, het privilege dat al wie haar baljuw uit Mesen verbannen heeft, ook uit Vlaenderen verbannen is. R.A. Brugge, blauw nr. 11.491. Het gaat hier om een oud privilege dat toen vernieuwd werd. BIBLIOTHEQUE de MAREDSOUS, Manuscrit n° 74: Kroniek van de abdij van Mesen, p. 10.

inwonende dezer stede zullen hemlieden moghen doen scauwen, present den heere ende scepenen, metgaders eenen experten chyrurgien van allen wonden, quetsen, fractures ende contusien, daer bloet naer ghevolcht es, of incisie ende vliemen ghedaen es, of zyn moet, ghebuert zoo wel buuter stede als daer binnen

CCII

Item, den ghequetsten daer up recht ende reparatie verzouckende, scepenen zullen ter maninghe van den heere, wyzen den facteur, te daghene openbaerlick by halleghebode met thuuden vanden clockine, hem bevelende zyne partie te contenterene of in vanghenesse te commene ten huuze vanden cypier binnen derdendaghe daer naer volghende, up partielick ghebannen zynde ter discretie.

CCIII

Item, ten derdaghe omme commende den heere met twee scepenen zal ten verzoucke vanden claghene ende ghequetsten trecken naer der zonnen onderganck ten huuze van den cypier ende indien zy vinden den facteur niet gheobediert hebbende zullen danof kennesse draghen ende sanderdaechs wyzen te visschebancken een deffault ende ordonneren hem te herdaghen als vooren up zyn tweede deffault ende naer tweede deffault up zyn derde ende laetste deffault.

CCIII

Item, indien den voorseyden defaillant naer de voorseyde derde daghinghe elc van drie daghen als als vooren partie niet en heeft ghecontenteert of in vanghenesse ghevonden en es, scepenen zullen des anderdaechs wyzen te visschebancken tderde ende laetste deffault, ende versteken hem van exceptien ende weeren, ordonnerende den claghene zyn intendit over te ghevene ende veriffierene ten eersten poortghedinghe, aldaer dach makende den voornomden ghecontimaceerden O inthimatie omme doorconden te zien zweerene ende reprochen over te ghevene die danof by non comparitie versteken wert ende de claghene voortgaende, indien de zake daertoe ghedisponeert staet, wert zyn oorcondscip

inwoners van de stad zich door een chirurgijn, in het bijzijn van de heer en de scepenen, mogen laten onderzoeken op alle wonden, kwetsuren, breuken en kneuzingen waarop bloed volgde of waarop een heekundige ingreep gedaan is of moet gedaan worden, en dat opgelopen zowel binnen als buiten de stad.

202

Als de gekwetste het gerecht wenst in te schakelen, zullen de scepenen, gemaand door de heer, de dader doen dagvaarden, openbaar met afkondigingen aan de halle, met het luiden van het klokje, en hem bevelen de tegenpartij te vergoeden of zich, binnen de drie dagen, gevangen te geven in het huis van de cipier, op straf van gerechtelijke verbanning.

203

Na de derde dag, zal de heer met twee scepenen, op verzoek van de aanklager, na zonsondergang, naar het huis van de cipier gaan om te zien of de dader is komen opdagen. Als die er niet is zullen ze er kennis van nemen en 's anderendaags aan de visbanken, verstek vonnissen en de herdaging bevelen. Na de tweede volgt zonodig de derde en laatste dagvaarding.

204

Als hij die verstek geeft, na de derde dagvaarding van drie dagen, de partij niet vergoed heeft of naar de gevangenis gekomen is, zullen de scepenen hem 's anderendaags bij de visbanken bij verstek veroordelen en hem het recht op verdediging ontzeggen. Ze zullen de aanklager bevelen op het eerste poortgeding zijn schriftelijk relaas over te geven en het te staven. Hij die verstek gaf, kan dan nog zijn bezwaren overgeven. De beklagde wordt dan met nul intimatie gedagvaard om de getuigenis te zien zweren en bezwaren ertegen in te brengen. Als hij niet komt opdagen, wordt hij daarvan verder verstoken en wordt de verklaring van de aanklager aanvaard. Krachtens die verklaring en met inachtname van het verstek, wordt volgens de oude costume, de dader in vierschaar

hem medeghewezen ende uut crachte van dien ende van de voorleden contumatiën, observerende doude costume, den facteur ghebannen in vierschare partiëck ter discretie. Alle twelcke ten zelven daghe ghepubliert werdt by halleghebode.

CCV

Item, nemaer indien den ghedaechden facteur ter eerster tweeder of derde daghinghe in vanghenesse commen es, den heere zal hem bevelen daer te blivene up arbitraire peyne, ne ware dat den ghequetsten ware uut pericle vander doot. In dien ghevalle wert up zyn verzouck gheslaect van vanghenesse, midts doende souffisante zekere te rechte te stane jehens den ghequetsten ende tghewysde te betalene.

Van ghysele ende verzekerthede

CCVI

Alvooren zo wat poortere ofte inwonende enighe questie, twist ofte ghevecht ghehad heeft jehens eenen anderen tzy poortere ofte vremden ofte ooc uut eenighe dreeghementen of andere zaken bevreest es van griefve ende van zynen lyfve, zal tzelve moghen commen verclaersen voor scepenen (affirmerende alvooren de zelve vreeze) ende men zal up zyn verzouck consenteren den facteur ofte dreeghere ende zyne vrienden ende maghen indient noot zy by den messagier te daghene teenen zekeren daghe te commene in ghyzele teenighen ghedenommeerden huuze binnen dezer stede omme den claghene ofte verzouckere te verzekerne naer costume.

CCVII

Item, den zelven dach omme commende den heere met twee schepenen zal trecken ten verzoucke van den voornomden claghene ten zelven ghyzelhuuze ende indien den ghedaechden inne commen es, den heere zal hem bevelen aldaer te blivene up de boete van twee waerf tzestich ponden par. tot

gerechtelijk verbannen naar discretie, wat nog dezelfde dag afgekondigd wordt aan de halle.

205

Maar als de dader na de eerste, tweede of derde dagvaarding naar de gevangenis gekomen is, zal de heer hem bevelen daar te blijven op een bepaalde boete, tenzij de gekwete niet in levensgevaar verkeert. In dat geval kan hij op zijn verzoek vrijgelaten worden mits de verzekering van de rechtspleging te ondergaan en het vonnis te betalen.

Van gijzeling en verzekering

206

Elke poorter of inwoner die een ruzie, twist of gevecht met een ander persoon, hetzij poorter of vreemde, gehad heeft of dreigementen gekregen heeft en bevreesd is van gekwest of gedood te worden, mag dat voor de schepenen komen verklaren. Op zijn verzoek zal men toestaan dat de dader of de bedreiger door de bode gedagvaard wordt om op een bepaalde dag in een bepaald huis van de stad in gijzeling te komen⁶ en de klager of verzoeker volgens de costume te verzekeren.

207

Op het eind van de dag zal de heer met twee schepenen naar het gijzelhuis gaan en als de gedaagde er is, zal de heer hem bevelen er te blijven tot hij de klager zal verzekerd hebben en dat op straf van een boete van tweemaal 60 ponden parisis.

---

⁶ Zo liet Pierre Jean Gouwy, buitenpoorter van Mesen in Wijschate, op 23 september 1783 door de poortbaljuw, Sr Nicolas Pronier, paardenkoopman van Douai, toen hij zich in het stadhuis bevond naar aanleiding van een proces dat hij tegen Gouwy aangespannen had, aanhouden en in een gijzelhuis opsluiten. Pronier *a requis pour lieu d'arrêt le cabaret du Grand Conseil occupé par Philippe Hessel en cette ville*. Gedingen van de stad Mesen 1775-1795. R.A.Brugge, Kasselrij Ieper IV, nr. 22, f° 63.

anderstont dat hy den zelven claghere verzekert zal hebben.

CCVIII

Item, nemaer indien den ghedaechden niet inne commen en es, scepenen zullen danof kennesse nemen ende des anderdaechs by maninghe van den heere te visschebancke wyzen deffault ende ordonneren hem preemtoirement ende voor al te daghene by den bailliu te comparerene ten eersten poortghedinghe in persone hem inthimerende voorseyde deffault ende bevel doende up de boete van twee waerf LX lb. par., de claghere zyne vrienden of maghen niet te misdoene in lyfve noch in goede hanghende de voorseyde dachvaert.

CCIX

Item, ende indien den gedachden ten zelven ghedinghe in ghebreke es te compareerne men zal jehghens hem wyzen tweede deffault ende by virtute van dien wyzen in vierscharen de verzerkthede die men de zelve partie moeten insinueren tzijnen persoone ende daernaer de zelve insinuatie relateren ende doen noteren in tregistre omme by partie danof acte te lichtene.

CCX

Item, zo wie boven de voornomde verzerkthede zo ghewezen ende gheinsinueert ofte by partie in persoone ghegheven, eenich fait dede doen, dat ware ghehouden over moort ende dien volghende zoude verbueren lyf ende goet.

CCXI

Item, zulcke verzerkthede gheduert eeuwelic tusschen welcke persoonen die ghewezen of ghegheven es, ne ware dat die teenighen tyde ghelimeert ware ofte danof by partien quytscheldinghe ghedaen.

Van yssuwe

CCXII

Volghende doude costume de stede es gherecht tontfanghene van yssuwe XVIII deniers par., van de ponde paris.

208

Als de gedaagde niet in het gijzelhuis gekomen is, zullen de schepenen daarvan kennis nemen en 's anderendaags bij maning van de heer, aan de visbanken, verstek vonnissen en bevelen de beklaagde afdoende te dagvaarden om op het eerstvolgende poortgeding voor de baljuw te verschijnen. Op dat poortgeding zal men zijn verstek kenbaar maken en hem bevelen, op boete van tweemaal 60 ponden parisis, om aan de aanklager, zijn vrienden en familie niets te misdoen, noch aan hun lijf noch aan hun goed.

209

Als de beklaagde niet verschijnt op het poortgeding, zal men een tweede verstek vonnissen en krachtens dat vonnis, in vierschaar, de verzekering vonnissen die men aan de partij persoonlijk zal moeten mededelen en daarna de kennisgeving doen noteren in het register zodat de partijen daarvan akte kunnen nemen.

210

Wie na de voornoemde verzekering, aldus gevonnist en kenbaar gemaakt of door de partij persoonlijk gegeven, nog enige misdaad pleegt, wordt berecht als voor moord en zal bijgevolg zijn lijf en zijn goed verbeuren.

211

Degerlijke verzekering, tussen gelijk welke personen die gevonnist of gegeven is, is eeuwigdurend, tenzij die in de tijd gelimiteerd is of dat de partijen ze kwijtgescholden hebben.

Over issuwe

212

Volgens de oude costume is de stad gerechtigd om 18 deniers per pond parisis (7,5%) issuwe te ontvangen.

CCXIII

Item, wie hem ontmaken ende ontvremden zal vander poorterie dezer stede wert ghehouden yssuwe te betalene van allen zynen goede waer dat ghestaen of gheleghen zy.

CCXIII

Item, zo zyn ooc alle vremde aeldinghen deelende tgoet van eenen poortere schuldich yssuwe van allen den goede generalic dat zy deelen waer dat ghestaen of gheleghen es, ghereserveert van leenen in zulcker wys indien zy yet wechdroughen ofte anveerden zonder de zelve yssuwe te betalene zouden verbueren de boete van L lb. par, ende nietmin yssuwe betalen.

CCXV

Item, wat poortere, poortersse ofte oock inwonende ende habitant dezer stede hem ontmaken of wech gheven zal eenich goet of ghelt eenen vremden persoon gheen poorter zynde, tzy in huwelicke, wechdraghens by testamente of anderssins, wert den ghevere alvooren ghehouden de stede huere yssuwe te betalene up ghelycke boete van L lb. par.

CCXVI

Item, dat gheen poortere of poortersse hemlieden betrecken zullen ten huwelicke state trauwende eenen vremden of ooc eenighe andere vryheyt van poorterie of laetschip an nemen en zullen zonder alvooren de stede huere yssuwe te betalene up de boete van L lb. par., ende indien eenen vremden ghetrauwet hebbende een poortere of poortersse naer huwelicke hem ontpoorteren wilde ende annemen de vryheyt vanden anderen zal boven de voornomde boete noch moeten veryssuwen huerlieder beede goet.

CCXVII

Item, dat alle vremde ende ghediede persoonen wonende binnen dezer stede of daerbuuten, die tgoet zullen deelen van eenen vremden gheen poortere zynde, overlydende binnen dezer stede ende scephendomme zyn sculdich te betalene yssuwe van alzulcken goede tzy erfve, huuzen, catheilen, renten ende gheldt alsser bevonden werden binder

213.

Wie verzaakt aan het poorterschap van Mesen, moet issuwe betalen op al zijn goederen, waar dat die ook gelegen zijn.

214.

Ook alle vremde erfgenamen die het goed delen van een poorter, moeten op al zijn goed, behalve op leengoederen, issuwe betalen op boete van 50 ponden parisis. Het is om het even waar dat dat goed gelegen is.

215.

Een poorter, of een inwoner van de stad, die goed of geld weggeeft aan een niet-poorter, hetzij in het huwelijk, bij testament of anderszins, moet daarop ook issuwe aan de stad betalen, op boete van 50 ponden parisis.

216.

Een poorter of poorteres die met een vremde trouwt, of een vremde poorterie of laetschap aanneemt, moet **vooraf** issuwe betalen op boete van 50 ponden parisis. Als een poorter of poorteres zich wilt ontpoorteren na zijn of haar huwelijk met een vremde en de vrijheid van die echtgenoot wilt aannemen, moet hij of zij de bovenstaande boete betalen en issuwe betalen op het goed van hen beiden.

217.

Alle niet-poorters, die in de stad wonen of erbuiten, en die het goed zullen delen van een andere niet-poorter die in Mesen overleden is, moeten issuwe betalen op al zijn geld en goed dat hij bezit binnen de stad en het scephendom.

zelver stede ende scependomme.

CXVIII

Item, eenen vremden vercoopende eenighe erfvachtichede gheleghen binnen dezer stede ende scependomme es sculdich yssuwe van alzo vele als den principalen coop bedraghen zal.

CCXIX

Item, alle huusen ende erfvachticheden staende ende liggende binder stede ende scependomme toebehoorende vremde personen die afgewomen ende daernaer vercocht werden omme achterstellen van renten of by decreete zal de stede huere yssuwe ontfanen.

CCXX

Item, zulcke parcheelen van huusen, erfven ende renten als eenen persoon ter wat cause dat hy eens verysuwet heeft, de zelve partie daernaer binnen zijnen levne vercoopende of belastende, wert onghehouden danof anderwaerf yssuwe te betalene.

CCXXI

Item, wie eenighe yssuwe sculdich wert tzy by hem tontpoorteren, versterfvenessen, ghifte of anderssins zal ghehouden zyn (dies verzocht zynde) te verclaersene by eede ende dat voor eenighe apprehentie ofte alienatie alsvooren, de weerde van alle den goede hem toebehoorende of tghuene dat hy wechgheven wille deducerende altyts de schulden en de lasten.

CCXXII

Item, wanneer ende waer eenich poortelic sterfhuus vallen zal daer vremde aeldinghen in deelen moeten, zal den tresorier van trecht vander stede yssuwe van alle tgoet vanden sterfhuuze, present twee scepenen (nemende dassistentie indient noot zij vanden officiers vander plecke), moghen doen inscriven, annoteren ende toezeghelen ne ware dat yemant de bortucht souffisant verkennen wilde voor de zelve yssuwe.

218.

Een vremde die een huis of erfgrond, gelegen in de stad of het scependom, verkoopt, moet issue betalen op het hoofdbedrag⁷ van de verkoop.

219.

Ook op de huizen en erfgronden van vremden gelegen in de stad en het scependom, die aangeslagen en dan openbaar verkocht werden om renten of schulden af te betalen, moet issue betaald worden.

220.

Hij die reeds issue betaald heeft op een huis, erfgrond of rente en die dan nog tijdens zijn leven verkoopt of belast, moet daarop geen tweede maal issue betalen.

221.

Wie issue schuldig is door ontpoorting, erfenis, gift of anderszins, moet, als hij daartoe verzocht wordt, voor de inbezitneming of vervreemding van het goed, de waarde van het goed, verminderd met de schulden en de lasten, bij eede verklaren.

222.

Wanneer vremde erfgenamen moeten delen in het sterfhuus van een poorter, zal de tresorier van het issuwerecht van de stad met twee schepenen (eventueel met de hulp van officieren van ter plekke) al het goed van het sterfhuus mogen doen inschrijven en noteren. Daarna mag hij de plaats verzegelen, tenzij iemand zich voor de issue borg stelt.

---

⁷ Het hoofdbedrag van de verkoop, zonder godspenning, lijfkoop, hoofdkleed of andere bijkomende kosten.

CCXXIII

Item, wie boven den sluutene of toezeghelne eenighe apprehensie dade wechdraghende tzelve goet of partijen van dien zal verbueren de boete van L lb. par., ende voorts ghecorrigeert als van reeuroove als ware hij ooc aelding.

CCXXIII

Item, alle welcke boeten gheapplicquiert werden den helft omme de stede ende dandere helft om mer vrouwe.

Trecht vander poorterie

CCXXV

De kinderen ghebooren of ghegenereert van eenen poortere of poortersse zo wel bastaerde als ghemelde zyn gehouden over poorters dezer stede. Zo zyn ooc alle weezen bevonden staende te wezeboucke de welcke, mits toverbringhen vanden goede als waren zy te vooren ghediede, volghende doude costume, worden poorters .

CCXXVI

Item, insghelijcx alle vremde ende libere van ander poorterien of vryheden zullen moghen de zelve poorterie annemen midts dat zy ghewoont ende fix domicilie ghehouden zullen hebben binnen dezer stede zes maenden continuelic, midts tzelve te verzouckene voor scepenen ende daer vooren ende voor tregistre te betalen IIII schell. par.

CCXXVII

Item, ende alle uitwoonende zullen poorters moghen wezen midts te betalene ten prouffite vanden [ ] vander stede zes pont par. nemaer omme dat de zelve stede by dien van huerer yssuwe niet ghefraudeert en zy, zulcke en zullen niet eer mueghen ganderen vander vryheyt vander zelve poorterie dan een jaer naerdien dat zy die anghenomen zullen hebben.

CCXXVIII

Item, wie bevonden ware de poorterie dezer stede anghenomen hebbende zonder alvooren behoorlic gherenunchiert ende ontmaect thebbene van ander poorterien ofte ooc

223.

Wie na het sluiten en verzegelen, zich enig goed toeïgent, zal beboet worden met 50 ponden parisis en verder vervolgd worden van reeuw-roof, zelfs al is hij erfgenaam.

224.

Van al die boeten is de helft voor de stad en de helft voor mevrouw.

Het recht van de poorterie

225.

De kinderen van poorters of poorterssen, zowel bastaardkinderen als gemelde kinderen, zijn poorter. Volgens de oude costume worden ook alle wezen die in het wezenboek staan en hun goed aangeven, poorter, ook als ze voordien geen poorter waren.

226.

Alle vreemden die vrij zijn van andere poorterschappen of vrijheden, kunnen poorter worden nadat ze zes maand in de stad gewoond hebben. Ze moeten daarvoor een verzoek indienen bij de schepenen en 4 schellingen parisis registratierecht betalen.

227.

Alle uitwonenden kunnen poorter worden mits het betalen van 6 ponden parisis ten voordele van de [ ] van de stad. Maar omdat de stad niet van haar issue zou kunnen gefraudeerd worden, kunnen zij niet eerder van hun poorterschap genieten dan na een jaar.

228.

Wie het poorterschap van deze stad aanneemt zonder eerst verzaakt te hebben aan zijn vorig poorterschap of wie een andere vrijheid aanneemt zonder zich eerst van het poorterschap

ander vryheyt anghenomen thebbene eer anderstont hy hem ontvreemt heeft vander poorterie dezer stede ende yssuwe betaelt zal verbueren de boete van L lb. par., ende yssuwe te betalene.

CCXXIX

Item, ende es gheordonneert dat van nu voordan deghene die poorters blyven willen tzy dat zy wonen binnen dezer stede of daerbuuten, ghehouden zullen zyn binnen drien daghen naerdien zy huer selfs bedeghen werden, tzelve te commen verclaersen voor scepenen ende doen teekenen, kiezende de haghepoorters een huus daer zy huer poorterscip houden willen up de boete van III lb. par.

CCXXX

Item, eenen vremden persoon trauwende een poortere of poortersse zullen de poorterie dezer stede moghen behuwen, midts tzelve tzamen te commen verclaerene voor scepenen ende te doen teekenen dat zy de poorterie behouden ofte annemen by huwelic ten lancxsten binnen veerthien daghen naer huerlieder huwelic up de boete van III lb. par.

CCXXXI

Item, zo wat vremde van nu voort zal commen woonen ende resideren binnen dezer stede omme de neerringhe vander draperie te doene zal gehouden zyn zekere te doene alhier te wonene den termijn van zes jaren continuelic up de boete van vichtich ponden par.

CCXXXII

Alle haghepoorters of poorterssen zyn ghehouden hemlieden te doen bescrivene ten tween jaren eens inde langhe weke voor synxene als men houdt ende bezit de rekeninghe van weezen, ende alsdanne te verclaersene ende kiezene een huus binnen dezer stede ende scependomme daer zy huerlieder poorterie houden zullen ende justiciable bekent werden naer de poortwet up de boete van III lb. par., ende bedwonghen tzyne tzelve te doene insghelycx alle inwonende poorters eer zy buuter zelve stede zullen moghen vertrecken om wonen. werden

van deze stad ontdaan te hebben en issue betaald te hebben, zal beboet worden met 50 ponden parisis en de issue betalen.

229.

Vanaf nu moeten diegenen die poorter willen blijven, binnen de drie dagen nadat zij meerderjarig werden, dat voor de schepenen komen verklaren en doen tekenen. De hagepoorters (die buiten de stad wonen) moeten een huis kiezen in de stad waar zij hun poorterschap willen houden op boete van 3 ponden parisis.

230.

Een vreemde persoon die een poorter of poorteres huwt, mag poorter worden door huwelijk. Daarvoor moeten ze dat samen, binnen de veertien dagen na hun huwelijk, voor de schepenen komen verklaren en doen optekenen, op boete van 3 ponden parisis.

231.

Vanaf nu moet een vreemde die in de stad komt wonen om er de nering van de draperie te beoefenen, de stad de verzekeren dat hij er zes jaar ononderbroken zal blijven wonen op boete van 50 ponden parisis.

232.

Alle hagepoorters zijn verplicht om zich, tweejaarlijks in de week voor pinksteren, als men de wezenrekening controleert en bezet, te laten inschrijven. Ze moeten een huis in de stad en het schependom kiezen waar ze hun poorterschap zullen houden en waar ze, volgens de poortwet, gerechtelijk bekend zullen zijn, op boete van 3 ponden parisis. Alle inwonende poorters die de stad verlaten om erbuiten te gaan wonen, moeten dat vooraf aan de schepenen kenbaar maken en een pandhuis nemen waar zij hun poorterschap willen houden op straf van dezelfde boete.

alvooren ghehouden comparerende voor scepenen tzelve te verclaersene ende te nemene een panthuis daer zy huerlieder poorterie houden willen up ghelijcke boete ende peyne.

CCXXXIII

Item, dat gheen poortere of inwonende dezer stede eenen anderen inwonende of poortere zal moghen doen arresteren ofte betrecken in ander plaetsen of voor ander jugen dan voor de wet dezer stede als zynder poort ende jage ordinaire up de boete van III lb. par.

CCXXXVIII

Item, alle inwonende ofte hagepoorters die by eenen vremden in andere plaetsen binnen der casselrie van Ypre ofte anderen steden die met dezen stede hanse houden ghearresteert ofte ghedaecht werden omme nieuwe ende raeuwe actie personele ofte ooc voor anderen jugen om andere zaken de kennesse ende judicature scepenen deser stede toebehoort, ghelyc van zaken spruitende ter cause van eenighe poortelicke sterfhuuzen, men zal zulcke inwonende of poorters up huerlieder verzouck ende te kennen gheven verleenende lettren adreschierende ande wet ende heesschende partie omme de zake voor de zelve scepenen gherenvoyert thebbene.

CCXXXV

Item, alle poorters van Meessene vertransporterende ofte deelende eenich goet binder casselrie van Ypre en zyn danof (volghende doude costume) gheen yssuwe sculdich.

CCXXXVI

Item, van alle tgoet dat de zelve poorters t'Ypre coopen ende daer uut voeren of draghen en zyn danof maer halve tole sculdich.

Van den zelven ende van tvermoghden van scepenen

233.

Een poorter of inwoner van de stad mag geen enkele andere poorter of inwoner doen arresteren of betrekken voor een ander gerecht dan voor de wet van de stad, als zijnde zijn poort en gewoon gerecht, op boete van 3 ponden parisis.

234.

Als een inwonende poorter of een hagepoorter door een vreemde voor personele zaken gearresteerd wordt door, of betrokken wordt voor het gerecht van een plaats in de kasselrij Ieper of van een stad waarmee deze stad hanse houdt, dan kan de poorter op zijn verzoek, van de schepenen van Mesen verkrijgen dat die dat gerecht en de eisende partij verzoeken om de zaak aan hen door te geven⁸. Dat is ook het geval wanneer een poorter voor gelijk welk ander gerecht gedaagd worden voor zaken die de schepenen van Mesen toekomen, zoals zaken spruitende uit het sterfhuis van een poorter.

235.

Alle poorters van Mesen die goederen verhandelen of delen in de kasselrij van Ieper zijn (volgens de oude costume) aan de kasselrij geen yssuwe verschuldigd.

236.

Van al het goed dat de poorters van Mesen in Ieper kopen en van daar uitvoeren zijn ze maar de halve tol schuldig⁹.

Over hetzelfde recht van de poorterie en de bevoegdheid van de schepenen

---

⁸ Een voorbeeld van een verzoek om renvoi door de schepenen van Mesen aan de kasselrij Ieper, vinden we in het Stadsarchief van Ieper, fonds kasselrij Ieper, processen Kamer, 17de eeuw, nr. 584.

⁹ Zie toltarief van Ieper van 1451 in *Tablettes des Flandres*, deel 9, p. 62

CCXXXVII

Volghende doude costume den heere en zal gheen poorters ofte inwonende dezer stede moghen vanghen al waert ooc omme criminele zaken, ne zy dat zulc eenen persoon alvooren byder wet up d'informatie ghehouden ofte omme andere redenen daertoe gheabandonneert zy, ne ware in zaken daer lyf an clave ofte dat zulc eenen persoon int meffait gheapprehendeert ware.

CCXXXVIII

Insghelick den heere en es niet ghefundeert noch en heeft gheen actie te betreckene in justitien eenighe inwonende ofte poorters om eenighe boeten ofte mesuussen vallende up tfaict draperie daer tannunchieren ende overgheven behoort ghedaen te zyne by den loyers, warderers vander wulle ende andere officiers an scepenen dezer stede ne zy dat de zelve scepenen zulcke personen alvooren den heere overghegeven hebben.

CCXXXIX

Item, zo ne zal ooc den heere niet moghen betrecken in justitien eenighe deffaillanten van huerlieden sterfhuis over te bringhene voochden te kiezene ofte poorterscip te beschrivene ne zy dat zulcke personen den heere ooc overghegeven zyn.

CCXL

Item, scepenen by huerlieden vermoghen ende autoriteyt zullen zulcke deffaillanten voor hemlieden moghen doen daghen, ende de zelve boeten voor tuutgheven vermaken ofte quyten, thuerlieden discretie.

CCXLI

Item, indien den heere of officier dezer stede neggligent ofte in ghebreke ware te punierene eenighe meffaicten onverhooricheden, ofte te doen vulcommene dordonnantie van scepenen, de zelve scepenen zullen by huerlieden vermoghen zulcke partien voor hemlieden gheroupen ende ghehoort, moghen ordonneren ende condempneren, tzelve te vulcommene ofte in ghyzele te gane ende daer te blyvene tot tzelve ghedaen wert up ghelycke peyne ofte boete.

237.

Volgens de oude costume mag de heer (hoogbaljuw) geen poorters of inwoners van de stad aanhouden, ook niet om criminele zaken, zonder voorafgaandelijk onderzoek door de wet, als daar om bepaalde redenen, niet van afgezien is, tenware in zaken betreffende het lichaam of dat de persoon tijdens het misdrijf gevangen wordt.

238.

De heer heeft het recht niet om een inwoner of poorter voor het gerecht te betrekken voor boeten of misbruiken betreffende de draperie. Die zaken moeten door de loders, waardeerders van de wol en andere officieren aan de schepenen van de stad doorgegeven worden, tenzij de betreffende persoon voordien al door de schepenen aan de heer overgeleverd is.

239.

De heer mag evenmin voor het gerecht betrekken zij die nalaten hun sterfhuis aan te geven, voogden te kiezen of hun poorterschap te laten registreren, tenzij die personen aan de heer overgeleverd worden.

240.

De schepenen zijn gemachtigd die verzuimers voor hen te doen dagvaarden en de boeten ervoor naar willekeur aan te passen of kwijt te schelden.

241.

Mocht de heer of officier van deze stad in gebreke blijven van enige misdrijven of onbetamelijkheden te bestraffen of van de ordonnantie van de schepenen te doen naleven, dan zullen de schepenen de betrokkenen mogen verhoren en veroordelen tot het naleven ervan of hen in gijzeling nemen tot ze voldaan hebben op dezelfde straf of boete.

Van compromissen van huwelick ende ravestissement

CCXLII

Naer de costume alle redelic compromis van huwelick ende contracten antenuptiale ghemaect, ende ghesloten by consente van vrienden ende maghen voor trauwe ende meltschap alzoot behoort, die wettelic voor scepenen ghepasseert zyn, werden ghesaysiert mettert solempnisatie vanden huwelick ende zullen sorteren huerlieden effect erfven ende onterfven zo wel van erfvachticheden gheleghen buuter poorterie als daer binnen, behoudens dat den ghonen wien de zelve ghifte ghegheven es, hoir ende aeldinck zy vanden ghevere, anders zoude de ghifte moeten gherealiseert zyn voor de wet daer andere tfonsier gheleghen es.

CCXLIII

Item, man ende wyf naer thuwelick gheconsommeert en zullen tzelve contract ofte huwelick voorwaerde niet moghen renocieren ofte veranderen gheheel noch in partien, ne zy by huerlieder beede consente, huere vrienden ende naeste maghen ende zonderlinghe van allen, die int maken ende contracteren vanden zelve huwelick overe gheweest hebben.

CCXLIII

Item, den man en mach niet vercoopen eenighe erfvachtichede commende vander zyde van zynen wyve, zonder huer consent die haer danof ontvuten ende onterfven moet ofte anderssins zoude ande helft moghen handslaen naer de doot van hueren man, zonder restitutie van penninghen te moeten doene.

CCXLV

Item, ende en zullen ooc binnen huwelicke kinderen hebbende elc anderen niet moghen

Van huwelijksvereenkomsten¹⁰ en giften aan de langstlevende

242

Volgens de costume zullen alle huwelijkscontracten en voorhuwelijkscontracten die gesloten werden voor vrienden en familie, wettelijk voor de schepenen geacteerd werden en met een plechtig huwelijk besloten werden, uitgevoerd worden met erfenis en onterfenis, zowel van de erfgoederen buiten de poorterie als van die erbinnen, op voorwaarde dat de begunstigde een erfgenaam of een nakomeling van de schenker is. Anders moet de gift uitgevoerd worden voor de wet waar de grond gelegen is.

243

Na hun huwelijk mogen de man of de vrouw hun huwelijkscontract niet vernietigen of wijzigen, geheel of gedeeltelijk, tenzij met hun beider toestemming en die van hun vrienden en naaste familie en in het bijzonder van zij die bij het opstellen ervan aanwezig waren.

244

De man mag geen erfgoederen van zijn vrouw verkopen zonder haar toestemming en zonder dat zij zich daarvan heeft laten ontuiten en onterven. In het andere geval zou ze, na de dood van haar man, de helft van het verkochte goed mogen teruggeisen zonder het te moeten terugbetalen.

245

Als ze kinderen hebben, mogen ze elkaar niet begiften maar als er geen kinderen zijn en er

---

¹⁰ Als geen huwelijkcontract gesloten was, werd gedeeld volgens de costume. Zie staat van goed opgemaakt in het sterfhuis van Pieternelle Sobrij, echtgenote van Joseph Verkint, poorteres van Mesen, overleden in Wijtschate in november 1745. R.A.Brugge, kasselrij Ieper, IV, reg. nr. 15, f° 226v°: *Alvooren den blijver heeft verclaert datter voor het aengaen van sijn trauwe met d'overledene geen contract van huijwelick en heeft gemaect geweest indervougen datter in het separeren van haere achtergelaeten goederen ingevolght sal woorden de costuijme der voornomde stede ende poorterie van Meessen.*

beghiften noch verschoonen nemaer indien zy ghen kinderen en hebben noch hope en es te hebbene zullen elc anderen moghen vercleeden ende ravestisseren van eenen huuze ende derfve daermede gaende metgaders de catheilen daerinne bevonden ter eerster doot, zonder meer, ende zullen zulc huus moeten houden in behoorlicke refectie, de rente daer uute gaende betaelen ende extimeren tzelve catheil daervooren den blijvere of blivighe zeker wert ghehouden te doene omme dat vooren uut te halene bijder gherechtighe hoers vander overledene.

CCXLVI

Item, een wedewe mach huer houden an huer compromis van huwelick ende dat vooren uuthalende renunchieren vanden sterfhuuze zonder daeromme sculden te moeten betalene.

CCXLVII

Item, den man en mach by ghifte inter vivos causa mortis, noch by testamente ooc ghemaect ad pios usus gheen zaken doen daerby hy contract van huwelicke van zynen wyfve ofte huere douarie costumiere zoude mueghen verminderen ofte prejudicieren.

Van ghifte ghedaen tusschen levende ende by testamente.

CCXLVIII

Eenen yeghelick wien by rechte ghepermitteert ende capable es te disponerene van zynen goede die mach donatieve inter vivos ofte by voorme van testamente ende uuterste wille, wechgheven wechdraghen ofte ten zulcken tijde ende up de bespreken die den ghevere of testateur conditionneren zal van zyne meublen ende catheilen dat hem belieft.

CCXLVIII

Item, ende zal mueghen wech gheven zonder fraulde donatione testamentaria of inter vivos in erfvachtichede tderde van zynder patrimonie ende de twee deelen van tconquest zonder meer ende zal zulcke ghifte sorteren effect behoudens dat die gherealiseert zy ende verkent voor den iuge

geen hoop op kinderen meer is, mogen ze elkaar begiften met een huis, de medegaande erf en de kateilen die zich daar bevinden bij het overlijden van de eerste, zonder meer. Ze zullen dat huis in behoorlijke staat moeten onderhouden, de uitgaande renten ervan betalen en de kateilen doen schatten, voor welke kateilen de blijver of blijfster verzekering moet geven ten gunste van de rechtmatige erfgenamen van de overledene.

246

Een weduwe die afziet van haar deel in het sterfhuis, mag zich houden aan haar huwelijksvereenkomst en haar deel opstrijken zonder schulden te moeten betalen.

247

De man mag geen schenking doen tussen levenden noch per testament, ook niet voor godvruchtige doeleinden, waardoor hij het huwelijkscontract van zijn vrouw of haar douarie zou verminderen of benadelen.

Van giften inter vivos en per testament

248

Iedereen die rechtmatig over zijn goed kan beschikken, mag naar believen zijn meubelen en kateilen wegschenken, hetzij tussen levenden, per testament of uiterste-wilsbeschikking.

249

Van de erfachtigheden zal hij maar het derde deel van zijn patrimoniale goederen en twee delen van de in het huwelijk verworven goederen, per testament of tussen levenden, mogen wegschenken. De schenking zal uitwerking hebben van zodra ze uitgevoerd en erkend is voor het gerecht van de jurisdictie

ende onder de jurisdictie daer derfvachtichede gheleghen es. waar het erfgoed gelegen is.

CCL

Item, den ghevere mach zulcke ghifte wederroupen voor realisatie ende wettelike opdracht ende zyn testament wederroupen veranderen, minderen ende meersen tzynder gheliefte.

250

De schenker mag zulke gift, voordat ze gerechtelijk erkend is, steeds wederroepen. Hij mag ook naar believen zijn testament wederroepen, veranderen, verminderen of vermeerderen.

CCLI

Item, man ende wyf en moghen elcanderen niet beghiften by testamente of anderssins, zo en mach ooc een stiefvadere of stiefmoedere syne stiefkinderen daer vadere of moedere noch leeft.

251

Man en vrouw mogen elkaar niet beschenken per testament of andersins. Ook een stiefvader of stiefmoeder mag zijn of haar stiefkinderen niet begiften als de vader of de moeder nog leeft.

Van inbringhene

CCLII

Item, zo wie eenighe ghifte ghegeven es tzy in compromisse van huwelicke of anderssins, en sal niet moghen deelen in successie van vadere of moedere, hy en zal alvooren moeten de zelve ghifte inbringhen ter doot van vadere of moedere telckent deen helft.

252

Wie een gift gekregen heeft, hetzij bij de huwelijksvereenkomst of anderszins, zal niet mogen delen in de nalatenschap van vader en moeder vooraleer hij telkens de helft van die gift in de nalatenschap ingebracht heeft.

CCLIII

Item, indien hy ter eerster doot niet terden en wilde in deele ende hem hoer funderen, zal moghen uutblyven totter letster doot ende alsdanne in deele commen midts alleenlick inbringhende de helft vander ghifte by hem ontfanen zulck als die es zonder anscau te nemene of die ghebetert es of ghearcht. Ende indien die in wezen niet en es, destimatie ofte den rechten coop van al dien al zonder fraulde.

253

Indien hij zich, bij het overlijden van de eerste ouder, geen erfgenaam wil stellen, dan zal hij, bij het overlijden van de tweede ouder, ook maar de helft van die gift in de nalatenschap moeten inbrengen, ongeacht of ze verbeterd of verslechterd is. En als die gift niet meer bestaat, dan het geschatte bedrag of de gerechte koopwaarde ervan inbrengen.

CCLIII

Item, men heeft niet in te bringhene de vruchten of tprouffyt vander ervvachticheden noch de winninghe van tcapitael vanden ghelde ghedaen.

254

Men hoeft de opbrengst van de erfgoederen of het gemaakte gewin van kapitaal niet in te brengen.

CCLV

Item, maer men moet ooc inbringhen de kosten ende cleederen vander brulocht ende de juweelen commende van vadere of moedere.

255

Men moet wel de gemaakte kosten en de klederen van de bruiloft inbrengen, alsook de juwelen komende van vader of moeder.

CCLVI

Item, nemaer eenen die ghehuwet es metten penninghen van zynen oom, moye, of andere naer vriendt in linia collateralis, die en es niet ghehouden dat in te bringhene in successie van vadere of moedere ten ware anderssins besproken.

Van contracten ende conventien ende tpenitenieren van diere

CCLVII

Item, naer de costume alle contracten ende voorwaarden van hueringhe van huuzen ofte erfachtigheden ende ooc alle coopmanscepen van catheilic goet ghemaect binder stede zullen sorteren huerliedder effect naer de gheoorloofde conventien danof ghemaect ende danof en valt gheen recisie dan boven de helft vanden juusten prijze weder zulcke contracten ghedaen zyn in taveerne of niet.

CCLVIII

Item, nemaer van nu voorts alle coopmanscepen van erfachtigheden ghedaen ende ghecontracteert in taveerne zullen de coopers of vercoopers moghen peniteren ende berauwen binnen XXIII hueren daernaer midts te betalene ten prouffyte vanden anderen die coop houdt naer advenante van IIII schell. par., van den ponde groote van alzo vele als den principalen coop draecht, metgaders lyfcoop ende godspenninck.

Van coop van erfachtigheden ende naershede

CCLIX

Alvooren dat alle huusen staende ende liggende binnen dezer stede ende scependomme zyn ghehouden voor erfve weder zulcke huusen staen up erfve of cheyns uutghevende in cheinse ad terminos ofte in eeuwicheden in zulckerwys indien die ofte andere erfachtichede by yemant vercocht ofte vertribueert worden, den coopere ende vercoopere, ghevere ende ontfanghere, ghehouden werden te compareerne voor scepenen ter erfvenesse ende onterfvenesse

256

Iemand, van wie het huwelijk door een oom, tante of andere dicht familielid niet in rechte lijn, bekostigd werd, moet die kosten niet inbrengen in de nalatenschap van vader of moeder, tenzij anders afgesproken werd.

Over contracten en het herroepen ervan

257

Volgens de costume zullen alle huurcontracten en huurvoorwaarden van huizen of erfachtigheden en alle aankopen en verkopen van meubilair goed, gesloten in de stad, hun uitwerking krijgen zoals het in de overeenkomst opgesteld is. De overeenkomst kan niet herroepen worden, of dat contract nu gemaakt werd in een herberg of niet, tenzij de prijs meer dan de helft van de juiste prijs verschilt.

258

Maar van nu voortaan, zullen alle kopen van erfachtigheden gesloten in een herberg, door de koper of verkoper binnen de 24 uren mogen herroepen worden, mits aan de andere partij 4 schellingen parisis per pond groten van de hoofdsom te betalen, alsook de lijfkoop en de godspenning.

Over het kopen van erfachtigheden en naasting

259

Alle huizen binnen de stad en het schependom worden als erfelijk beschouwd, zowel die staande op erfgrond als die staande op tijdelijke of eeuwige cijnsgrond. Zo moeten, als iemand die huizen, evenals andere erfachtigheden, verkoopt of overmaakt, de koper en de verkoper of de schenker en de begunstigde, binnen de veertig dagen na de koop, voor de schepenen verschijnen voor de erfenis en onterfenis op boete van de koper en de verkoper elk 3 ponden parisis voor de heer. Dat

binnen XL daghen naer den voorseyden coop up de boete den coopere ende vercoopere elc van III lb. par., ten prouffyte van den heere indien den principalen coop maer en bedraeght II lb. grooten en van daer nederwaert ende indien den coop draecht boven de II lb. grooten werdt de boete van X lb. par., de twee deelen ten prouffyte van den heere ende tderde voor de stede ende nietmin ten halme te commene.

CCLX

Item zo wie van nu voordan coopen zal ende gheerft werdt in eenighe huusen ofte erfvachticheden zal ghehouden zyn danof een zondach kercghebodt te doene dachvaerdende eenen yghelick int generale, die anden zelven coop recht van naershede pretenderen willen te calengieren binnen XIII daghen daer naer up danof versteken tzyne.

CCLXI

Item, binnen de zelve XIII daghen de naershede ghecalengiert zynde voor scepenen, zal den calengierdere tzelve den coopere by den messagier doen insinueren ende hem doen dach maken ten eersten camerdaghe om hem de zelve naershede te kennen ofte loochenen.

CCLXII

Item, ende indien den coopere de naershede kende wert den calengierder ghehouden voetstaens emmers binnen zonneshyne up te legghene allen verschoten penninghen van godspenninghe, lijfcoop, principael ende anderssins.

CCLXIII

Item, nemaer indien den coopere zoo ghedachvaert niet en compareert, wert jeghens hem ghewezen deffault ende ghewezen te herdaghene peremptoirement ten eersten camerdaghe omme de zelve

is als de koopsom 2 ponden groten bedraagt. Beneden die som betaalt men in verhouding. Als de koopsom meer is als 2 ponden groten, is de boete 10 ponden parisis, twee derden voor de heer en een derde voor de stad. Ze moeten zich dan niettemin laten onterven en inerven.

260

Wie een huis of erfachtigheid koopt en erin geërfd wordt, is vanaf nu gehouden, bij middel van een afkondiging aan de kerk op zondag, iedereen die de verkoop wil naasten, te dagvaarden om binnen de veertien dagen voor het gerecht te komen. Als ze binnen die veertien dagen niet opdagen worden ze van naasting verstoken.

261

Als binnen die veertien dagen, voor de schepenen, naasting opgeëist werd, zal de eiser dat door de stadsbode aan de koper doen kenbaar maken en hem dagvaarden om op de eerste kamerdag de naasting te erkennen of te loochenen.

262

Als de koper de naasting erkent, zal de eiser hem nog dezelfde dag de reeds betaalde penningen teruggeven, zowel de godspenning, lijfkoop, hoofdsom en andere kosten¹¹.

263

Maar indien de gedaagde koper niet opdaagt, wordt verstek gevonnist en bevolen hem afdoende te herdagen om op de eerstvolgende kamerdag de naasting te erkennen. Als hij dan nog niet komt, krijgt hij een boete van 10

---

¹¹ Op 11 maart 1783 eiste Joannes Franciscus LE CLERCQ, schoenmaker in Wulvergem, de naasting op van een huis in de Gentstraat dat door zijn ouders François LE CLERCQ - BLOOTACKER verkocht was aan Joannes Baptiste BONDUE van Mesen, volgens het contract en de erfenis van 25 februari 1783. De naastingklager geeft als borg een stuk van 8 stuivers en 3 oorden en in goud een halve franse guinee. Hij belooft Bondue de hoofdsom van 88 ponden groten en de gemaakte kosten terug te betalen. R.A. Brugge, kasselrij Ieper, IV, nr. 22, f°48.

naershede den calengierder te commen kennen up de boete van X lb. par., daerinne hy by zynen achterblivene ende de voorseyde contumatiën ghecondempneert werdt ten prouffyte van den heere ende bij vertute van dien wert den calengierder gheconsenteert zynen graet van hoyrien te veriffierene ende daer naer gheveriffiert hebbende, ter naershede ghedaen.

CCLXIII

Item, volghende doude costume niemant en es ontfanghelic naershede te calengierene van eenighe erfvelicke of bezette rente noch van pure ende gheorlofde ghifte.

CCLXV

Item, zo en mach men ooc gheen naershede calengieren van purer laghe ofte manghelinghe van huuzen of erfven, daermen luttel bate of verschooninghe heeft, of toegheeft noch ooc van catheilen ende meublen goede ne ware dat die vercocht waren indistinctelic metter erfachtichede in eenen coop.

CCLXVI

Item, die naershede zal willen calengieren zal moeten zelve in erfven gaen ende certiffieren dat hy dat doet voor hem zelve alleene ende zonder danof van yemant last of compact thebbene ende indien den calengierder tzelve zo ghecertiffiert hebbende, de contrarie bevonden worde werdt ghecorrigeert van quaden eedt ter discretie.

CCLXVII

Item, eenen bestaenden den vercoopere van bloede of by huwelicke van zynen wyfve totten vierden graet incluuz mach naershede calengieren zowel van conquest als patrimonial goet.

CCLXVIII

Item, de ghone die deel heeft in eenich vercocht goet of licht metten vercoopere ghemeene ende onverdeelt als en heeft hy gheen graet van hoyrien, es wel ontfanghelic ter naershede van den coop ghecocht by eenen vremen niet bestaende den vercoopere ende die tmeeste deel daer in

ponden parisis voor de heer en wordt de eiser toegestaan zijn graad van verwantschap aan te tonen en de koop te naasten.

264

Volgens de oude costume mag niemand naasting opeisen van een erfelijke of bezette rente, noch van een zuivere en geoorloofde gift.

265

Zo mag men ook geen naasting eisen van een zuivere verwisseling van huizen of erven waarbij men maar weinig toekrijgt of moet opleggen. Men mag ook geen kateilen of mobiele goederen naasten, tenzij ze met de erfachtigheid in een en dezelfde koop vercocht worden.

266

Wie een koop wil naasten, moet zelf in de koop ingeërfd worden en bevestigen dat hij de naasting alleen voor hem doet en niet in opdracht van een andere. Als, na zijn bevestiging, ondervonden wordt dat het niet zo is, wordt hij van meened beschuldigd en veroordeeld na beraadslaging.

267

Ieder nabestaande van de verkoper of van zijn vrouw, tot in de vierde graad, mag naasting opeisen zowel van verworven als van patrimonial goed.

268

Diegene die een deel van het verkochte goed bezit, als het verkochte goed gemeen en onverdeeld ligt met het zijne, zelfs al is hij niet verwant, kan de koop naasten als die door een vreemde, die geen nabestaande van de verkoper is, gekocht werd. Hij die het grootste deel van het verkochte goed bezit geniet de voorkeur op

heeft es gheprefereert, voor den ghonen die tminste daer in heeft ende ghelyc deel hebbende hebben ghelycke naershede.

CCLXIX

Item, indien eenen bestaenden den vercoopere van bloede cochte eenighe erfvachtichede, jehens hem de ghone die in minderen of ghelycken graet van hoyrien es, en wert ter naershede niet ontfanghelic.

CCLXX

Item, wie naershede calengiert ende danof vervalt of die niet en achtervolcht, boet III lb. par.

Capitle van partaigen ende successien

CCLXXI

Volghende doude costume ende trecht vander poorterie alle tgoet in erven ende catheilen, waer die ghestaen of ghelegghen zyn, blyvende naer t'overlyden van eenen poortere ofte inwonende dezer stede wert ghedeelt half en half deen helft voor den madelare of madelghe ende dander helft voor daeldinghen.

CCLXXII

Item, in sterfhuusen daer gheen madelare of madelghe en blyft wert tgoet ghedeelt by den ghonen die den overleden bestaet totten vierden graet incluz by staken ende by hoofden elc naer dat by gherecht es, by zynder hoyrie ende maechscip.

CCLXXIII

Item, vadere ende moedere deelen tgheheele goet van huere kinderen overlydende zonder hoyr den buuck ende tweede gheheel blivende.

CCLXXIII

Item, in sterfhuusen daer kinderen zyn van twee of drie bedden, indien eenich vander kinderen vanden gheheelen bedde overlyt zyn gherecht broeders ofte zusters van dien zelven bedde zullen deelen de helft vanden achterbleven goede vooren vute ende daernaer noch met haere halve broeders of zusters van den anderen bedde verstorven

de andere. Zij die een gelijk deel bezitten, hebben gelijk recht van naasting.

269

Als een bloedverwant van de verkoper een erfachtigheid koopt, kan die niet genaast worden door iemand met dezelfde of met een mindere graad van verwantschap.

270

Wie de naasting opeist en er dan van afziet, wordt beboet met 3 ponden parisisis.

Over delingen en successies

271

Volgens de oude costume worden alle erfgoederen en kateilen die door een poorter of inwoner van de stad na zijn overlijden nagelaten worden, waar die ook staan of gelegen zijn, gedeeld in twee gelijke delen, de ene helft voor de weduwnaar of weduwe en de andere helft voor de nakomelingen.

272

In sterfhuizen waar geen overblijvende gezinsleden zijn, wordt het goed verdeeld onder de nabestaanden van de overledene tot in de vierde graad. De verdeling gebeurt per tak en per hoofd.

273

Vader en moeder delen het volledige goed van hun kind dat overlijdt zonder nakomelingen.

274

Wanneer er in het sterfhuis van een kind, kinderen van twee of drie bedden zijn, dan zullen de eigen broers en zusters eerst de helft delen. De andere helft wordt dan gelijk verdeeld tussen alle eigen broers en zusters en alle halve broers en zusters die afstammen van een van de ouders van de overledene.

zynde van eender zyde deelen dandere helpt by egale portie.

CCLXXV

Item, madelaers madelghen of andere die hemlieden zullen willen hoysr funderen ende deelen tgoet van eenen poortere of inwonende, werden ghehouden huerlieder sterfhuus over te bringhene voor scepenen binnen XIII daghen naer toverlijden in wiens goet zy recht van successien pretenderen ende te kiezene uutten bancke twee scepenen omme deelslieden te wezene, die den deel ende staet vanden goede metten clercq dezer stede behoerlick ghehouden werden te makene omme binnen XL daghen daer naer up te verhalmen ende quytsceldinghe te passerene up de boete den madelare of madelghe ende elcken aelding van X lb. par., ten prouffijte van den heere.

CCLXXVI

Item, ende omme tobveierene ten grooten abuusen ende frauden die ghebuert zyn gheweest int maken van den zelven staten ter grooter scade van wedewen ende weezen ende vander stede yssuwe, es van nieuw gheordonneert dat niemant hem en vervoordere eenighe staten of inventarissen van goede te makene daer men lot cavelt of deelt of ooc de stede in yssuwen gherecht es, ne zy ter presentie van scepenen als deelslieden of andere (die zy uut causen) zullen daertoe moghen committeren ende eeden metten clerck dezer stede up de boete van X lb. par., te verbuerene by den ghenen dies hem zonder last ende auctoriteyt alsvooren onderwinden zal ende up peyne dat men daer up gheen quytsceldinghe passereren en zal.

CCLXXVII

Item, ende indien eenich aeldinck voortbringhende eenighe differenten daermede belet tvoorgaen vanden deele indien hy danof tevalt wert ghecondempneert in alle de costen.

CCLXXVIII

Item als den madelare of madelghe ende alle daeldinghen gheconsenteert hebben deel te

275

Overblijvende gezinsleden of anderen die zich erfgenaam willen maken en willen delen in het goed van een poorter of inwoner, zijn gehouden, binnen de veertien dagen na het overlijden, het sterfhuis bij de schepenen aan te geven en twee schepenen als deelslieden te kiezen om samen met de klerk de staat en verdeling van de goederen op te maken. Ze moeten daarna binnen de 40 dagen de onterfenis en erfenis doen en de kwijtschelding verlijden op boete van iedere erfgenaam 10 ponden parisis voor de heer.

276

Om tegemoet te komen aan de grote abuizen en het bedrog die reeds gebeurd zijn bij het opmaken van de staten, tot grote schade van de weduwe en wezen en de issuwe van de stad, wordt nu bevolen dat niemand nog een staat van goed mag opmaken waarin loten verdeeld worden of waarin de stad issuwe gerechtigd is, tenzij in de aanwezigheid van schepenen, als deelslieden of anders, die ze daartoe mogen aanstellen en die met de klerk de eed moeten afleggen, op boete van 10 ponden parisis en op straf dat men daarop geen kwijtschelding zal verlenen.

277

Als een van de erfgenamen een geschil uitlokt waardoor de deling belet wordt, als hij daarvan afziet, wordt hij veroordeeld in al de kosten.

278

Als de madelaar of madelaarster en alle erfgenamen toegestemd hebben om de

make en de dan of te lotene, en zal niemant naer lot gheworpen present de voornomde deelslieden, moghen tzelve renunchieren noch achter terden ne ware bij consente van aeldinghen.

CCLXXIX

Item, up welcke voorseyde staten behoerlick ghemaect so voorseyt es, men quytsceldinghe passeren zal, ende zal daermede elc erfachtich bedieden van allen catheilen ende erfachticheden hem toegheedeelt of ghevallen by lote, waer die ghestaen of gheleghen zyn.

CCLXXX

Item, alle madelaers madelghen of andere aeldinghen deelende tgoet van eenen poortere of inwonende werden ghehouden, emmers ten minsten eenen van hemlieden, tzelve sterfhuus open te houdene jaer ende dach ende zeker te doene dat te verandwoordene zo wel jeghens den heere als jeghens partie.

CCLXXXI

Item, ende ten verzoucke vanden madelare madelghe of den voorseyden zekere elc aelding zal moeten zekere doen eer hy eenich goet anveerden of vertransporteren mach te betalene zyn portie vande bekende ende onbekende sculden.

CCLXXXII

Item, alle crediteurs van den zelven sterfhuuze zullen moghen huere gheheele scult verreecken up den zelven zekere binnen jare naer tpasseren vander quytsceldinghe de zelve zijne scult te kennen ghegheven heeft, de welcke voorseyde borghe zyn verreecken ende recouvre heeft up elck vanden aeldinghe naer portie.

CCLXXXIII

Item, die in ghebreke wert syn scult te kennen te ghevene den sterfhuuze voor quytsceldinghe zal die moeten verreecken up elc vanden aeldinghen naer portie.

CCLXXXIII

Item, ende niemant en fundeert hem hoir hv

nalatenschap in loten te verdelen, zal, na de loting in tegenwoordigheid van de deelslieden, niemand een lot mogen weigeren of een lot achternalopen, tenzij met de goedkeuring van de andere erfgenamen.

279

Op de staten van goed die naar behoren opgemaakt zijn, zal kwijtschelding verleden worden. Daarmee zal iedereen aangeduid worden als erfachtig van al de kateilen en de erfachtigheden die hem toebedeeld werden of hem bij loting toegevallen zijn, waar die ook staan of gelegen zijn.

280

Alle madelaars, madelaarsters of andere erfgenamen die het goed van een poorter of inwoner delen, of minstens een van hen, moeten het sterfhuis gedurende een jaar en dag open houden (voor eventuele schuldeisers) en dat verzekeren zowel tegenover de heer als tegenover de eisende partij.

281

Op verzoek van de madelaar, madelaarster of de verzekeraar, zal elke erfgenaam, alvorens hij enig goed zal aanvaarden of wegdragen, moeten verzekeren dat hij zijn deel van de bekende en onbekende schulden van het sterfhuis zal betalen.

282

Al de schuldeisers van het sterfhuis mogen, binnen het jaar na het verlijden van de kwijtschelding, hun schuld verrekenen op de verzekeraar. De schuld wordt dan rechtmatig over de erfgenamen verdeeld.

283

De schuldeiser die zijn schuld niet aangaf voor de kwijtschelding, zal die moeten verrekenen op elke erfgenaam afzonderlijk.

284

Niemand moet zich erfgenaam stellen als hii dat

en wille, nemaer wie graet van hoyrien hebbende hem handelare maect ende immiscueert in eenich sterfhuus anveerdende ende apprehenderende eenich goet, die stelt hem in dangiere hojr gherekent te zyne ende voor zulc de sculden te betalene.

CCLXXXV

Item, nemaer de madelare, madelghe of hoir zal wel moghen verandwoorden of anverden vanden apparensten goede vanden sterfhuuze voor de costen vanden scerfvate, pit ende bare ende ander costen nootzakelic omme den dooden ter aerde ghedaen te zyne zonder daerbij hojr gherekent te zyne.

CCLXXXVI

Item, gheen aeldinghen en zullen moghen eenich goet vertransporteren noch wech draghen dat hem niet toeghedeelt en es jehens den danck vanden madelare, of andere aelding up de boete indien danof clachte quame van X lb. par., ende restitutie te doene.

CCLXXXVII

Item, eenen crediteur of scultheesschere die zyn scult in actie personele in ghebreke wert wettelick theesschene binnen vyf jaren naer toverlyden vanden sculdenare ofte vander letste paymente, en wert daer naer niet ontfanghelic daerup actie te intenterene.

CCLXXXVIII

Item, indien madelare ofte madelghe bij fraulde of subtylhey, verzwymt of verzwycht eenich goet dat hy wiste of behoorde te wetene ter kennesse ende in state te bringhene voor quytscedinghe, die verliest zyn recht dat hy daer an hadde ten prouffyte vanden hoyrs, ende indien hy of zy ooc meer lasten of sculden by fraulde inbrochten dan men den sterfhuuze sculdich ware, zouden zulcke lasten ende sculden zelve moeten betalen ende verbueren jehens den heere de boete van X lb. par.

CCLXXXIX

Item, de madeleghe haelt vooren uute thueren prouffyte alzo wel jehens huere kinderen als andere aeldinghen hueren besten

niet wil. Maar diegene die verwant is en zich bemoeit in een sterfhuis en er enig goed aanvaardt en zich toe-eigent, riskeert van als erfgenaam aangezien te worden en verplicht te worden om aldus zijn deel in de schulden van het sterfhuis te betalen.

285

Nochtans mag de madelaar, madelaarster of erfgenaam het nodige goed uit het sterfhuis nemen of aanvaarden voor het betalen van de kist, de put, de uitvaartdienst en andere kosten nodig om de overledene ter aarde te bestellen, zonder daarvoor als erfgenaam gerekend te zijn.

286

Geen enkele erfgenaam mag uit het sterfhuis goed wegdragen dat niet aan hem toebedeeld werd en toekomt aan de madelaar of een andere erfgenaam, op boete van 10 ponden parisis en teruggave van het goed.

287

Een schuldeiser die zijn schuld voor persoonlijke zaken, niet wettelijk opeist binnen de vijf jaar na het overlijden van de schuldenaar of vijf jaar na de laatste betaling, kan daarna voor die schuld geen proces meer inspannen.

288

Indien de madelaar of madelaarster bedriegelijk enig goed, dat normaal ter kennis moet gebracht worden en voor de kwijtschelding opgenomen worden in de staat van goed, doet verdwijnen of verzwijgt, dan verliest hij zijn recht daarop ten voordele van de erfgenamen. Ook als hij meer schulden inbrengt dan er in het sterfhuis zijn, moet hij die schulden zelf betalen en verbeurt de boete van 10 ponden parisis voor de heer.

289

De weduwe mag voor de verdeling uit het sterfhuis haar beste overkleed, haar beste rok, haar trouwring, haar beste riem, het derde deel

keerel, hueren besten rock, hueren meltrynck, huer beste rieme t' derde van hueren hoofcleeders ende voorts alle tlynwaet thueren lichame dienende ende den madelare haelt vooren uute zynen besten keerel, zynen zeghel, signet ende boucken ende al tlynwaet tzynen lichame dienende.

CCXC

Item, den madelare of madelghe en es niet ghehouden in uutvaerden noch andere funeraill lasten daer gheen kinderen en blyven, nemaer daer kynderen zyn zal hem betalen half en half.

CCXCI

Item, testamenten ghemaect bij ghemeene accoorde van man ende wijf daer gheen kynderen en zyn, zullen vulcommen worden ten laste vanden blyvere of bliveghe ende den hoys half en half.

CCXCII

Item, ende daer kynderen zyn of dat den blivere of bliveghe int maken vanden testamente niet gheconsenteert en heeft, zal tzelve vulcommen ende gheaduupleert zyn ten laste vanden aeldinghen alleene.

Van weezegoede etc. ende voochdien

CCXCIII

Byder oude costume alle kinderen beneden de XXIII jaren midts den overlydene van vadere of moedere vallen terstont in tutele ende gouvernemente vanden naeste vrienden ende blyven daerinne tot zy ghehuwet of tot eenighen state ghecommen zyn ofte ghemancipect ende huer selfs ghemaect werden.

CCXCIII

Item, ende werden vadere of moedere te lyfve blivende ghehouden tzelve te commen verclaersene voor scepenen binnen XIII daghen naer toverlyden vande anderen ende te kiezene voochden te wetene de naeste bestaende, eenen van svaders zyde ende eenen van smoeders zyde up de boete die danof in faulte ende ghebreke wert van III lb. par.

van haar hoofdkleeders en al haar lijnwaad wegnemen en de weduwnaar zyn beste overkleed, zyn zegel, signet, boeken en al zyn lijnwaad.

290

De madelaar of madelaarster is niet verplicht de kosten van de uitvaart op zich te nemen als er geen kinderen zyn, maar als er kinderen zyn moet hij of zij de helft betalen en de kinderen de andere helft.

291

Testamenten opgemaakt in akkoord tussen man en vrouw, als er geen kinderen zyn, zullen uitgevoerd worden ten laste van de langstlevende en de erfgenamen, elk de helft.

292

Als er wel kinderen zyn, of als de langstlevende bij het opstellen van het testament geen akkoord gaf, zal het testament uitgevoerd worden ten laste van de nakomelingen alleen.

Over wezengoed en voogdijen

293

Volgens de oude costume, vallen alle kinderen beneden de 24 jaar bij het overlijden van vader of moeder terstond onder de voogdij en het beheer van de naaste familie en blijven daaronder tot ze gehuwd zyn, de geestelijke staat aangenomen hebben of meerderjarig geworden zyn.

294

De achterblijvende vader of moeder is gehouden dat binnen de veertien na het overlijden, aan de schepenen te melden en voogden te kiezen, te weten de naastbestaenden, een van vaders zijde en een van moeders zijde, op boete van 3 ponden parisis.

CCXCV

Item, ende ghevielt zoo dat de vadere en de moedere beede overleden, eer de zelve voochdie ghecooren ende de zelve XIII daghen verleden waren, werden de vrienden te wetene den naesten van svaders ende den naesten van smoeders zyde tzelve binnen ander XIII daghen daer naer ghehouden te doene ofte de voochdie zelve an te veerdene up ghelijcke boete by elcken van hemlieden te verbuerene.

CCXCVI

Item, ende daer gheen vrienden en zyn de weezen bestaende van eender zyde ofte dat die bastaert zyn, scepenen zullen daertoe moghen kiezen eenighe notable inwonende ofte borghen.

CCXCVII

Item, welcke voochden by de vrienden ghecooren ende byder wet ghestelt, indien zy by vriendscepe daertoe niet en willen verstaen, men zal hemlieden daertoe bedwinghen by ghyzele ende bevelen up zekere boete daer uut niet te gane eer anderstont voor hy de zelve voochdie bezworen heeft.

CCXCVIII

Item, den vadere en mach de voochdie van zyne kinderen niet bedienen.

CCXCIX

Item, scepenen omme tmeeste prouffyt van den weezen zullen daertoe mueghen kiezen vanden vrienden totten derden grade incluz meest ydoonst zonder regard te nemene wie naest bestaen.

CCC

Item, ende zo wanneer den eenen vanden voochden ghestorven werdt, den anderen voocht wert ghehouden binnen zes weken naer zynen overlijden tzelve te commen verclaersene de wet, omme bij hem ende de naeste vrienden vanden weezen eenen anderen voocht te kiezene up de boete den zelve voocht van III lb. par.

295

Als de vader en de moeder beiden overleden zijn voordat de voogden gekozen zijn en de veertien dagen verstreken zijn, dan moeten de naaste van vaders zijde en de naaste van moeders zijde binnen de veertien dagen daarna, de voogden kiezen of de voogdij zelf aanvaarden op dezelfde boete voor elk van hen.

296

Als er van een zijde geen nabestaanden zijn of als de wezen bastaards zijn, dan zullen de schepenen de voogden kiezen onder de notabele inwoners of borghen.

297

Als de voogden, die door de familie gekozen werden en door de wet aangesteld, geen voogd willen blijven, zullen ze ertoe gewongen worden door gijzelneming. Ze zullen niet vrijgelaten worden eer ze de voogdij bezworen hebben of een boete betaald hebben.

298

De vader mag de voogdij over zijn kinderen niet uitoefenen.

299

In het voordeel van de wezen, zullen de schepenen uit de familie tot in de derde graad de meest bekwame mogen kiezen, zonder te kijken wie de dichtste familie is .

300

Als een van de voogden sterft, is de andere voogd gehouden om binnen de zes weken na zijn overlijden, aangifte te doen aan de wet om dan samen met de andere familieleden, een nieuwe voogd te kiezen op boete van 3 ponden parisis.

CCCI

Item, als de zelve vrienden de voochdien gheaccepteert ende bezworen zullen hebben, werden ghehouden binnen XL daghen daernaer alle tweeze goet behoorlic in gheschrifte ghestelt over te bringhene voor scepenen omme dat te doen registrerene te weezen pampiere up de boete by elcken voocht te verbueren X lb. par.

CCCII

Item, vadere of moedere ende oock de naeste vrienden by consente van scepenen zullen moghen heffen ende ontfanghen de bladinghen ende usufruyt van huere kinderen ofte weezen goede, mits hemlieden daerup tonderhoudene ende te doen leerene, metgaders ooc goede souffisante zekere te doene, met levende boorghen ofte ooc met erfvachtichede gheleghen binnen dezer stede, ten contentemente vande zelve voochden die hemlieden danof zullen moeten doen verzekeren up huerlieden pericle.

CCCIII

Item, ende niemant en zal moghen zulcke speciale gheoblegierde erfvachtichede, verbonden om eenich weezengoet ofte weezeghelt vercoopen noch vertribueren, zonder te verclaersen tvoornomde last up de boete van X lb. par., den heere ende de stede eIc de helft, ende zal ooc niet jeghenstaende eenighe alienatie zulc weezeghelt daerup verhaelt zyn voor alle andere scult niet gherealiseert naer de zelve obligatie.

CCCIII

Item, ende zo wie zal nemen eenich weezeghelt te croyse, wert ghehouden daervooren souffisante zekere te doene met twee poorters ofte inwonende dezer stede, zo wel voor den croix als principael.

CCCIV

Item, welcken boortucht ghedueren twee jaren ende noch zes weken daernaer binnen welke zes weken, indien den bortucht niet vernieut en es, de voochden zullen moeten doen panden den principalen ende zijne boorghen zo wel voor tprincipael als voordien croix ende zullen de zelve voochden optie

301

Veertig dagen nadat de voogdij aanvaard en bezworen werd, moet een behoorlijk opgestelde inventaris van het wezengoed aan de schepenen overgemaakt worden om die te doen overschrijven in het wezenregister op boete van 10 ponden parisis voor elke voogd.

302

De vader of de moeder, of met toestemming van de schepenen ook de naaste familie, zullen de opbrengst en het vruchtgebruik van hun weeskinderen mogen opstrijken mits ze de wezen daarmee onderhouden en laten studeren en voldoende borg te stellen, hetzij met levende borgen hetzij met erfachtigheden in de stad gelegen. De voogden moeten daarop toezien.

303

Niemand mag een erfgoed dat met wezengeld belast is, verkopen zonder dat te melden, op boete van 10 ponden parisis, de helft voor de heer en de helft voor de stad. Ook zal, niettegenstaande gedeeltelijke inbeslagname voor een schuld, het wezengeld voor elke andere schuld, erop verhaald worden.

304

Wie wezengeld opneemt tegen zekere intrest, moet daarvoor voldoende borg geven met twee poorters of inwoners van de stad, zowel voor de intrest als voor het kapitaal.

305

De borg moet na twee jaar hernieuwd worden. Als die binnen de zes weken na die twee jaar nog niet hernieuwd is, moeten de voogden de houder van het kapitaal en zijn borgen doen panden, zowel voor het kapitaal als voor de intrest. De voogden zullen dan wettelijk beslag mogen doen leggen op een van hen of op z'n

hebben dexecutie te doene tzy up den eenen van hemlieden ofte up al tzynen ziensten. Ende de boorghen die niet ghepant en werden voor tprincipael binnen de zelve zes weken werden daer naer van selfz ontslegghen ter pericle van der voochden, ne ware dat de voochden insouffisant waren tzelve principael te betalene in welck gheval de zelve bortucht blyven ende sorteren in faveure vanden weezen.

CCCVI

Item, ende zo wat persoon onder hem houdt te croyse eenich weezeghelt ende dat niet up en lecht noch ofte zijne bortucht niet en vernieut binnen de voornonde zes weken zal boeten X lb. par. deen helft der stede ende dander mer vrouwe.

CCCVII

Item, alle voochden van weezen moeten eens ten tweeen jaren in de langhe weke voor synxene doen rekeninghe ende bewijs vanden handelinghe ende administratie by hemlieden ghehadt binnen der laetste jaerschare ofte de houdenesse doen verteekenen up de boete van elcken voocht van III lb. par. Ende men sal gheen rekeninghe passeren dan ter presentie van beede de voochden. Ende van nu voorts de wet zal daertoe moeten verstaen ende zullen in de zelve weke sdonderdaechs, svrindaechs, ende saterdaechs de welcke voochden ghehouden zijn huerlieder weezen huer selfs te makene ende thuerlieder goede te doene eer de zelve zyne weezen huwen hemlieden betreckende ten religioene ofte anderssins huer selfs werden up de boete van elcken voocht van III lb. par. ten prouffijte vanden heere van elke zes weken dat hij dilayeren ende differeren zal tzelve te doene ne ware dat hemlieden uutstel ghegheven ware bij der wet, de welcke voochden ooc ghehouden werden rekeninghe bewijs ende reliqua te doene zijne weezen van huerlieden administratie ende handelinghe binnen zes weken naerdien de zelve weezen huer selfs ghemaect werden up de boete van X lb. par. up elcken voocht indien danof de zelve weezen hemlieden met goeder cause beclaghen, gaende de zelve boete deene helft voor me vrouwe ende dander helft voor de

allen, zoals hen het beste ljjkt. De borgen die binnen de zes weken niet gepand werden, worden van hun borg ontslagen. De voogden moeten dan borg staan, tenzij ze onbemiddeld zijn om het kapitaal te betalen. In dat geval blijft de bestaande borgtocht bestaan.

306

Hij die wezengeld bezit en zijn intrest niet betaalt of zijn borgtocht niet hernieuwt binnen die zes weken, krijgt een boete van 10 ponden parisis, de ene helft voor de stad en de andere helft voor mevrouw.

307

Alle voogden van wezen moeten om de twee jaar, in de week voor sinksen, de rekening en bewijzen van hun administratie gedurende de laatste periode voorleggen of het hoederecht doen hernieuwen, op boete van 3 ponden parisis. Men zal geen rekening verlijden tenzij de twee voogden aanwezig zijn.

Van nu voort zullen de voogden gehouden zijn in diezelfde week, op donderdag, vrijdag en zaterdag, hun wezen zelfstandig te maken en ze hun goed te geven alvorens ze huwen, in de geestelijke staat treden of anders meerderjarig worden, op boete van 3 ponden parisis voor elke voogd, ten voordele van de heer, voor iedere zes weken dat hij te laat is, tenzij hij van de wet uitstel gekregen heeft.

De voogden zijn ook gehouden de rekeningen voor te leggen aan de wezen die meerderjarig werden en dat binnen de zes weken na hun meerderjarigheid. Als de wezen daarvoor klacht neerleggen, krijgt elke voogd een boete van 10 ponden parisis, de ene helft voor mevrouw en de andere helft voor de stad.

stede.

Van executien

CCCVIII

Alvooren men mach niemant executeren dan die ghecondempneert ofte wettelic gheobligiert ende ghepant es, ne waere voor skeyzers ende gheprevilegierde penninghen als vande stede pachten, sprincen penninghen ende van venduwen daervooren men executie doen mach up trappoort ende handteeken vanden pachtere ofte clerk wel verstaende dat men ooc omme tfurnissemte ende vulcommen van sententien ofte ordonnantien ghegheven by scepenen dezer stede ende omme andere gheprevilegierde penninghen als yssuwen die yemant schuldich es ter cause van eenighe huuzen ofte erfachtigheden gheleghen binder zelver stede, zal moghen procederen bij actie personele upden debiteur ofte ghecondempneerden ofte ter afwinninghe ende vercoopinghe vander gheobligierde realiteyt tzynder kuere zowel omme tprincipael ende costen als om de boete.

CCCIX

Item, die coopen zullen eenich cathelic goet werden voetstaens ghehouden de penninghen up te legghene up heerlicke executie.

CCCX

Item, zo wat uutwonende ofte afzittende vertrecken of vertransporteren zal uuter stede eenich goet ghecocht in venduwen zonder betalen zal boeten III lb. par, ne ware dat de ghone die de vercoopinghe doen, doen dach ende payment van betalinghe ghegheven hadden in welck gheval zullen de zelve vremde uutwonende ooc moeten zekere doen binnen dezer stede ten contentemente vanden ghonen diet angaet up ghelycke boete betalende nietmin den clerck voor tscriven van diere ende consent vander heerlicke executie den ghecostumeerden sallaris ende men zal gheen executie doen doen onder zynen handteecken.

CCCXI

Item. eenen veghelic alvooren dinsinuatie

Over het uitvoeren van het vonnis

308

Men mag niemand bestraffen die niet veroordeeld is of wettelijk verplicht werd te betalen en bij hem gepand is, tenzij voor de penningen van de keizer en de geprivilegeerde penningen zoals stadspachten, de penningen van de prins en verkoppingen. Daarvoor mag men executie doen op het verslag van de pachter van stadsrechten of van de klerk. Men moet echter weten dat voor het voldoen van vonnissen of ordonnanties, gegeven door de schepenen van de stad, en om andere geprivilegeerde penningen zoals issuwe die iemand schuldig is voor huizen of erfachtigheden gelegen in de stad, men persoonlijk bij het gerecht zal mogen procederen tegen de schuldenaar of de veroordeelde of ook voor de afwinning en verkoping van zijn wettelijk erkende schuld naar keuze, zowel voor het kapitaal en de kosten als om de boete.

309

Zij die kateilen kopen moeten direct betalen op straf van heerlijke executie.

310

Elke vreemdeling die goederen gekocht heeft in verkoppingen en die uit de stad wegdraagt zonder betalen, krijgt een boete van 3 ponden parisis tenzij zij die de verkoping doen, een betaaldag vastgesteld hebben. In dat geval moet de vreemdeling in de stad een borg geven die de verkoper goedvindt. Anders krijgt hij dezelfde boete van 3 ponden parisis en moet hij de klerk zijn salaris betalen voor het uitschrijven van die boete en voor het verlenen van de toestemming tot de heerlijke executie, die men niet zal uitvoeren als hij zijn handtekening zet.

311

Iedereen kan, voor de bekendmaking van de

hebbende van tvercoopen zal zyn catheilic goet, heerlick ende by subhastatien vercocht ten visschebancke moghen lossen binnen VII daghen ende VII nachten naer tvercoopen midts uplegghende de costen van justitien ende restituerende den coopere zyn verschoten penninghen, die zal moghen defalcquieren voor zynen coop moyte ende hazaert van elcken ponde groote, zes grooten wel verstaende altijts dat men de zelve lossinghe niet en zal mueghen doen by partien maer van al datter up eenen dach vercocht es.

CCCXII

Item, voorts men zal gheen inwonende of poorters mueghen executeren uut crachte van eenighe condempnatien ofte obligatien ghepassert voor anderen jugen, als waert ooc by reoord ofte requisitoire van andere officiers of wetten, ne zy dat zulcke een inwonende alvooren by scepenen dezer stede daertoe gheabandonneert ende daerof acte gheconsenteert zy.

CCCXIII

Item, insghelicx men zal den persoonen ofte tgoet van eenighe inwonende ofte haghepoortere bevonden buuter stede ende scependomme niet mueghen executeren, ne zy dat zulcke persoon ende zyn goet alvooren gheabandonneert zy ende lettren requisitoire gheconsenteert adresserende anden officier daert behoort.

CCCXIII

Item, omme tvercrighen ende lichten van welke requisitorien den heesschere zal zyne gheobligierde by den messagier doen insinueren dat hy betale of furniere de wettelichede daerup hy ghepant es binnen derdendaghe, hem dachvaerdende nietmin in cas van refuse ofte delaye te compareerne ten eersten poortghedinghe ofte teenen anderen competenten ofte anderen daghe byder wet ghestelt omme hem te zien ontvryden van zynder poorterie ende dien volghende abandonneren zyn persoon ende al zyn goet ter executie van allen executeurs de welke by noncomparitie zo gheabandonneert werdt ende indien hv compareert ende verzouct

verkoop van zijn kateilgoederen, die heerlijk en per opbod op de vissebanken verkocht zijn, binnen de zeven dagen na de verkoop, zijn schulden lossen en zijn goederen terugkopen, mits de gerechtskosten op te leggen en de koper zijn geld terug te geven. De koper mag voor zijn moeite van elke pond groten 6 groten afhouden (=1/40 of 2,5%). Hij mag niet een deel van de verkoping lossen maar wel alles wat op een dag verkocht werd.

312

Men zal geen goederen van inwoners of poorters mogen veilen krachtens een veroordeling of schulden verleden voor andere gerechten, zelfs niet op verklaring of verzoek van andere officieren of wetten tenzij die inwoner vooraf door de schepenen aan hen overgelaten werd en daarvan een akte toegestaan is.

313

Men mag geen beslag leggen op de persoon of het goed van inwoners of buitenpoorters gelegen buiten de stad en het schependom, tenzij die personen en hun goed eerst overgelaten werden en een verzoekschrift aan de officier van waar die goederen gelegen zijn, toegestaan is.

314

Om dat verzoek te verkrijgen, moet de eiser door de stadsbode, zijn schuldenaar ter kennis brengen dat hij binnen de drie dagen moet betalen of zijn wettelijk pand leveren. De bode dagvaart hem ook om, in geval van weigering of vertraging, op het eerste poortgeding, of op een andere dag door de wet bepaald, te verschijnen om hem te zien ontdoen van zijn poorterschap en bijgevolg zijn persoon en zijn goed over te laten ter uitvoering van het vonnis. Als hij niet verschijnt wordt hij zeker overgelaten en als hij verschijnt en verzoekt gehoord te worden, zal hij eerst onderpand moeten geven.

ghehoort te zyne zal alvooren moeten namptieren.

CCCXV

Item, inder ghelycken eenen gheexecuteerden en mach niet ontfaen zyn tot eenighe oppositie dan namptierende in ghevalueerde penninghen in goudt zelve ofte juweelen de welcke ghebrocht werden ten bufette inden handen vander wet ende zullen zulcke ghenamptierde penninghen moghen ghelicht zyn byden heesschere midts goede zekere ofte tpandt daervooren vercocht zyn ten visschebancken binnen derdendaghe nietjeghenstaende eenighe oppositie ofte appellatie midts te lossene binnen zeven daghen alsvooren.

CCCXVI

Item, ende indien yemant ghecondempneert es ad factum of anderssins gelyck te furnierene ofte vulcommene eenighe sententien ofte appointementen werdt daertoe bedwonghen bij vanghenesse ofte detentie van zijnen persoone in ghyzele of boeten.

Van cessie van goede

CCCXVII

Naer de costume alle poorters ende inwonende dezer stede zullen cessie van goede ende wechede moghen doen, mits over te ghevene by eede ende goede verclaerse inden handen vander wet alle zyne sculden ende te doen dachvaerdene syne crediteurs hemlieden sprekende te compareerene teenen zekeren daghe voor balliu ende scepenen om hem te zien ontfaen ter cessie aldaer metter eerster daghinghe bij non comparitie van iement de cessie ghewezen ende ghedecreteert wert stellende ende abandonnerende ten prouffyte vanden crediteurs alle zyn goet in erfven ende catheilen present ende toecommende ter heerlicke executie.

Van vanghenesbrake ofte arrestbrake

CCCXVIII

Alvooren eenighe vanden drien officiers dezer

315

Een geëxecuteerde kan zich niet verzetten tenzij hij onderpand geeft in geldige penningen, goud, zilver of juwelen die hij naar de toonbank van de wet moet brengen. Dat onderpand mag door de eiser opgehaald worden mits waarborg of het pand wordt binnen de drie dagen verkocht op de visbanken niettegenstaande enige oppositie of beroep, mits het recht van de schulden te lossen binnen de zeven dagen na de verkoop, zoals hiervoor (art. 311) gezegd.

316

Als iemand veroordeeld is ad factum of anders, zoals om te voldoen aan enige vonnissen of schikkingen, wordt hij daartoe gedwongen door gevangenneming, gijzelneming of boete.

Overdracht van goederen

317

Volgens de costume mogen alle poorters en inwoners hun goed en *wechede* (?) aan de wet overdragen, mits opgave onder eed van al hun schulden en mits hun crediteurs te doen dagvaarden om op een bepaalde dag de overdracht van hun goederen aan de bajuw en schepenen bij te wonen. Daar wordt bij de eerste dagvaarding, als er niemand opdaagt, de overdracht gevonnist en gedecreteerd. Al hun goed, hun huidige en toekomstige erven en kateilen worden dan overgedragen ter heerlijke verkoping ten voordele van de crediteurs.

Over gevangenisbrake

318

Voordat een van de drie officieren van de stad

stede legghende ter executie de voorseyde wettelichede, zal moghen bevelen den ghecondempneerden ofte gheoblegierden die te furnierene ofte binnen zonnenschijne in vanghenesse te commene teenen ghedenommeerden huuze int viercante vander marct up de boete van III lb. par.

CCCXIX

Item, indien hy niet ghefurniert en heeft of in vanghenesse ghecommen es, zoo voorseyt es, den officier zal hem des anderdaechs noch eens bevelen ter presentie van lieden te furnierene dies voorseyt es, ende voorts hem te betalene de boete van III lb. par. by hem verbuert ofte daervooren in vanghenesse te commene up de boete van X lb. par. die hy by zynen achterblyvene verbueren zal ende men zal des anderdaechs zulc eenen persoon moghen inhalen met stercker handt ende legghen in stricter vanghenesse alzo wel voor tprincipael als voor de voornoemde boeten.

CCCXX

Item, zo wie ooc zoo in vanghenesse ghecommen ofte ghearresteert zijnde omme raeuwe ende onbewettighe sculden uitbreict ofte gaet over de zillen van zijn ghestelde vanghenesse, zonder bortucht ghedaen thebbene ofte tconsent vanden heere die scult wert daermede ghehouden over ghekent ende sal verbueren ter cause van den arrestbrake ofte vanghenesbrake de boete van LX lb. par, de twee deelen den heere ende tderde der stede.

CCCXXI

Item, zo wie wechdraecht ontvremt ofte laet up zynen toedoene te nienten commen eenich goet onder hem ghearresteert ofte dat staet in sheeren handen infracterende by dien de handt van justitien die sal verbueren de boete van LX lb. par. en nietmin bedwonghen zijn te redintegren de zelve handt van justitien.

CCCXXII

Ende omme dieswille dat niet wel moghelic en es alle goede costumen ende gheobserveerde proceduren, zonderlinghe die dependeren, vallen ende resulteren up de voorscreven rubrycken ende artikelen. te

het gezegde vonnis ten uitvoer brengt, mag men de veroordeelde of de schuldenaar bevelen eraan te voldoen of binnen de dag in een bepaald huis op de markt in gevangenschap te komen op boete van 3 ponden parisis.

319

Als hij niet voldaan heeft of in gevangenschap gekomen is, zal de officer hem 's anderendaags nog eens bevelen te voldoen of daarvoor in gevangenschap te komen en de boete van 3 ponden te betalen. Als hij dan nog niet komt krijgt hij een boete van 10 ponden parisis en mag men hem de dag erop met sterke hand inrekenen en in de gevangenis opsluiten, zowel voor het kapitaal als voor de boeten.

320

Als hij, die voor rauwe en onbewettigde schulden, in gevangenschap gekomen is of gevangen genomen werd, uitbreekt of over de dorpel van zijn gestelde gevangenis gaat zonder borgtocht gesteld te hebben of zonder de toelating van de heer, bekent hij daarmee wettelijk zijn schuld en krijgt hij omwille van zijn ontsnapping uit de gevangenis een boete van 60 ponden parisis, twee derden voor de heer en een derde voor de stad.

321

Wie enig goed, dat onder arrest staat of in handen van de heer is, ontvreemdt of laat teniet gaan, maakt een inbreuk tegen justitie en zal de boete verbeuren van 60 ponden parisis en verplicht worden het goed weer in het bezit van justitie te stellen.

322

En omdat het niet goed mogelijk is alle goede costumen en de gevolgde proceduren, in het bijzonder deze die betrekking hebben op de voorscreven rubrieken en artikelen, samen te vatten en in het wetboek op te schrijven. én

comprehenderene ende stellene in dit quayer ende dat alle zaken veranderen metter tyt, den heere ende scepenen by uproupinghe vanden ghemeene inzetene zullen alle jare telcken baefsavende moghen maken goede kueren, statuuten ende ordonnantien daertoe dienende ende zonderlinghe up tfaict ende negotiatie vander draperie ende ander neerringhe ende die veranderen vernieuwen, corrigieren ende verstercken thuerliedder gheliefte altyts in verbeteringhe ende ten prouffite vanden here, stede ende inzetene ghelijck men tot nu toe ghecostumeert es.

Alle welcke kueren elc by articklen in ordene ghestelt inder manieren voorscreven, naer dat de zelve naer diversche communicatien ende correctien, up hedent XXIIIe in Januarie XVe XLVI ghelezen zyn gheweest ter presentie van Jan Weinszone, hoochbailliu, in de name van mer vrouwe, Roelandt Bossaert, Karels Liebaert, Jacob De Jonghe, Maerten Vander Slaert, Pieter Clincket, Jacob Mahieu ende Willem De Mey metgaders Pieter Vander Slaert, poortbailliu, ende donderschreven notable over tghemeene dezer stede, ende by hemlieden expresselic ghesloten uut ghemeenen voyse zonder eenich wederzegghen die toverzendene inden handen vander Konincklijcke Majesteyt volghende zynen laste ende over zulck die van nu voorts tonderhoudene.

omdat alle zaken mettertijt veranderen, zullen de heer en de schepenen elk jaar daags voor Sint-Bavo (31 september), gepaste keuren, statuten en ordonnanties mogen uitvaardigen (vooral aangaande de draperie en de andere neringen) en deze veranderen, vernieuwen, verbeteren en aanvullen naar hun goeddunken, steeds ter verbetering en in het voordeel van de heer, de stad en de inwoners, zoals men tot nogtoe gewoon was te doen.

De keuren, zoals die hiervoor opgetekend staan, nadat ze meerdere malen medegedeeld en verbeterd werden en die vandaag 23 januari 1547 (n.s.) voorgelezen werden in aanwezigheid van hoogbaljuw Jan Weinszone, namens mevrouw de abdis, en de schepenen Roelandt Bossaert, Karel Liebaert, Jacob De Jonghe, Maerten Vander Slaert, Pieter Clincket, Jacob Mahieu en Willem De Mey samen met poortbaljuw Pieter Vander Slaert en de onderschreven notabelen, namens het gemeen van de stad, en die door hen eenparig goedgekeurd werden, zullen doorgestuurd worden naar Zijne Koninklijke Majesteit zoals hij gelaste, en zullen van nu af onderhouden worden.

Correctie, amplicatie, aditie ende annotatie gedaen op de voorschreven rubrieken ende artikelen der publicatie van diere; op t'article gecoteert 148.

Men beveelt by ordonnantie ende laste van den heere ende wette, alle weerden taverniers, ende andere naer XIV daeghen eerstcommende ende tot wederoupen te houden ende gevene alsulcke mate van wyn ende bier als men doet binder stede van Ypre, welck maeten gheict een jeghelyck vinden, ende men zal hun die verleenē mits dat hy comme in schepen caemer op de halle, wel verstaende dat eenen jeghelyck sijn cannekens zal moghen doen pennen behoudens dat die totten pinne beneden syn rechte maete houden zullen op de boete van III lb. pars. volghende de laeste ghebeurde daer op gemaect blyven in effecte.

Aldus ghepubliceert ter hallen de XIV in Maerte XV XLVI, present den Bailliu, Liebaert, Slaert, Clincket ende Mahieu, schepenen.

Correctie, uitbreiding, aanvulling en aantekening gemaakt op de voorschreven rubrieken en artikels.

Op artikel 148:

Op bevel van de heer en de wet, zijn alle waarden, herbergiers en anderen gehouden binnen de veertien dagen dezelfde wijn- en biermaat te gebruiken als deze die men in de stad Ieper gebruikt. Die geijkte maten kan iedereen vinden of men kan naar de schepenkamer in de halle komen met zijn kannetjes om die te doen pinnen. De kannen moeten wel van de bodem tot aan de pin recht zijn. Wie zich hieraan niet houdt, krijgt een boete van 3 ponden parisis. De andere boetes die het laatst daarop gemaakt zijn, blijven effectief.

Openbaar gemaakt aan de halle op 14 maart 1546 (1547 n.s.) in tegenwoordigheid van de baljuw en de schepenen Karel Liebaert, Maerten Vander Slaert, Pieter Clincket en Jacob Mahieu.

Omme dat den sallaris van de officiers, clercq ende messagier deser stede in eenighe sacken groot ende exorbitant is, en in andere seer cleene die ten soulaese van den gemeene insetenen gemodereert, ende omme competentelyck te remineren, de selve officiers van heuren labeure ende vaccatien daerop sekere ordonnantie ende taux gemaect naer de welcke hem eenen jeghelyck ghehouden wert te reguleren in de naervolghende manieren.

Daeghynghe van den messagier.

Alvooren dat den messagier van nu voordan hebben sal van elcken daeghynghe die hy doen sal ten versoucke van partijen binnen deser stede 1 lb. pars. ende buytten stede ende schependomme binder mille IV lb. pars ende buytten mille binder twee millen VIII lb. pars ende voorts ter tauxatien naer de distantie vander plecke.

Sallaris van t'rolle ter camere.

Item den clercq sal hebben van d'eerste daeghynghe ende den heeresch van den h^{re} in t'corte op titele te trecken, ende voor t'consent van den defaute ende II daeghynghe van elcken zaeke twaelf deniers pars, van elcke partie procedecende, die eenighe allegatien proceduren ofte contumatien sal willen doen noteren op t'selve rolle in camere, t'sy dat sulcke saeken aldaer gerenvoyeert syn geweest uyttten portghedynghe of niet.

Saeken gerenvoyeert ter camere.

Item alle saeken van arresten ofte andere die ten versoucke van partijen gerenvoyeert werden uyttten portgedynghe ter camere sal de selve partie voor t'bringhen ende stellen in t'rolle van de camere, betaelen den clercq IV lb. pars.

Sallaris van t'rolle in t'gedynghe.

Item eenen heeschter ende verweerdere

Omdat het salaris van de officieren, de klerk en de bode van de stad in bepaalde zaken groot en overdreven is en in andere zeer klein, is die tot soelaas van de Mesenaars verminderd en om de officieren behoorlijk te vergoeden voor hun werk en tijdverlet, is daarvoor een ordonnantie en een tarief gemaakt, naar hetwelke iedereen ghouden is zich te schikken zoals hierna beschreven.

Dagvaarding door de bode

Vanaf nu krijgt de bode voor elke dagvaarding op verzoek van partijen, binnen de stad 1 pond parisis¹², buiten de stad en het schependom binnen de straal van 5 km 4 ponden parisis, daarbuiten binnen de 10 km 8 ponden parisis en zo verder in verhouding tot de afstand.

Salaris van de rol in de kamer

De klerk krijgt voor de eerste dagvaardingen om de eis van de eiser in het kort op de rol te stellen alsook voor het toestaan van het verstek en de tweede dagvaarding, telkens 12 deniers parisis. Die moeten betaald worden door elke procederende partij die iets op de rol in de kamer zal willen genoteerd hebben, zowel aanvoeringen, proceduren als verstekken, hetzij dat de zaken vanuit het poortgeding naar de kamer verzonden werden of niet.

Zaken naar de kamer verzonden

Voor alle zaken van arresten of andere, die op verzoek van een partij vanuit het poortgeding naar de kamer verzonden werden, zal die partij, om het op de rol van de kamer te stellen, aan de klerk 4 ponden parisis betalen.

Salaris van de rol in het poortgeding

Een eiser en verweerder die procederen in het

¹² Vroeger 12 deniers. Zie art. VIII

procedecende in t'portgedynghe, of van derden daeghe te derde daeghe, t'sy jehens den heere of jehens syne partie, sal elcke partie voor syn presentatie betalene ten bufette voor den clercq den ouden sallaris te weten II lb. pars.

Simpele Kennisse.

Item voor alle kennissen volontaire ofte t'verkennen van eenighe bortocht judicieel, voor t'passeren, maeken ende zegelen van die schepenen ende clercq t'saemen IV lb. pars van elcker comparent hem obligierende ende omme t'eviteren ende obvierende tot sekere differentie gesproten uyt gelycke kennisse ende dat het gestatueert is, wie borghe is voor principael, ghehouden is gecondemneert dat partien die volontairelyck verkennen sullen ten profitte van eenen anderen eenighe saeken ofte bortoghten dat schepenen hemlieden kennedt ofte obligatie; ende in t'honderhout van dien, de welcke condemnatien den voorseyden clerck van nu voorts inserreren sal in de selve wettelicheden daer op partie sal moghen panden.

Remisen van executoiriale.

Item voor alle kennissen executoire gepasseert by maninghe van den heere ende vonnisse van schepenen op heurlieder executie, partie sal betalen X lb. pars te weten den heere ende twee schepenen elck II lb. pars ende den clercq voor de note t'maeken ende zegelen van dien IV lb. pars.

Kennisse met speciale besette zonder onterfvenisse.

Item indien partie kennisse passerende daerinne verblyvende eenigh huys ofte erfve bindere stede sonder realisatie zal betaelen dubbele.

Kennisse van heuringhe ende andere geconditioneerde contracten.

Item voor alle andere wettelk. van pachten

poortgeding, of van de derde dag tot de derde dag, hetzij tegen de heer of tegen een partij, zullen voor hun aanwezigheid, aan de klerk aan de toonbank elk 2 ponden parisis betalen.

Gewone kennisgeving

Voor alle vrijwillige kennisgevingen aan de wet of het gerechtelijk erkennen van een borgtocht, betaalt elke betrokkene voor het verlijden, het maken en het verzegelen van de akte, 6 ponden parisis voor de schepenen en de klerk samen. Om moeilijkheden, die uit zulke kennisgevingen gesproten zijn, te vermijden, en omdat het voorgeschreven is dat wie zich borg stelt voor een kapitaal, of partijen die vrijwillig ten voordele van een andere, enige zaken of borgtochten erkennen, verplicht zijn zich bij de schepenen kenbaar maken. Tot onderhoud van die verplichting zal de klerk die borgen, vanaf nu, inschrijven bij de wettelijkheden waarop de partij zal mogen panden.

Het overmaken van executies

Voor alle kennisgevingen van inbeslagnames en gerechtelijke verkopen, verleden op maning van de heer en per vonnis van de schepenen, zal de partij bij de uitvoering 10 ponden parisis betalen, namelijk aan de heer en de twee schepenen elk 2 ponden en aan de klerk, voor het noteren en zegelen, 4 ponden parisis.

Schuldbekentenis met speciaal bezet, zonder onterfenis

Als een partij schuldbekentenis verlijdt waarin een huis of erf in de stad bezet wordt zonder gerechtelijke erkenning (onterfenis en erfenis), zal die het dubbele betalen.

Kennisgeving van huur- en andere contracten

Voor het wettelijk verlijden van pachten, huur of

heuringhen ofte andere contracten sal men betaelen dobbel kennisse alsboven ende voorts van t'lichten van dien den clercq naer de groote, ende dat die public is.

Transporten van cedullen ofte actien.

Item voor alle transporten of cessie van cedullen ofte andere rechte die partie doen sal ten profitte van den anderen sal men betaelen dubbel kennisse, te weten VIII lb. pars alsvooren.

Extrait van weezegoede ende ghelde.

Item voor t'lichten van eenighe extrait uyten weezebouck, gepassiert voor weezegelt croysende VIII lb. pars ende van andere extrait van weezegoede staende ten weeze pampiere naer de groote van dien ter taxatien.

Oorcondtschip en productie.

Item partien die doen zal den eedt suplitif necessaire of volontaire sal betaelen voor schepenen ende den clercq IV lb. pars ende gelycke IV lb. pars voor t'eeden, hoorende ende teekenen vander depositie van elcke oorconde ende voorts van elcke partie van bewys of munument beleet ende geproduceert in proces ord(inaire).

Acten van condemnatien.

Item voor t'lichten van alle acten van condemnatien gegeven op saeken roerende op 't rolle zal betaelen den clercq VIII lb. pars.

Sententien gheextendeert.

Ende van alle sententien ofte apointement geextendeert naer de groote van dien ter taxatie.

Pro[cur]atie ad lites et ad negotia.

Item van alle procuratien ad lites daer partie gheploghen heeft te betaelen XIV lb. pars zal men dien moghen passeren ende lichten voor

andere contracten betaalt men het dubbele van de gewone kennisgeving. Voor afschriften wordt de klerk betaald volgens de grootte van het bedrag en naargelang het openbaar is of niet.

Overdracht van schuldbekentenis of rechten

Voor het overdragen of beëindigen van schuldbekentenissen of voor andere rechten die de ene partij naar de andere overdraagt, betaalt men het dubbele, te weten 8 ponden parisis.

Uittreksels betreffende wezengoed en wezengeld

Voor het opvragen van afschriften uit het wezenboek van een akte van uitgezet wezengeld, 8 ponden parisis en van andere uittreksels van het wezengoed uit de papieren van de wezerij, betaalt men volgens tarief.

Getuigenverhoor en voorlegging van bewijsstukken

Voor het afleggen van de eed, aanvullend, vereist of vrijwillig, zal de partij 4 ponden parisis betalen voor de schepenen en de klerk. Voor het beëdigen, aanhoren en optekenen van de getuigenis van elke getuige ook 4 ponden parisis, alsook voor elk bewijs of herinnering beleden en voorgelegd in gewone processen.

Akten van veroordeling

Voor het uitschrijven van akten van veroordeling voor zaken op de rol, zal men aan de klerk 8 ponden parisis betalen.

Vonnissen in extenso

Van alle volledige afschriften van vonnissen of schikkingen, salaris volgens de grootte ervan.

Procuraties voor processen en voor verhandelingen

Voor alle procuraties voor processen, waarvoor de partij vroeger 14 ponden parisis betaalde, zal men die nu mogen verlijden met afschrift voor 12

XII lb. pars te weten den clerq VIII lb. pars ende elck II lb. pars. Item van procuratien speciaele ad negotia daer partie te vooren betaelde XXIV lb. pars, sal die nu lichten met XIV lb. pars te weten schepenen VI lb. pars ende den clerq VIII lb. pars.

Constitutien en Substitutie.

Item voor alle constitutien ende substitutie op de rugghe van eenighe procuraten ofte apud acte IV lb. pars, schepenen en clerq half en half.

Rentebrieven cheinsbrieven ofte transporten van dien huwelyk voor de ravestissementen.

Item voor alle rentebrieven cheinsbrieven ende transporten van renten huwelicke voorwaarden ende leren van ravestissementen voor t'passeren, maeken, ende zegelen van dien onder den zegel van L lb. pars schepen ende clerq half en half, sonder dat men daer of van nu voorts meer de twee stuivers vanden ponden groote voor caemer recht geven sal.

Ende een jehelyck sal moghen van nu voordan lichten onder den zelve zegel erfbrief van huysen, erfachtigheden, gekocht ende vercocht binnen dezer stede ende oock van alle quitscheldynghe ofte verdeelynghe mits te betaelen XXII lb. pars gaende ten halfsten alsvooren daer men nochtans te vooren moete betaelen L lb. pars mits welcke partijen en sullen hemlieden van nu voorts immers soo verre het aengaet de voornomde erfbrieven niet moghen behelpen ter erfachtigheden met extraiten uytte ferre, verbiedende daeromme den clerq eenighe extraiten partie te geven, eer onderstant sy brieven ghelicht hebben.

Pandynghe

Item alle pandynghe die partijen doen zal uyt crachte van eenighe wettelicheit sal betaelen VI lb. pars te weten den here ende twee schepenen elck een schele, den clerq voor

ponden parisis, namelijk 8 ponden voor de klerk en 2 ponden voor elk van de twee schepenen. Alle bijzondere procuraties voor verhandelingen waarvoor men voorheen 24 ponden parisis betaalde, zal men nu krijgen voor 14 ponden, te weten de schepenen 6 en de klerk 8 ponden parisis.

Aanstellingen en vervanging

Voor alle aanstellingen en vervangingen, op de kosten van de procuratie of bij de acte, 4 ponden parisis, de schepenen en de klerk elk de helft.

Rentebrieven, cijnsbrieven of overdrachten ervan, huwelyk voor de bekleding

Voor alle rentebrieven, cijnsbrieven en overdrachten van renten, huwelicke, voorwaarden en leerbrieven, van bekledingen, betaalt men voor het verlijden, opstellen en zegelen ervan 50 ponden parisis, de helft voor de schepenen en de helft voor de klerk. Vanaf nu zal men niet meer dan 2 stuivers per pond groten geven als kamerrecht.

Vanaf nu mag iedereen onder hetzelfde zegel erfbrieven van huizen en erfachtigheden, gekocht en verkocht binnen de stad, alsook akten van kwijtschelding of verdeling opvragen voor 22 ponden parisis, als eenmaal 50 ponden parisis betaald werden. Vanaf nu mag, wat de voornoemde erfbrieven betreft, een partij zich bij de erfachtigheden niet meer bedienen van uittreksels uit de ferieboeken. Het wordt de klerk dan ook verboden om aan partijen uittreksels te geven voordat ze om brieven gevraagd hebben.

Verpanding

Voor alle wettelijke verpandingen die partijen, krachtens enige rechtzaak zullen doen, zal men 6 ponden parisis betalen, te weten de heer en twee schepenen elk een *schele*, de klerk voor

t'macken ende zegelen van dien II lb. pars ende den messagier, voor dinsinuatie I lb. pars.

Gheboden met pandynghe.

Item voor 't wysen van elcken eersten, tweeden, ende IIIe gebode ende pandynghe op eenighe erfachtigheden, 't sy om achterstellynghe van erfvelycke renten of cheinsrenten, partie sal betaelen IX lb. pars te weten den bailliu ende twee schepenen, mitsgaeders den clercq elck II lb. pars, ende den messagier voor d'insinuatie I lb. pars.

't Bezitten van weezen.

Voor 't bezitten van den weeze en erfachtigheden te beteren den heere IV lb. pars, schepenen X lb. ende den clercq IV lb. pars uyt XVIII lb. pars.

Ten besette te wysene.

Ende voor 't doen ten bezettene XXVI lb. te weten schepenen XXIV lb. pars ende den clercq II lb. pars, ende soo wie ten arreste gedaen wert met den roede van justitie int portgedynghe sal betaelen X lb. te wetene den schouteetene II lb. pars, schepenen VI lb. pars ende den clercq II lb. pars.

't Recht van quitscheldynghe.

Item elck hoeft ende partie die quitscheldynghe passeren ende handt aen de roede slaen sal, is schuldigh te betaelen boven 't recht van schepenen gecostumeert, den clercq voor 't registreren elck IV lb. pars wel verstaende dat conjoint persoonen ende voogden voor haere weezen maer een hoeft gerekent en worden, voor welcken sallaris den voorseyde clercq wert gehouden de voornoemde quitscheldynghe te registreren in een register apart ten bewaerenisse van 't recht van de partie.

Uytstel.

Item alle de gonne die schepenen uytstel geven zullen om boven de ses weken

het opstellen en het zegelen ervan 2 ponden en de bode voor de bekendmaking 1 pond parisis.

Afkondigingen met verpanding

Voor het doen van elk eerste, tweede en derde afkondiging en de verpanding van een erfgoed, hetzij voor achterstallige erfelijke renten hetzij voor cijnsrenten, zal de partij 9 ponden parisis betalen, te weten de baljuw, de twee schepenen en de klerk, elk 2 ponden en de bode voor de bekendmaking 1 pond.

Bezetten van wezengoed

Om de bezetting van wezengoed en erfgoederen te vermeerderen, 18 ponden parisis, namelijk de heer 4 ponden, de schepenen 10 ponden en de klerk 4 ponden parisis.

Het vonnissen van bezettingen

Om goed te bezetten, de schepenen 16 ponden parisis, te weten 14 voor de schepenen en 2 voor de klerk. Wie aangehouden wordt in het poortgeding, met de roede van justitie, zal 10 ponden parisis betalen, te weten aan de schout 2 ponden, de schepenen 7 en aan de klerk 2 ponden.

Rechten op kwijtscheldingen

Voor het verlijden van kwijtschelding en de roede in te schakelen, betaalt elk hoofd en elke partij, boven het recht van de schepenen, nog 4 ponden parisis registratierecht aan de klerk. Echtgenoten en voogden van wezen worden maar als een hoofd gerekend. De klerk moet de kwijtschelding noteren in een officieel register.

Uitstel

Zij die van de schepenen uitstel krijgen om de kwijtschelding te verlijden na de termijn van zes

quitscheldynghe te passeren sullen de versoukers voor 't consent ende uytstel betaelen den clercq II lb. pars, die sal moeten teecken 't selve consent, ende den prefixen ende uytgestelden tydt.

Pronontiatie van Sententien.

Item voor 't prononceeren van alle sententien ende apointementen 't sy interlocutoire ofte defenitive op proces, forme den clercq IV lb. pars.

Sallaris van procureurs op heurlieder presentatie ende schryven.

Alle procureurs hem presenterende over partie sullen hebben over heurlieder presentatie van elcken dagh II lb. pars ende bovendien voor stellen ende maeken van elcke schrifture te wetene van heesch, andtwoord, replicque, duplicque, triplicque, quadruplicque, reprochen, salvatien ende inventaris, omme 't formeren van den processe, van elcken sticke VI lb. pars, ende voorts ter discretie naer de groote van diere, ende dat de materie difficil bevonden is.

Van productie van procureurs.

Item voor 't overlegghen van alle de productien in 't generaele den pryz IV lb. pars ende voor 't maeken van elcken billette ende 't beleeden elck oorconde t'saemen den pryz van I lb. pars sonder meer.

Furnissement van acten.

Item van acten 'tsy van heessche, andtwoorde van conclusie of ander verbael by partien geproponeert, die geemployeert ende gefurniert werden metten inventaris in 't proces sal den clercq hebben IV lb. pars van elke acte.

Executien.

Item voor elke executie die den officier doen sal uyt crachte van eenighe wettek. sal partie betaelen II lb. pars.

weken, zullen voor dat uitstel aan de klerk 2 ponden parisis betalen. De klerk moet de toelating en de vastgestelde termijn betekenen.

Uitspraak van vonnissen

Voor het uitspreken van alle vonnissen en schikkingen, zowel tussenvonnissen als eindvonnissen op het proces, betaalt men aan de klerk 4 ponden parisis voor het opstellen.

Salaris van de procureurs voor hun optreden en hun geschriften

Alle procureurs die een partij vertegenwoordigen, krijgen elke dag dat ze verschijnen, 2 ponden parisis. Daarenboven krijgen ze voor het opstellen en maken van elk geschrift, te weten de eis, het antwoord, de repliek, dupliek, tripliek, quadrupliek, getuigenwraakingen, vrijpleitingen en de inventaris nodig voor de procesgang, per stuk 6 ponden parisis en verder zoveel als het hen belieft, volgens de grootte en de moeilijkheid van de materie.

Over het voorleggen van bewijsstukken door procureurs

Voor het voorleggen van alle stukken in het algemeen, 4 ponden parisis. Voor het maken van elk biljet en het belijden van elke getuigenis, per getuigenis 1 pond parisis.

Het overmaken van akten

Van akten, hetzij van eis, antwoord, besluit of andere die door de partijen verbaal aangebracht werden, die in het proces gebruikt werden en met de inventaris voorgelegd werden, zal de klerk 4 ponden parisis per akte hebben.

Executies

Voor elke executie die de officier, krachtens een wettelijk erkende schuld zal doen, zal de partij 2 ponden parisis betalen.

Verbodt.

Item van alle wettelike verboden van ruyminghe ofte andere elck officier ende wethouders II lb. pars.

Tauxatien van costen.

Item van costen te taxeren schepenen sullen hebben voor schepen den XX lb. penninck vande tauxatie.

Sallaris van schepenen.

Op de rekenynghen van weesen die men ten twee jaeren eens doet, 's donderdaeghs in de langhe weke van Sinxen, soo wel van houdenisse als andersints ende dat op de weerde van ghelde, te weeseboucke staende soo hier naer volght:

Als 't goet weert is maer ses ponden groote, ende vandaer nederwaerts

= 0 lb. IV lb. pars

van VI lb. gr tot X lb. gr = 0 lb. VIII lb. pars

van X lb. gr tot XX lb. gr = 0 lb. XII lb. pars

van XX lb. gr tot XXX lb. gr = 0 lb. XVI lb. pars

van XXX lb. gr tot XL lb. gr = 0 lb. XX lb. pars

van XL lb. gr tot LX lb. gr = 0 lb. XXIV lb. pars

van LX lb. gr tot IV^{xx} lb. gr = 0 lb. XXVIII lb. pars

van IV^{xx} lb. gr tot I^c lb. gr = 0 lb. XXXII lb. pars

van I^c lb. gr tot I^c XXX lb. gr = 0 lb. XL lb. pars

van I^c XXX lb. gr tot I^c L lb. gr = 0 lb. L lb. pars

van I^c L lb. gr tot II^c lb. gr = III lb. lb. pars

van II^c lb. gr tot II^c L lb. gr = III lb. X lb. pars

van II^c L lb. gr tot III^c lb. gr = IV lb. lb. pars

Ende van daer boven.

Ende men sal van nu voordaen niet blyven op de tauxatien ende eerste instellynghe, maer

Afkondigingen

Van alle wettelijke afkondigingen, van schoonmaak of andere, hebben elke officier en de wethouders 2 ponden parisis.

Tariferen van kosten

Voor kosten volgens tarief zullen de schepenen 1 penning per 20 ponden (1/240 of 0,4%) van het bedrag hebben.

Salaris van de schepenen

Op de rekening van de wezen, die men om de twee jaar op de donderdag voor pinksteren opmaakt, zowel van de ouderlijke zorg als anders, krijgen de schepenen op de waarde van het geld dat in het wezenboek staat:

0-6 ponden groten: 0-04-0 ponden parisis

6-10 ponden groten: 0-08-0

10-20 ponden groten: 0-12-0

20-30 ponden groten: 0-16-0

30-40 ponden groten: 0-20-0

40-60 ponden groten: 0-24-0

60-80 ponden groten: 0-28-0

80-100 ponden groten: 0-32-0

100-130 ponden groten: 0-40-0

130-150 ponden groten: 0-50-0

150-200 ponden groten: 3-00-0

200-250 ponden groten: 3-10-0

250-300 ponden groten: 4-00-0

en zo verder.

Vanaf nu zal men de aanslag niet blijven rekenen op de eerste instelling, maar men zal aftrek doen

men sal defalquatie doen van goede dat geroyeert ende geannexeert wert by de weesen die t'heurder goede gedaen werden extimatie doende voor de blyvende weesen op 't goet hemlieden noch toebehoorende ende dese ordonnantie sal beginnen eerst op 't goet dat van nieuws te weeseboucke ghebrocht wert.

Taux ende sallaris vanden clercq.

Omme te registreren 't weeze goet, den welcken sal moghen heessen ende ontfaen op dese extimatie ende weerde te weten als 't in masse bevonden ende weert synde.

Beneden VI lb. gr

= 0 - IV lb. pars

van VI lb. gr tot XII lb. gr

= 0 - VI lb. pars

van XII lb. gr tot XXIV lb. gr

= 0 - XVI lb. pars

van XXIV lb. gr tot L lb. gr

= 0 - XXVI lb. pars

van L lb. gr tot I^c lb. gr

= 0 - XL lb. pars

Ende van daer boven

= III lb. pars

Van opene ofte beslote letteren, requisitoire, adresserende aen eenighe officiers ofte wethouders den clercq = XII lb. pars

Van octroyen omme weezegoet te vercoopen = VIII lb. pars

van het goed dat geschrappt werd en eruit gegaan is telkens als een wees zijn deel gekregen heeft. Men zal dan de aanslag berekenen op het goed van de overgebleven wezen. Die ordonnantie zal aanvang nemen bij de eerstvolgende inschrijving van nieuw wezengoed.

Aanslagvoet en salaris van de klerk

Voor de registratie van het wezengoed, mag men eisen en ontvangen op de totale waarde, hetgeen hierna volgt:

Beneden de 6 ponden groten: 0-04-00 ponden parisis

Van 6 tot 12 ponden groten: 0-06-00

van 12 tot 24 ponden groten: 0-16-00

van 24 tot 50 ponden groten: 0-26-00

van 50 tot 100 ponden groten: 0-40-00

en daarboven: 3-00-00

Van open of gesloten verzoekschriften, geadresseerd aan officieren of wethouders, 12 ponden parisis voor de klerk.

Voor octrooien om wezengoed te verkopen, 8 ponden parisis.

POLITIEKE ORDONNANTIES

Ordonnantien politique

*Actum ten dinghedaeghe vanden 11 Maerte 1692*¹³

1.

Hooghabilliu ende schepenen der stede van Meessen, gheinformeert synde van de disorders die daeghelyckx ghebeuren, soo door de gonne die syn drinckende, tuijsschende ende spelende in de herberghen naer het ophouden van het wyngeroen als door de gonne die daeghelyckx syn cappende ende ruinerende de haeghe en de boomen pluckende de fruyten ende vruchten, mitsgaders door de gonne loopende ende sweirende by nachte lanckx de straeten, roupende, busschende ende smyttende op de deuren ende vinsteren ende andersints, niet jeghenstaende de placcaeten, costuymen ende voorgaende ordonnantien politique daerop gemaect ende gepubliceert, willende daer inne andermael voorsien, hebben geconsipieert ende geciteert by forme van ordonnantie politique de naervolghende pointen.

Alvooren dat gheen inwoonders dezer stede hun en sullen vervoorderen van te drincken tuisschen ende spelen in de herberghen, naer den neghen uren uytterlick, naer het ophouden van luyden van het wyngeroen, op de boete van elck drye ponden pars, ende den weert op dubbel boete.

2.

Item dat hem niemant oock en sal vervoorderen, te drincken, spelen, ende vercoopen op Sondaeghen ende heiligh daeghen, gedurende den goddelycken dienst van d'hooghmissie die gecelebreert wordt in de abatiale kercke ende ghedeurende de vesperen van d'heeren dekenen ende canoninghen op de boete alsvooren, de welke oock sal plaetse hebben in 't regardt van 't draeyen van de meulens.

Politieke ordonnanties

Politieke ordonnantie van 11 maart 1692

1

De hoogbaljuw en schepenen van de stad Mesen, op de hoogte zijnde van de losbandigheden die dagelijks gebeuren, zoals drinken, dobbelen en spelen in de herbergen na het luiden van de avondklok, het kappen en het plukken van de vruchten en het fruit van hagen en bomen, alsook het nachtlawaai van zij die 's nachts door de straten lopen al vloekend, roepend, op deuren en vensters slaande en andere losbandigheden niettegenstaande voorgaande plakaten, costumen en politieke ordonnanties daarover gemaakt en afgekondigd, willen daarin nogmaals voorzien en hebben in de vorm van een politieke ordonnantie de volgende punten opgesteld.

Ten eerste, dat geen inwoners van deze stad, nog zullen mogen drinken, dobbelen en spelen in de herberg na 21 uur, na het luiden van de avondklok, op boete van 3 ponden parisis en de waard het dubbele.

2

Niemand zal mogen drinken, spelen of verkopen op zondag tijdens de hoogmis in de abdijkerk en tijdens de vespers van de heren deken en kanunniken, op boete van 3 ponden parisis. Diezelfde boete wordt gegeven voor het laten draaien van de molens.

---

¹³ Afschrift in S.A. Ieper, Bruine pakken nr. 7177-E4

3. *Item dat een ider syne kynderen neerstelick sal hebben te senden ende doen gaen alle sondaeghen naer de cathecismus op de boete van XX lb. pars.*
4. *Item wordt voorts geordonneert dat alle de gone die sullen bevonden worden voor ofte naer het verlaeten van het wyngeroen gheruchte ofte disorders committerende langhst de straeten, ofte smoorende toubacq langhst de huysen ofte heusien, dat sy sullen gepuniert ende gestelt worden in stricte vangenisse, ende boven de arbitraire correctie, sullen incureren de boete daer toe te reguleren naer de merite vander saeke.*
5. *Item die bevonden sullen worden op het pretext van eenigh droogh hout te gaeren voorsien te syn van kappe, hauwmes ofte dierghelycke instrumenten, boven de verbeurt van 't zelve hout ende instrumenten sullen gepuniert, geamendeert ofte geboet syn alsvooren.*
6. *Item dat niemant en sal moghen cappen ofte hauwen eenighe haeghen, boomen, ofte tacken van diere, mitsgaeders ontstoppen eenighe boomgaerden, ofte gronden, noch plucken ofte haelen eenighe vruchten van dien op peine ende boete alsvooren.*
7. *Item niemant en sal syne coyebeesten, peerden, schaepen ofte andere laeten leeden ofte weeden langhst dycken, canten ofte straeten op peine soo voorseyt is.*
8. *Item dat de voorseyde beesten oock niet en sullen moghen gaen weeden op landen van andere lieden, sonder hun lieden expres consent, by gheschrift, op de boet van drye ponden pars.*
9. *Item dat niemant en sal moghen haelen ofte*
- 3 Iedereen moet elke zondag zijn kinderen naar de cathecismus sturen, op boete van 20 ponden parisis.
- 4 Wie op straat, voor of na het luiden van de avondklok, lawaai maakt of tabak rookt naast de huizen of onder de dakoversteek, zal in de gevangenis opgesloten worden. Boven de opgelegde straf zullen ze nog een boete krijgen volgens de ernst van de overtreding.
- 5 Wie, onder het voorwendsel van droog hout te sprokkelen, betrapt wordt met een bijl, hakmes of dergelijke, zal zijn hout en zijn gereedschap verbeurdverklaard worden en daarbij nog gestraft en beboet worden als hiervoor.
- 6 Niemand mag hagen, bomen of takken hakken of afhouden, gaten in de omheining van boomgaerden of akkers maken of vruchten eruit plukken of weghalen op dezelfde boete als hiervoor.
- 7 Niemand mag zijn koeien, paarden of andere dieren laten lopen of weiden naast de grachten, graskant of straten op de boete als hiervoor.
- 8 Men mag de gezegde dieren ook niet weiden op andermans land zonder diens uitdrukkelijke schriftelijke toestemming, op boete van 3 ponden parisis.
- 9 Niemand mag zakken met gras, hout, klavers of

inbringhen in sacken eenigh gars, hout, claevers, ofte andere goederen van anderlieden op de verbeurte van diere, peine ende boete arbitraire.

10.

Eyndelynghe dat niemant en sal hebben te maeken eenighe messynghen op de marct ofte straeten, op peine van verbeurte van 't mers ende III lb. pars voor de boete, met ordonnantie van alle de messynghen, liggende op de voornomde marct ende straeten, te doen transporteren outhier, ende de maent Meye eerstcommende, op peine alsvooren, onderteckent J. De Clercq.

Ten selven daeghe hebben schepenen voornoent aen den heer hooghbailliu geaccordeert bevrydynghe van half maert. Dienvolghens wort een jeghelyck belast syn hoven, lochtynghen, ende gronden, te stoppen, straeten te vermaeken, dicken te verheffen, plancken ende leenen te legghen, overhanghen te weiren, ende alles te voldoen volghens de costuymen, op de boeten daer by gedreghen; ondt. J. de Clercq.

Ghepubliciert by my onderschreven 't inhouden van desen, ende voorenstaende ordonnantie politicque, tot Meessen, ter plaetse ordinaire ten uytcommen van den volcke, naer de parochiale messe des sondaeghs 16^e maerte 1692 toerconden ondt. F. Droigne coster.

Actum ter vergaederynghe van den sesden junij seshien hondert sessentneghentigh¹⁴

Hooghbailliu ende schepenen der stede ende Camer buuten Meessen gheinformeert sijnde van de excessen ende abuysen dieder daeghelijckx gheschieden ende ghecommitteert worden ter causen van het snijden van het gers ende vruchten ende 't afweeden van diere door de coebeesten, peerden ende anderssins, soo in de

andere goederen van andere lieden inhalen of binnen pakken op straf van verbeurdverklaring en boete.

10

Ten slotte mag niemand op de markt of op straat een mesthoop maken op straf van verbeurdverklaring van de mest en de boete van 3 ponden parisis.

Alle mesthopen die nu op de markt en op straat liggen, moeten uiterlijk tegen de maand mei weggedragen zijn, op de bovenstaande boete.

Getekend J. De Clercq.

Op dezelfde dag hebben de schepenen aan de hoogbaljuw de vrijmaking van halfmaert toegestaan. Daardoor wordt iedereen belast de hagen en omheiningen van zijn hoven, moestuinen en akkers te dicht te maken, straten te herstellen, grachten te kuisen, planken en leuninggen te leggen, overhangende takken te weren, en alles te voldoen volgens de costume, op de vastgestelde boete.

Getekend J. de Clercq

Gepubliceerd door mij, ondergeschrevene, de inhoud van deze en de voorgaande politieke ordonnantie, te Mesen op de gewone plaats bij het buitenkomen van het volk na de parochiemis op zondag 16 maart 1692.

Ter getuigenis ondertekend F. Droigne, koster.

Politieke ordonnantie van 6 juni 1696

Geï nformeerd zijnde over de uitspattingen en misbruiken die dagelijks gebeuren, door het snijden van gras en vruchten en het afweiden ervan door koeien, paarden of andere dieren, zowel in de tuinen, langs de kanten, grachten, vruchten en hagen enz. waardoor de eigenaars benadeeld worden, alsook door het verbruiken van wijn waarvoor aan de stad geen accijnzen

¹⁴ S.A. Ieper, kasselrij Ieper, 2de reeks, nr. 293 – bewijsstuk f4: Afschrift van 1716.

hovijnghen, lankx canten, dijcken, vruchten ende haeghen etc^a, waer doore de proprietarissen grootelijckx worden gheintresseert soo oock door het debiteren van de wijnen danof d'ancijnsen deser stede niet en sijn betaelt nietjeghenstaende d'ordonnantien prohibitive danof sijnde, daerin willende voorzien, hebben bij forme van ordonnantien politique ende bij provisie ghestatueert ende ghekeurt als volgt.

Alvooren dat de weerden deser stede hun niet en sullen vervoorderen van te debiteren eenighe wijnen danof de rechten ofte accijnsen deser stede ofte tresorie niet betaelt en sijn gheweest, op de verbeurte van de selve wijnen ende bovendien de boete van ses ponden par. van ieder stoop ofte bouteille alsoo vercocht ofte vuytgheliefert.

Item dat oock niemant hem sal vervoorderen vuyt te haelen ofte snijden eenighe gersijnghen, hovijnghen, langhts canten, dijcken, vruchten ende haeghen, midtsgaeders deselve vruchten ende gers te laeten ofte doen afdrijven door hunne conijnen, peerden ofte andere beesten sonder voorgaende consent van de proprietarissen op de verbeurte van het selve gers ende instrumenten daertoe ghedient hebbende, ende de boete van drie ponden parisise op ghelijcke boete van ieder coe, peerdt ofte ander beesten sonder boven den civilen intrest, wanof elck aenbrengher ende vanger sal moghen weesen ende proffyteren de voornoemde boete benefens onse officieren

Ghepubliceert bij mij onderschreven het inhauden deser tot Meessen vre ordinaire desen seventhiende junij seshien hondert sessentneghentich.

*Toorconden ondergheteckent
J.B. Coolen*

betaald werden, niettegenstaende de verboden die daarvan bestaan, hebben de baljuw en de schepenen, die daartegen willen optreden, voorlopig in de vorm van een politieke ordonnantie, het volgende geregeld en bekeurd.

Eerst dat de waarden van de stad niet mogen overgaan tot het verbruiken van wijn waarvoor geen rechten of accijnzen aan de stad of tresorie betaald werden, op straf van die wijn te verbeuren en daarboven de boete van 6 ponden parisis per stoop of fles, die zo verkocht of uitgeleverd werd, te betalen

Evenzo dat niemand zal overgaan tot het halen of snijden van gras (in de) tuinen, langs de kanten, grachten, vruchten en hagen of diezelfde vruchten en gras te laten afeten door hun konijnen, paarden of andere dieren zonder voorafgaandelijke toestemming van de eigenaars, op boete van verbeurdverklaring van het gras en het alaaam en de boete van 3 ponden parisis per koe, paard of ander dier, boven de schadevergoeding. Iedereen mag dergelijk misdrijf aanklagen en, samen met onze officieren, van de boete genieten

Afgeroepen door mij ondergetekende, te Mesen op de gewone plaats, op vandaag 17 juni 1696.
Ondertekend.

J.B. Coolen

Actum ten dinghedaeghe van den 7 januari 1698.

Politieke ordonnantie van 7 januari 1698

Hooghbailliu ende schepenen der stede van Meessen, geïnformeert synde van differente abuysen, die daeghelyckx geschieden binnen deser stede ende poorterie, ende de welcke by middel van oorloghe te meer gecontinueert hebben geweest niet jeghenstaende eenighe voorgaende ordonnantien politicque daer op uytgegeven, willende daer inne voorsien, hebben geraedigh gevonden by provisie te stellen ende keuren de naervolghende ord^{ie}. politicque.

De hoogbaljuw en de schepenen van de stad van Mesen, ingelicht zijnde over de verscheidene misbruiken die dagelijks gebeuren in de stad en poorterie en die door de oorlog nog aangewakkerd werden, hebben het geradig gevonden om voorlopig de volgende ordonnantie op te stellen en de boeten vast te leggen.

1.
Alvooren dat niemant en sal moghen debiteren ofte vercoopen eenighe wynnen, brandewyn, groot bier, cleen bier, asyn, ofte andere liqueurs, ten sy met sulcke maete als men de selve is debitterende binnen der stede van Ypre, de welcke sy gehouden worden te pinnen ende teeckenen binnen de voornomde stede van Ypre, door de ghesworen jekers daer toe ghecommitteert op de boete van X lb pars van elcke maete van wyn ende brandewyn, boven de verbeurte van diere, ende van III lb. pars van elcke bier ende azyn maete, boven de verbeurte alsvooren.

1
Ten eerste dat niemand wijn, brandewijn, groot bier, klein bier, azijn of andere likeuren zal mogen verbruiken of verkopen, tenzij volgens de maat van Ieper. De maten moeten gepind en getekend zijn in de stad Ieper door de gezworen ijkers op straf van een boete van 10 ponden parisis voor elke andere maat van wijn en brandewijn en 3 ponden voor elke andere maat van bier en azijn en de verbeurdverklaring van de maten.

2.
Item dat niemant van gelycken en sal vervoorderen te debitteren ofte verpenninghen brandt olie, olie van d'olyve, sirope, sout ofte ander waere die men gewoont is te vercoopen by maete tensy daer toe van ghelycken gebruyckende de maeten soo men is doende binnen de voorseyde stede van Ypre, behoorlyck gheickt ende geteeckent op de boete van III lb. pars van elcke maete, ende verbeurte alsboven.

2
Evenzo zal niemand brandolie, olijfolie, zout of andere waren die men gewoonlijk per maat verkoopt, verbruiken of verkopen, tenzij hij daarvoor de maten van Ieper gebruikt, behoorlijk geijkt en getekend, op boete van 3 ponden parisis voor elke andere maat en de verbeurdverklaring ervan.

3.
Item dat niemant en sal moghen vercoopen eenigh cooren, ofte ander graenen ten sy met maete gheict ende geteeckent alsboven, op de boete van X. lb pars van elcke maete ende verbeurte van diere.

3
Men mag geen koren of graan verkopen tenzij met de geijkte en getekende maat van Ieper op boete van 10 ponden parisis voor elke andere maat en de verbeurdverklaring ervan.

4.
Item dat niemant hem van gelycken en sal

4
Evenzo mag niemand lint, lijnwaad, lakens, saai

vervoorderen van te coopen ofte debitteren byder elle ofte minder maete eenigh lynt, linwaet, laekens, saeye ofte andere stoffen, tensy daer toe oock gebruyckend d'elle der voornomde stede van Ypre, behoorelik gheicht, ende gheteeckent alsvooren, op de boete van X lb. pars ende verbeurte van d'elle.

5.

Item dat niemant en sal moghen coopen, verpenninghen ofte debitteren, eenighe winckelwaere ofte ander coopmanschap die men gewoon is te debitteren by den ponde ofte daer ondere van wat nature ofte conditie de selve soude connen wesen sonder daer toe te gebruycken 't gewichte der stede van Ypre behoorelyck gheicht ende geteeckent op de boete van III lb pars van ider gewichte 'tsy groot ofte cleene boven de verbeurte alsvooren.

6.

Wel verstaende dat een ider tydelyck sal hebben te sorghen over de slete dieden soude moghen wesen soo ter causen van het voorseyde ghewichte, ellen, ende maeten in sulckerwys dat de selve niet te cleene bevonden en worden mits sy anders sullen incureren gelyck boete ende verbeurten alsvooren niet jeghenstaende de selve bevonden waere gheteeckent ende gheicht te wesen soo voorseyt.

7.

Item dat de backers deser stede ende poorterie hier niet en sullen vervoorderen van te vercoopen eenigh bruin ofte wytte broot tensy daer toe hebbende het loot van de waerdeeders deser stede, naer het welcke sy hun broodt sullen reguleren op de boete van III lb. pars van ider broodt, boven de verbeurte van die te cleene sullen bevonden worden, welcke backers sullen moghen continueren ingevolghe het selve loot tot dies de voornomde waerdeeders hun van ander loot sullen hebben voorzien.

Ghepubliciert den 19 January 1698.

of andere stoffen kopen of verbruiken tenzij men gebruik maakt van de el van Ieper, behoorlijk geijkt en getekend als hiervoor, op boete van 10 ponden parisis en de verbeurdverklaring van de ellemaat.

5

Niemand mag winkelwaar, die men gewoonlijk per pond verkoopt, kopen, verkopen of verbruiken zonder daarvoor het gewicht van Ieper te gebruiken, behoorlijk geijkt en getekend, op boete van 3 ponden parisis per gewicht, groot of klein, en de verbeurdverklaring ervan.

6

Wel verstaende dat iedereen tijdig de slijtage van de gezegde gewichten, ellen en maten moet nagaan om te zien of ze niet te klein geworden zijn. In dat geval lopen ze dezelfde boete en verbeurdverklaring op als hiervoor niettegenstaande ze getekend en geijkt zijn.

7

De bakkers van deze stad en poorterie mogen geen bruin of wit brood verkopen tenzij ze het lood hebben van de keurmeesters van de stad, waarmee ze hun brood moeten afwegen op boete van 3 ponden parisis per brood en de verbeurdverklaring van elk brood dat te klein bevonden is. De bakkers mogen dat lood gebruiken tot ze van de keurders een ander lood krijgen.

Bekendgemaakt op 19 januari 1698.

Politieke ordonnantie van 24 mei 1721

Hooghbailliu ende schepenen der stede van Meessen gheinformeert synde van differente abuysen dieder daeghelyckx gheschieden binnen dese stede ende poorterie de welcke by middel van de oorloghe, te meer gecontinueert hebben geweest, nietjeghenstaende eenighe voorgaende ordonnantien politicq daer op uytgegeven, willende daer inne voorsien hebben geraedigh gevonden by provisie te stellen ende keuren de naervolghende ordonnantien politicque.

1.
Alvooren dat niemant en sal moghen debitteren ofte vercoopen eenigh wyn, brandewyn, groot bier, cleen bier, azyn ofte andere liqueuren ne sy met sulcker maete als men deselve is debitterende binnen der stede van Ypre, de welcke sy gehouden worden te doen pinnen ende teeckenen binnen de voornomde stede van Ypre door den ghesworen jeker daer toe gecommiteert, op de boete van X lb pars van elcke maete van wijn, ende brandewyn, boven de verbeurte van diere, ende van III lb. pars van elcken bier, ofte azyn maete, boven de verbeurte alsvooren.

2.
Item dat niemant van ghelycken hem en sal vervoorderen te debitteren of te verpenninghen eenigh brandt olie, olie van dislyve, sirope, sout ofte andere waeren die men gewoon is te vercoopen by maete, ten sy daer toe van gelycke gebruyckende de maeten soo men is doende binnen den voorsegde stede van Ypre, behoorelyck gheickt, ende geteekent op de boete van III lb. pars van elcke maete ende verbeurte alsboven.

3.
Item dat niemant en sal moghen vercoopen eenigh cooren ofte andere graenen tensy met maete, gheickt, ende geteekent alsboven op de boete van X lb. pars ende verbeurte van diere.

4.
Item dat niemant van gelycke en sal vervoorderen van te vercoopen ofte debiteren by der elle ofte minder maete,

De hoogbaljuw en de schepenen van de stad van Mesen, ingelicht zijnde over de verscheidene misbruiken die dagelijks gebeuren in de stad en poorterie en die door de oorlog nog aangewakkerd zijn, niettegenstaende de voorgaande politieke ordonnanties daarover, hebben het geradig gevonden om de volgende politieke ordonnanties op te stellen.

1
Ten eerste dat niemand wijn, brandewijn, groot bier, klein bier, azijn of andere likeuren zal mogen verbruiken of verkopen, tenzij volgens de maat van Ieper. De maten moeten gepind en getekend zijn in de stad Ieper door de gezworen ijkers op straf van een boete van 10 ponden parisis voor elke andere maat van wijn en brandewijn en 3 ponden voor elke andere maat van bier en azijn en de verbeurdverklaring van de maten.

2
Evenzo zal niemand brandolie, olijfolie, zout of andere waren die men gewoonlijk per maat verkoopt, verbruiken of verkopen, tenzij men daarvoor de maten van Ieper gebruikt, behoorlijk geijkt en getekend, op boete van 3 ponden parisis voor elke andere maat en de verbeurdverklaring ervan.

3
Niemand mag koren of graan verkopen tenzij met de geijkte en getekende maat van Ieper op boete van 10 ponden parisis voor elke andere maat en de verbeurdverklaring ervan.

4
Evenzo mag niemand lint, lijnwaad, lakens, saai of andere stoffen kopen of verbruiken per el of kleinere maat, tenzij men gebruik maakt van de

eenigh lynt, lynwaet, lacken, saey, ofte andere stoffe ten zy daer toe oock gebruyckende d'elle der voornomde stede van Ypre, behoorelyck geickt ende geteeckent alsvooren op de boete van X lb. pars ende verbeurte van d'elle.

5.

Item dat niemant en sal moghen vercoopen, verpenninghen ofte debitteren eenighe wynkelwaeren ofte andere coopmanschap, die men gewoont is te debiteren by den ponde, of te daer onder van wat nature ofte conditie de selve soude moghen wesen, sonder daer toe te gebruycken 't gewichte der stede van Ypre, behoorelyck gheickt ende geteeckent op de boete van III lb. pars van ider ghewichte, t' sy groot ofte cleen boven de verbeurte alsvooren.

6.

Wel verstaende dat een ider tydelyck sal hebben te sorghen over de slete dieder soude moghen wesen, soo ter cause van het voorseyde gewichte, elle, ende maeten, in sulcken vorighen dat de selve niet te cleene bevonden en worden mits sy anders sullen incurreren gelycke boete ende verbeurte alsvooren, niet jegenstaende de selve bevonden waere geteeckent ende gheickt soo voorseyt is.

7.

Item dat de backers deser stede ende porterie hun niet en sullen vervoorderen van te vercoopen eenigh bruyn ofte wit broot tensy daer toe hebbende het loot vande waranderers deser stede naer hetwelcke sy hun broot sullen reguleren op de boete van III lb. pars van ider broot boven de verbeurte van die te cleene sullen bevonden worden welke backers sullen moghen continueren ingevolge het selve loot, tot dien de voornomd warand hun van ander loot sullen hebben voorsien.

8.

Item wort voorts ende expresselyck verboden dat niemant en sal hebben te macken eenighe meshoopen op 3 heeren straeten ofte langhst syn huys binnen deser stede op de verbeurte van 't selve mers, ende de boete van III lb.

el van Ieper, behoorlijk geickt en getekend als hiervoor, op boete van 10 ponden parisis en de verbeurdverklaring van de ellemaat.

5

Niemand mag winkelwaar, die men gewoonlijk per pond verkoopt, kopen, verkopen of verbruiken zonder daarvoor het gewicht van Ieper te gebruiken, behoorlijk geickt en getekend, op boete van 3 ponden parisis per gewicht, groot of klein, en de verbeurdverklaring ervan.

6

Wel verstaende dat iedereen tijdig de slijtage van de gezegde gewichten, ellen en maten moet nagaan zodanig dat ze niet te klein geworden zijn. In dat geval lopen ze dezelfde boete en verbeurdverklaring op als hiervoor niettegenstaande ze getekend en geickt zijn.

7

De bakkers van deze stad en poorterie mogen geen bruin of wit brood verkopen tenzij ze het lood hebben van de keurmeesters van de stad, waarmee ze hun brood moeten afwegen op boete van 3 ponden parisis per brood en de verbeurdverklaring van elk brood dat te klein bevonden is. De bakkers mogen dat lood gebruiken tot ze van de keurders een ander lood krijgen.

8

Verder wordt het expleciet verboden om in de drie herenstraten of langs zijn huis in de stad, een mesthoop aan te leggen, op de verbeurdverklaring van de mest en de boete van 3 ponden parisis.

pars.

9.

Ordonnerende dat een ider syn mers alsnu liggende op de selve straete langhst hun huys, sal hebben wegh te doen ende te vertransporteren binnen 14 daeghen naer de publicatie deser op de verbeurte ende boete alsvooren.

10.

Dat niemant soo weerden als borghers hem en sal vervoorderen te coopen eenighe wynen om te slytten ofte debitteren t' synen huysse ofte elders, van vrye persoonen niet subijet synde aen het recht gestelt op de consummatie van de wynen om die te slytten t' hunlieden huysse ofte elders op peine van de selve wynen alsoo gehaelt ende vercocht van vrye persoonen boven de boete van ses ponden pars van ider pot, canne ofte pinte, minder ofte meerder maete, alsoo ghehaelt in fraude van het bovenstaende recht.

11.

Verbiedende van gelycken aen alle inwoonders soo weerden als borghers eenighe wynnen te haelen buytten de jurisdictie deser stede, om alhier gesleten ende geconsommeert te worden, sonder alvooren daer toe consent vercreghen te hebben van den tresorier, ende betaelt te hebben het recht daar toe staende op de boete van ses ponden pars ende verbeurte van den wyn alsvooren.

12.

Ende om te beter t' ontdekken den frauden ende contraventien, sal den bailliu ofte ider dienaere iement bevonden hebbende contrarie doende aen de bovenschreven ordonnantien ghelooft syn nopende syn exploit op syn redelik verclaers, ten minsten ter provisie de partijen gecallengiert ten ppaele onverlet en syne contrarie preuve naer raed.

13.

Eyndelynghe verbiedende wel ende expres dat niemant hem en sal vervoorderen van te passeeren deur het kerckhof met schaepen, coven, peerden, waeghens, ende

9

We bevelen dat iedereen zijn mest die nu op straat ligt, binnen de veertien dagen na deze bekendmaking, moet wegdoen op de boete en verbeurdverklaring als hiervoor.

10

Niemand, noch waarden noch burgers, mogen wijn kopen om te verkopen of te verbruiken, van personen die niet onderworpen zijn aan het recht gesteld op het verbruik van wijnen, om die bij hen thuis of elders te verkopen. Zij verbeuren de wijn en krijgen een boete van 6 ponden parisis per pot, kan of pint, ongeacht de maat.

11

Alle inwoners, zowel waarden als burgers, die enige wijn opdoen buiten deze jurisdictie, om hier te verkopen en te verbruiken, moeten daarvoor toelating krijgen van de schatbewaarder van de stad en het recht daarop betalen, op boete van 6 ponden parisis en de verbeurdverklaring van de wijn.

12

Om de fraude en ontduiking beter te ontdekken, zullen de baljuw en alle dienaars die iemand betrappen, op hun woord geloofd worden, tenzij de gedaagde partij het tegendeel kan bewijzen.

13

Tenslotte verbieden we uitdrukkelijk dat iemand door het kerkhof passere met schapen, koeien, paarden, wagens en kruiwagens, of er met zijn wagen gaat draaien. Men mag er ook zijn

cortwaeghens ofte hunne waeghen op het selve kerckhof te gaen keeren, mits gaeders van aldaer te laeten loopen, ende patureren peerden, coyen, schaepen ofte andere beesten op de boete van III lb. pars.

14.

Welcke voornomde boeten van X lb. pars sullen verdeelt worden te weten 7 lb. pars aen den heer hooghbailliu, ende de resterende 3 lb. pars aen de waerdeerders, ende de boeten van 3 lb. pars d'helft aen den portballiu ende d'ander helft aen de selve waerdeerders, soo veele magh aengaen hun lieden offitie, ende daer buytten aen onse dienaeren.

15.

Item omme te beletten de menighvuldighe abuysen ende contraventien aen onze voorgaende ordonnatien ende te stellen een uniformiteyt in het debitteren van de bieren binnen dese stede ende schependomme myn heeren hooghbailliu ende schepenen voorseyt hebben by provisie de selve bieren die voor goet sullen gewarandeert worden gestelt op vyf oortjens, ofte thien francke doubels van ider canne, ende ander maeten naer advenante, verbiedende aen alle herberghiers de selve bieren niet meer nochte min te vercoopen, op peine van t' incurreren van ider contraventie de boete van III lb. pars van ider canne ofte andere maete, d'helft van de selve boeten in profitte van den bailliu ende d'ander helft aen den dienaere die de calaigne sal hebben gedaen.

16.

Voorts soo veele is aengaende, 't gaeren, haelen, ende cappen van hout, t' sy met happen, haumessen, sekels, ofte andere instrumenten, daer door de proprietarissen ofte gebruyckers grootelyckx beschaedight soo in haeghen, boomen, ofte andersints, mitsgaders 't leeden ende weeden van de coyen lancxt de canten, als oock in t' regardt van de toubacq roockers, inde scheuren ende stallynghen dat een ider hem sal hebben te reguleren naer de ordonnantie politicque hier te vooren op de selve faiten ghestelt ende ghekeurt op de peinen ende boeten daer by gedreghen.

paarden, koeien, schapen en andere dieren niet laten lopen of weiden op boete van 3 ponden parisis.

14

De voornoemde boeten van 10 ponden parisis zullen verdeeld worden, 7 ponden voor de hoogbaljuw en 3 voor de keurders. Van de boeten van 3 ponden parisis is de helft voor de poortbaljuw en de andere helft voor de keurders, zoveel als hen van ambtswege voorgeschreven is, en de rest voor onze dienaars.

15

Om de menigvuldige misbruiken en inbreuken op onze voorgaende ordonnaties te beletten, en gelijkvormigheid te scheppen in het debiteren van bier binnen de stad en het schependom, hebben de hoogbaljuw en schepenen voorlopig de prijs van het bier, dat goedgekeurd zal worden, gesteld op 5 oordjes of 10 franse dubbele (?) per kan en de andere maten in verhouding. De herbergiers mogen hun bier aan geen hogere of lagere prijs verkopen op boete van 3 ponden parisis per kan of andere maat. De helft van de boete is voor de baljuw en de andere helft is voor de dienaar die de aanklacht zal gedaan hebben.

16

Aangaande het sprokkelen en kappen van hout, hetzij met happen, houwmessen, sikkels of ander gereedschap, waardoor de eigenaars of gebruikers schade oplopen, zowel aan hun hagen, bomen of anderszins, ook aangaande het leiden en weiden van koeien aan de graskant en aangaande het roken van tabak in schuren en stallen, moet iedereen zich voegen naar de voorgaande politieke ordonnaties die daarover opgemaakt werden en op boete gesteld werden.

Aldus ghedaen ende gheresolveert dat dese voorseyde ordonnantien sullen pointuelyck geobserveert worden, ende op dat niemant en sal pretexteren cause van ignorantie, ordonneren dat de selve sullen gecondight ende gepubliceert weesen den eersten sondagh, ter bretecque ende ter plaetse gecostumeert, actum ter extraord^e vergaederynghe van den heer hooghbailliu ende schepenen deser stede van Meessen, desen 24 Meye 1721 ende waeren ond^r B. J. de Ceuninck, A. Poupaert, Jaspert de Cocq, Michiel Provost, Grisole Breyne, Jaecqs le Mahieu ende Pieter de Coninck.

Gepubliciert den 25 Mey 1721.

Hooghbailliu ende schepenen der stede van Meessen, geïnformeert synde van de disorders die daeghelyckx gebeuren soo door de gonne die syn drinckende, tuisschende ende spelende in de herberghen naer het ophouden van het wyngroen, als voor de gonne die daeghelyckx syn cappende ende ruynerende de hofhaeghe ende boomen alsoock door de gonne loopende ende sweirende langhst de straeten, roupende, brusschende ende smittende op de deuren ende vensters, mitsgaeders in het broodt ende andersins, niet jegenstaende placcaeten, costuymen ende voorgaende ord^{ien} politique daer op gemaect ende gepubliceert, willende daerinne andermael voorsien, hebben gheconsipieert ende gereitereert by forme van ordonnantie politique de naervolghende pointen.

1.
Alvooren dat gheene inwoonders deser stede hun en sullen vervoorderen van te drincken, tuysschen, ende spelen in de herberghen naer den neghen uren uytterlyck naer het ophouden van luyden van het wyngeroen, op de boete van e1ck 3 lb. pars, ende den weerdt op dobbel boete.

Aldus gedaan en besloten dat deze ordonnanties punctueel zullen opgevolgd worden. En omdat niemand onwetendheid zou kunnen voorwennen, bevelen we dat die ordonnanties zullen afgekondigd en gepubliceerd worden de eerstvolgende zondag, op de erker en op de gewone plaats.

Opgemaakt in buitengewone vergadering van de hoogbaljuw en schepenen van de stad Mesen op 24 mei 1721.

Hebben ondertekend B. J. De Ceuninck¹⁵, Antoine Poupaert, Jaspert De Cocq, Michiel Provost, Grisole Breyne, Jacques Le Mahieu en Pieter De Coninck.

Afgekondigd op 25 mei 1721.

Politieke ordonnantie van 16 september 1756

De hoogbaljuw en de schepenen van de stad van Mesen, ingelicht zijnde over de misbruiken die dagelijks gebeuren, zowel door zij die drinken, dobbelen en spelen in de herbergen na het luiden van de avondklok, als door hen die dagelijks hout kappen uit de hofhaag en de bomen, alsook door diegene die door de straten lopen al roepend, slaande en gooiende op deuren en vensters, alsook over de misbruiken in het brood en andersins, niettegenstaende de plakaten, costumen en voorgaende politieke ordonnanties daarover gemaakt en afgekondigd, hebben nogmaals in een politieke ordonnantie de volgend punten vervat en herhaald.

1.
Ten eerste, dat geen enkele inwoner van deze stad nog zal mogen drinken, dobbelen en spelen in de herberg na 21 uur, na het luiden van de avondklok, op boete van 3 ponden parisis en de waard het dubbele.

---

¹⁵ De hoogbaljuw was toen Louis Jean Placide De Coninck.

2.

Item dat hem niemant oock en sal vervoorderen te dryncken, spelen, ende vercoopen op Sondaeghen, ende heylich daeghen, gedurende den Goddelycken dienst van d'hooghmissie die gecelebreert wort in de abatiale kercke ende gedurende de vesperen van d'heeren deken en de canoninghen op de boete alsvooren, de welcke oock plaetse hebben in t' regardt van t' drayen van de meulens.

3.

Item wort voorts geordonneert dat alle de gonne die sullen bevonden worden, voor ofte naer het luyden van het wyngeroen gheruchte ofte desorders te committeren langst de straeten, of smoorende toubacq lancxt de huysen, ofte heusien, dat sy zullen gepuniert ende gestelt werden in stricke vangenisse, ende boven de arbitraire correctie, sullen incureren de boeten daer toe reguleren ende arbitreren naer de merite van de saeke.

4.

Item die bevonden sullen worden op het pretext, van eenigh droogh hout te gaeren, voorsien te syne van happe, hauwmes, ofte diergelycke instrumenten, sullen ghepuniert, geamendeert ofte gebout syn alsvooren.

5.

Item dat niemant en sal moghen cappen ofte hauwen, eenighe haeghen, boomen, ofte tacken van diere, mitsgaeders onstoppen eenighe boomgaerden ofte gronden, boven de verbeurte als hiervoren is geseyt, sullen ghestelt worden in stricke vangenisse, ende incureren de boete ende interesten daer toe te arbitreren, vaeder ofte moeder die soodaenighe excessen sullen toelaten aen hunne kynderen, sullen de peinen ende interesten onderstaen over hunne kynderen als hiervooren is gheseyt.

6.

Item dat de backers deser stede ende poorterie, hun niet en sullen vervoorderen van te vercoopen eenigh bruyen ofte wit broodt ten sy daer toe hebbende het loot van

2

Niemand zal mogen drinken, spelen of verkopen op zondag tijdens de hoogmis in de abdijkerk en tijdens de vespers van de heren deken en kanunniken, op boete van 3 ponden parisis. Diezelfde boete wordt gegeven voor het draaien van de molens.

4

Al wie op straat, voor of na het luiden van de avondklok, lawaai maakt of de rust verstoord, of wie tabak rookt naast de huizen of onder de dakoversteek, zal gestraft worden en in de gevangenis opgesloten worden. Boven de opgelegde straf zullen ze nog een boete krijgen volgens de ernst van de overtreding.

5

Wie, onder het voorwendsel van droog hout te sprokkelen, betraft wordt met een kapmes, houwmes of dergelijk instrument, zal gestraft en beboet worden als hiervoor.

5

Niemand mag hagen, bomen of takken kappen of houwen alsook boomgaerden of akkers open maken. Boven de voorgaande boete zullen ze gevangen genomen worden, een te bepalen boete oplopen en de schade moeten betalen. Ouders, wiens kinderen dergelijke dingen doen, zullen voor hun kinderen gestraft worden.

6

De bakkers van deze stad en poorterie mogen geen bruin of wit brood verkopen tenzij ze het lood hebben van de keurders van de stad, waarmee ze hun brood moeten afwegen op

de waerdeeders deser stede, naer het welcke sy hun broodt sullen reguleren op de boete van drye ponden pars van ider broodt boven de verbeurte van die te cleene sullen bevonden worden, welcke backers sullen moghen continueren ingevolge het selve loot, tot dier de voornomde waerdeeders hun van ander loot, sullen hebben voorsien.

Gheconsinueert ten wetdaeghe van den 16 9bre 1756 toorconden als greffier was onderteeckent P. J. de Ceuninck.

Ghepubliciert ter halle naer 't luyden van 't wingeroen desen 18 9re 1756 toor^d ond^t L. Blootacker.

WILLY VAN HILLE

Docteur Spécial en Histoire du Droit,
Substitut du Procureur du Roi à Anvers.

boete van 3 ponden parisis per brood en de verbeurdverklaring van elk brood dat te klein bevonden is. De bakkers mogen dat lood gebruiken totdat ze van de keurders een ander lood krijgen.

Opgesteld op de wetdag van 16 november 1756 ter bekendmaking. Ondertekend door griffier P. J. De Ceuninck.

Afgekondigd aan de halle, na het luiden van de avondklok, op heden 18 november 1756. Ondertekend door L. Blootacker als getuige.

JOHAN BEUN

WOORDENLIJST

met verwijzing naar de artikels waarin het woord voorkomt

- abandoneren** (312): overdragen.
- absentie van rade** (20): toegestane tijd om raad in te winnen.
- actie** (6): proces, rechtszaak; **actie personele** (288, 308): proces door een privaat persoon ingespannen; **actie intenteren** (288): een proces aandoen; **actie hebben op** (81, 238): recht (aandeel) hebben op.
- aeldinghe** (292): nakomeling.
- aggreren** (45): aanvaarden, goedkeuren.
- agieren, ayeren** (48): spreken of optreden in de rechtszaak.
- alienatie** (221): vervreemding.
- annuntiatio** (141): aankondiging, aanklacht (fr. *annonciation*).
- appellatie** (315): beroep; **appellant**: hij die beroep aantekent.
- appensemente** (18): beraad.
- appointement** (53, 316): schikking (vrijkopen van veroordeling door betaling van een bepaald bedrag).
- appreheren** (237): gevangen nemen, pakken; (284): zich toe-eigenen, pakken.
- apprehentie** (221): inbezitneming; **apprehensie doen** (223): toe-eigenen.
- arbitrair**: willekeurig; **arbitraire correctie** (165, 1692, 1756); **arbitraire peyne** (98, 205) of **arbitraire punitie** (138): willekeurige straf.
- assignement** (80): het bezet (grond of huis) waarop een rente gevestigd is.
- auweet, hauweet** (157): rondgaande wacht (fr. *guet*).
- ayeren, agieren** (49): spreken of optreden in de rechtszaak.
- beleeden** (sal.): beleiden, afleggen; **oorconden beleeden**: getuigenis afleggen (fr. *appeler des témoins*); **zake beleeden** (0): zijn zaak beleiden, aanbrengen; **bewys beleeden** (sal): bewijs doen, bewijs afleggen, bewijzen.
- bus** (127, 184): vuurwapen, geweer.
- calaigne** (1721-15): aanklacht, vordering, eis.
- calengieren** (134, 260, 264-267): beboeten, veroordelen.
- cedule** (39-41): schuldbekentenis.
- cessie** (317): overdracht, afstand doen van. Afstand doen van zijn goederen ten behoeve van de schuldeiser, met opmaak van inventaris.
- civilick** (124): (fr. *civil*) beleefd, beschaafd.
- clauweure** (152): spijkering of pin? (lat.: *clavus*: spijker) (fr. *claveure*: 1. *le trou fait par un clou*; 2. *serrure à clef*; *clavure*, *clauwiere*: *mesure pour la laine et les draps*).
- concluderen** (28): besluiten, gevolgtrekking maken; **conclusie** (27, 28, 199): besluit.
- condempnatie** (7, 28, 46, 53, ...): veroordeling.
- condigne** (131): (lat.: *condignus*) met waarde, overeenkomstig, adequaat, voldoende, verdiend, gepast; **condigne reparatie**: eerherstel.
- contestatie**: betwisting. Zie *litiscontestatie*
- contumatie** (2): verstek; **contumaceren** (12): versteken; **gecontumaceerden** (204): hij die verstek laat gaan (*defaillant*).
- correctie** (163, 165): vermaning, straf.
- costume** (0): gewoonte, gewoonterecht.
- declinatoire** (45): wrakende.
- deffault** (10, 11, 39, 197, 198, 203, ...): verstek.
- defaillant** (204): hij die verstek laat gaan.

defalquatie (sal.): aftrek, vermindering.
deling van eed (35): afeising van eed.
dienen (3, 6, 72, 76, 90): voor het gerecht komen, dienen in rechte.
dilatoire (19): uitstel beogend.
discretie (199, 266): beoordeling, beraadslaging.
dispositie (25): schikking.
doceren (14, 39): mededelen, uiteenzetten, toelichten.
duergaende (96): algemene (vgl. doorgaans: in de meeste gevallen); **generale waarhede of duergaende waarhede** (96): openbaar verhoor voor opsporen van alle verborgen misdrijven; **generale ofte deurgaende politie** in tegenstelling tot politie interieur.
duergaende (127): doorgaande; **duergaende** lieden: passanten

erfvachtigheden (82-84, 86, 89, 218, ...): erfgoederen. Goederen die men in erfelijk bezit heeft, die na het overlijden op de erfgenamen overgaan.
executie (44, 308-316): uitvoering van het vonnis (aanslag en gerechtelijke verkoop van goederen van een schuldenaar, inning van een boete, uitvoering van een doodstraf, enz.); **executoire** (53, sal), **executoirelick** (62): met recht van aanslaan en verkopen van de goederen.
exceptie (7, 12, 15, 17, 19, ...): uitzondering
extimeren (245): schatten
extraict (0, 53): uittreksel.

facteur (131): dader (lat.: factor).
fait (21, 22, 27, 130, 138-140, 210): feit, daadzaak, misdaad, wetsovertreding. Zie ook meffait
fustigatie (112): geseling, afranselen met stokken tot bloedens toe.
ferre (sal.): ferieboek, register met de behandelde zaken.
flossche (175, 188): Put op de markt (lat.: floscum).
fueren, feuren (153, 156): omslaan, in een bepaalde categorie rangschikken, meten, de waarde of de prijs bepalen.
furnissement (sal.): het voorleggen van stukken in een proces.
fyn (19): allerhande eis, vordering of tegenwerping door partijen aan de rechtbank vertoond; **ten fijne** (39, 49): ten einde (fr. afin) .

garandeur (44): borg, garant, hij die borg staat; **garante** (42-43): borgtocht, borgstelling.
gecontumaceerden (204): (zie contumacie) hij die verstek geeft (defaillant).
geobligierde (314): schuldenaar.
ghebodt (80, 83-88, 90, 92, 96, 99, 202, 260, sal.): afkondiging; **halleghebot** (96, 99, 204): afkondiging gedaan (vanop de erker) aan de halle; **kercghebot** (92, 260): afkondiging gedaan (na de hoogmis) aan de parochiekerk. Zie ook verbodt
ghediede (225): geen poorter van een stad of laat van een kasselrij.

hallebaerd (127): hellebaard.
heusie, hosie, ose (1692-4): dakoversteek; de ruimte tussen de lijn waar de dakdrop naar beneden valt en de muur.
houdenisse (307, sal.): zorg van de langstlevende ouder over zijn minderjarige weeskinderen, ouderlijke zorg, ouderlijke macht.
hojr (219): erfgenaam (fr. hoir).

immiscueren : bemoeien; **hem immiscueren** (284): zich bemoeien.
injurie (123): beschimping, belediging.
inquisitie (96): gerechtelijk onderzoek
insinuatie (209, 311): bekendmaking (door de stadsbode) ten huize, betekening.

insinueren (53, 60, 74, 261, 314): ter kennis brengen, betekenen.

intendit (15): schriftelijk relaas van de eis.

interlocutoire (sal.): tussenvonnis.

inthimatie: dagvaarding (fr. intimation); **O inthimatie** (10-13, 16, 30, 42): met kennisgeving dat het hof in elk geval zal procederen, of de verweerder komt of niet; **geinthimiteerde**: gedagvaarde.

inthimeren (11, 208): laten weten.

javelijn (127): werpspeer.

juge (45): rechter.

jurisdictie (45): rechtsbevoegdheid, rechtsgebied.

keerel (289): lang overkleed, tabbaard.

kuere (0): keure, tarief met bekeuringen of boetes door de landsheer verleend aan de stad.

lamproye (20): boete (oorspronkelijk dure vis die door de Romeinen als boete opgelegd werd).

leenen (154): toestaan.

lichten (16, 57, 209, 314): opvragen van afschriften, uitschrijven van akten, openbaar maken, afschrijven.

liquideren (54, 64): opgeven, aangeven.

lites: rechtsgeding; **ad lites** (sal): in of voor het gerecht.

litiscontestatie (31): betwisting van de eis, antwoord van de verweerder op de eis (dat kan zijn de eis erkennen, loochenen of iets ertegen inbrengen). Na de litiscontestatie heeft de rechter beide partijen gehoord en heeft hij een zicht op de zaak.

madelare, madelghe (288): boedelredder, testamentuitvoerder. Hij die de zaken van het sterfhuis behartigt (vb. vereffenen van de schulden, enz.) en dat gedurende een jaar.

maetse (127): knots.

meffait (237): misdrijf.

meltrynck (289): trouwring.

meltscap (242): trouw.

mentie: melding (fr. mention); **mentie maecken** (27): melding maken.

mommen (119): maskeren, zich vrekleden of vermommen.

munument (sal.): herinnering, getuigenis van de vroegere toestand in een proces.

namptieren (91): (fr. nantir) onderpand geven bij schulden, waarborg nemen op iets. Het bedrag waarvoor gepleit wordt, onder borgtocht ter hand stellen tot de zaak uitgesproken is.

notoire (7): algemeen bekend.

obgieren (174): gehoorzamen (fr. obéir).

obvieren (sal.): tegemoet komen, verhelpen.

olye (188): put op de markt.

oorconde (113, sal.): getuigenis; **oorconden beleeden**: getuigenis belijden of afleggen;

oorcondtschip (sal.): getuigenverhoor.

oortje (1721-15): oord (1 oord = 1/2groten of 6 deniers parisis).

oosvat (167): regenton (vgl. heusie, osie: dakoversteek).

ordonnantie (0): verordening, voorschrift, bevel.

partielick (202, 204): door toedoen een partij, gerechtelijk.

pellorine (112): schandpaal

peniteren (36): herroepen.

peremptoire (11, 40, 91) : afdoend (bn); **peremptoirement, preemptoirement** (10, 39, 208,

263): afdoende (bw).

plock (69): graszode gebruikt als zinnebeeld bij de overdracht van land.

prefigieren (22): vaststellen, vastleggen.

prefixe (sal.) vastgestelde termijn.

presentatie (sal.): verschijning voor het gerecht.

prie (172, 177): prij, kreng.

procuratie (sal.): schriftelijke volmacht.

productie (22, sal.): voorleggen van bewijsstukken in een proces.

proponeren (45): uiteenzetten, voorstellen, aanvoeren.

protestatie (19): verklaring, protest (eis).

provisie (167): voorziening; **ter provisie** (1721-12): ter bevoorrading; **bij provisie** (1698-0, 1721-15): voorlopig.

quytsceldinghe (279): kwijtschelding. Na de verdeling van een nalatenschap worden aan de begunstigde alle verplichtingen tegenover de mede-erfgenamen kwijtgescholden zodat deze geen aanspraak op het verdeelde goed meer kunnen maken; **quytsceldinghe passeren**: Het officieel verlijden van de kwijtschelding voor de schepenen.

rabauden (117): verdachte lieden.

raeuw: wettelijk onbekend; **raeuwe actie** (6): aanklacht die nooit eerder behandeld werd en voor de rechter nieuw is (die dus niet in de costume opgetekend staat); **raeuwe schulden** (320): niet bewettigde schulden (waarvoor geen akte verleden werd en dus niet wettelijk bekend zijn).

realisatie (sal): gerechtelijke erkenning; **gerealiseerde rente** (84): rente die voor de schepenen verleden werd.

realiteyt (308): rente of schuld die bij het gerecht bekend is of verleden werd voor twee schepenen; **gheobligierde realiteyt**: wettelijk verschuldigde bedrag.

recoord (312): verklaring, verslag.

recouvre (43, 46, 282): verhaal.

recouvreren (49, 81): verhalen.

reelic (81): op de materie; **personelick ofte reelic**: op zijn persoon of op zijn goed.

refereren (35): de van zijn tegenpartij gevorderde eed van haar eisen.

renunchieren (228, 246, 278): afzien van, afstand doen van, verzaken aan, weigeren (fr. renoncer).

reparatie (126): herstel, schadevergoeding; **condigne reparatie**: eerherstel.

reprochen (27): bezwaren tegen bewijsstukken of getuigenissen, getuigenwraaking.

requisitoire (312): verzoek.

resolveren (1721): besluiten.

retrocate (3): verslag van het laatste geding dat terhand genomen wordt als de zaak verder gezet wordt.

royeren (sal.): schrappen, doorstrepen.

ruyminghe (sal.): verlaten.

salvatien (27): vrijpleitende elementen ter weerlegging van getuigenissen.

scomp (158): bedrog?

scerfvate (285): doodskist.

schoutheeten (1): schout, rechtsdienaar.

secluderen (43): uitsluiten.

sententie (53): vonnis, uitspraak.

sommatie (43): eerste vermaning; **sommeren** (43): manen.

statuut (0): voorschrift betreffende de rechten en bevoegdheden van personen of onroerend goed in de stad, reglement, voorschrift.

stoppen (1692): gaten in hagen of omheiningen dichtmaken; **ontstoppen** (1692-6): opening in de omheining maken.

subhastatien (311): opbod.

substantiaal (28): wezenlijk.

succumberen (58): de rechtszaak verliezen.

superabundant (197): overbodig, overdreven, meer dan genoeg.

suplitif (sal.): aanvullend.

taux (sal.): aanslagvoet.

tauxatie (8, 14, 30, sal.): tarief.

temerair (29): vermetel.

tuisschen (1692): dobbelen.

venduwe (310): verkoping.

verbodt (sal.): afkondiging. Zie ook ghebodt.

verbuieren (21, 24, 101, 111, 113, ...): een boete verbeuren: beboet worden.

verjuus (148): zuur vruchtensap van onrijpe druiven of appels voor de bereiding van sausen (is zoeter dan azijn).

voorhoofde (101, 171, 172, 181): voorkant of straatkant van een huis.

vreezen (130,134): bedreigen, vrees aanjagen.

waerdeerder, waerderer (0, 7, 138, 1698-7, 1721-14, 1756-6): waardeerder, waardebepler, keurder, keurmeester.

waerhede: openbaar verhoor voor opsporen van een (stil) of alle (generaal) misdrijven; **generale waerhede of duergaende waerhede** (96): periodiek openbaar verhoor voor opsporen van alle verborgen misdrijven.

wan (154): leegte, lege ruimte in een vat.

wantalen (78): vormfout begaan in pleidooi

weer (80, 83, 84, 85, 91): bezit, saisine, gebruik. Het bezitten of gebruiken van een goed, zonder het goed daarom in eigendom te hebben. Het volledig bezit heet possessie.

weere (90, 198): verweer.

wettelijkheid (55, 56, 84, 318, sal.): wat aan de wet of aan het gerecht kenbaar gemaakt werd; wat wettelijk verleden is.

wydiere (52): beslechten, beslissen (fr. vider).

wynscrooder (160): wijnschroder. Een wijnschroder is een stedelijke beambte die ten huize van diegene die wijn indoet, de wijnvaten lost en in de kelder draagt waar hij ze peilt om de verschuldigde accijns te berekenen.

wysen (sal.): vonnissen; **ghewezen** (10): gevonnist.

yssuwe (0, 212-228): issuwe, uitgangsrecht (fr. droit d'issue)

zeker (44, 46, 57, 66, 70, ...): verzekering, waarborg, dekking, geld veilig gesteld voor eventuele betaling, verzekering van betaling.

zienie: beste; **tzynen ziensten** (305): zoals hem het beste lijkt.